

TAMPEREEN YLIOPISTO

Oikeustieteiden laitos

Aki Viitanen

**YKSITYISYYDEN SUOJA LUOTTOTIETOJEN
LUOVUTTAMISESSA**

Pro gradu -tutkielma

Julkisoikeus

Tampere 2011

Tampereen yliopisto

Johtamiskorkeakoulu

VIITANEN, AKI: Yksityisyyden suoja luottotietojen luovuttamisessa

Pro gradu –tutkielma, 15 s. + 98 s. + 5 liites.

Julkisoikeus

Toukokuu 2011

Tiivistelmä

Tutkielmani tavoitteena on tarkastella yksityisyyden suoja luottotietojen luovuttamisessa. Tärkeimpänä näkökulmana tutkimuksessani on yksityisyyden suoja luottotietojen luovuttamista sääntelevässä lainsäädännössä. Tutkimukseni käsittelee kattavasti sekä yksityisyyden suoja perusoikeutena että henkilöluottotietojen luovuttamisen sääntelyä. Tutkielmani on tieteelliseltä viitekehykseltään julkisoikeudellinen ja käyttämäni metodi on oikeusdogmaattinen eli lainopillinen, joka on oikeustieteen erityisaloista vanhin ja käytännön kannalta merkittävin.

Suomi on sitoutunut useisiin kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin, joissa säännellään yksityisyyden suojan ja henkilötietojen käsittelyä koskevia kysymyksiä. Suomen perustuslain 10 §:n 1 momentissa säädetään, että jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Sääntelyllä, joka koskee luottotietojen käsittelyä ja luottotietotoimintaa, on välittömät liittymäkohdat perustuslaissa säädettyyn yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan sekä oikeuteen työhön ja elinkeinon harjoittamiseen. Yksityisyyden suoja perustuu periaatteeseen, että on olemassa toisaalta julkisen toiminnan piiri ja toisaalta oikeusvaltiossa suojattu yksityiselämä. Yksityiselämästä määräämisen pitää olla ihmisen itsensä päätettävissä niin kauan kuin ei puututa toisten ihmisten yksityiselämään tai julkiseen etuun. Yksityisyyden suojasta on esitetty kansainvälisessä keskustelussa hyvin monenlaisia käsityksiä ja käsitteen epämääräisyys on tunnustettu. Vaikka yksityisyyttä ei lainsäädännössä määritelläkään tyhjentävästi, sen mainitseminen ihmisoikeussopimuksissa ja perustuslaissa turvaa sen aseman kaikille kuuluvana oikeutena.

Luottotiedot ovat henkilötietojen yksi osa, ja ne kuuluvat yksityisyyden suojan piiriin. 1.11.2007 Suomessa tuli voimaan luottotietoja ja luottotietotoimintaa sääntelevä luottotietolaki (527/2007), joka erityislakina syrjäytti alaa aiemmin säännelleen yleislain henkilötietolain (523/1999). Luottotietolaki on täten lähtökohtana lain soveltamisalan mukaisissa kysymyksissä, mutta henkilötietolailla saattaa kuitenkin olla vielä merkityksensä niissä kysymyksissä, joihin ei löydy vastausta luottotietolaista. Luottotietolakia sovelletaan luottotietojen keräämiseen, tuottamiseen, tallettamiseen, luovuttamiseen, käyttöön ja muuhun käsittelyyn. Luottotietoja saa luovuttaa ja käyttää vain tietyissä tapauksissa. Luottotietolain 19 §:n mukaan henkilöluottotietoja saa kysyä seuraavilla perusteilla, joita ovat luoton myöntäminen, luotonvalvonta, perinnän suunnittelu, vastuuhenkilöasema, huoneenvuokrasopimus, työnhakijan tai työntekijän arviointi, viranomaisen lakiin perustuva tiedonsaantioikeus tai viranomaistuen myöntäminen, takaus tai pantin anto, sopimusehtojen määrittely jos sopimuksesta ei voi kieltäytyä ja todistus velvoitteiden hoitokyvystä ja rahanpesun ehkäiseminen. Lisäksi luottotietoja saa kysyä henkilön nimenomaisella suostumuksella.

Luotto- ja rahoitusmarkkinat ovat merkittävä ja keskeinen osa nykyistä markkinataloutta. Näiden avulla on mahdollista siirtää säästövaroja investoinneiksi ja kulutusmahdollisuuksiksi. Luottomarkkinoiden toimivuus on tärkeä asia kaikessa taloudellisessa toiminnassa. Luotot ovat siis välttämätön osa nykyistä markkinataloutta, luottoyhteiskuntaa.

Asiasanat: luottotietolaki, luottotiedot, yksityisyyden suoja

SISÄLLYSLUETTELO

LÄHTEET	VI
LYHENTEET	XIV
1 JOHDANTO	1
1.1 TAUSTAA.....	1
1.2 LUOTTOTIETOJEN LUOVUTTAMISTA KOSKEVAN LAINSÄÄDÄNNÖN TAUSTAA	6
1.2.1 Luottotietojen suhde perusoikeuksiin.....	6
1.2.2 Luottotietolaki.....	8
1.2.3 Henkilötietolaki.....	11
1.3 TUTKIMUSTEHTÄVÄN ASETTAMINEN.....	13
1.3.1 Kysymyksenasettelu	13
1.3.2 Tutkimusmetodista ja tutkimusaineistosta.....	14
1.3.3 Tutkimuksen rakenteesta	16
2 YKSITYISYYDEN SÄÄNTELYSTÄ	18
2.1 YKSITYISYYDEN KÄSITE	18
2.2 KANSAINVÄLINEN SÄÄNTELY.....	21
2.2.1 Lissabonin sopimus.....	22
2.2.2 KP- sopimus ja Euroopan ihmisoikeussopimus	22
2.2.3 EU:n perusoikeuskirja	24
2.2.4 EU:n henkilötieto- eli ns. tietosuojadirektiivi	25
2.2.5 Kulutusluottodirektiivi	27
2.3 YKSITYISYYDEN SUOJAN ERI TASOT	27
2.4 YKSITYISELÄMÄN SUOJA PERUSOIKEUTENA.....	29
2.4.1 Perusoikeuksien vaikutustapa.....	30
2.4.2 Perusoikeuksien rajoittaminen.....	32
3 TIETOA LUOTTOTIEDOISTA	35
3.1 YLEISTÄ HENKILÖLUOTTOTIEDOISTA JA YRITYSLUOTTOTIEDOISTA	35
3.2 LUOTTOTIETOLAINSÄÄDÄNTÖ MUUALLA.....	40
3.2.1 Pohjoismaat	40
3.2.2 Yhdysvallat.....	42
3.2.3 Positiiviset luottotiedot	43
3.3 YLEISET VELVOITTEET LUOTTOTIETOJEN KÄSITTELYSSÄ.....	45
3.3.1 Hyvä luottotietotapa	46
3.3.2 Luottotietojen laatu ja tietolähteet.....	46
3.3.3 Tietoturvallisuus ja luottotietojen käsittelyn kirjaaminen.....	49
3.4 LUOTTOTIETOTOIMINNAN HARJOITTAMINEN.....	50
3.4.1 Luottotietotoiminnan harjoittaminen	51
3.4.2 Johtoa ja henkilöstöä koskevat vaatimukset	51
3.4.3 Palveluja koskevat velvoitteet	52
3.4.4 Rekisteröityjen yhdenvertainen kohtelu	53
3.5 LUOTTOTIETOREKISTERIT SUOMESSA	53
4 LUOTTOTIETOREKISTERIIN TALLETETTAVAT HENKILÖLUOTTOTIEDOT JA NIIDEN LUOVUTTAMINEN	56
4.1 LUOTTOTIETOREKISTERIIN TALLETETTAVAT TIEDOT	56
4.1.1 Yksilöintitiedot ja toimintakelpoisuutta koskevat tiedot.....	56
4.1.2 Maksuhäiriötiedot ja niitä täydentävät tiedot.....	57
4.2 MAKSUHÄIRIÖMERKINNÄN SAAMINEN	59

4.3	REKISTERIMERKINTÖJEN SÄILYTTÄMISAJAT	61
4.3.1	<i>Yksilöintitietojen ja toimintakelpoisuutta koskevien tietojen säilyttämisaajat</i>	62
4.3.2	<i>Maksuhäiriömerkintöjen ja luokitustietojen säilyttämisaajat</i>	62
4.4	HENKILÖLUOTTOTIETOJEN LUOVUTTAMINEN JA KÄYTTÄMISEN YLEISET EDELLYTYKSET	64
4.4.1	<i>Henkilöluottotietojen luovuttaminen sähköisesti</i>	69
4.4.2	<i>Luottotietojen käsittely työelämässä</i>	71
4.5	LUOTTOTIETOJEN SIIRTO ULKOMAILLE	74
4.5.1	<i>Luottotietojen siirto EU:n toiseen jäsenvaltioon tai Euroopan talousalueen sisällä</i>	75
4.5.2	<i>Luottotietojen siirto Euroopan unionin tai Euroopan talousalueen ulkopuolelle</i>	76
4.5.3	<i>Poikkeusperusteet luottotietojen siirtämiselle Euroopan unionin ulkopuolelle</i>	78
5	LUOTTOTIETOREKISTEREISSÄ OLEVIA OIKEUDET, VIRANOMAISVALVONTA JA SEURAAMUSJÄRJESTELMÄ	82
5.1	REKISTERÖIDYN OIKEUDET	82
5.1.1	<i>Rekisteröidyn oikeudet ja niiden toteutuminen</i>	82
5.1.2	<i>Tarkastusoikeus</i>	83
5.1.3	<i>Virheen oikaisu</i>	85
5.1.4	<i>Menettely virheen korjaamisessa</i>	86
5.1.5	<i>Muut oikeudet</i>	87
5.2	TIETOSUOJAVALTUUTETTU	87
5.3	RIKKOMUSSEURAAMUKSET	90
6	LOPPUPÄÄTELMÄT	94
	LIITE I: LUOTTOTIETOMERKINNÄT JA NIIDEN TALLENNUSAJAT	99

Lähteet

Kirjallisuus

- *Aarnio, Aulis*: Oikeussäännösten tulkinnasta. Helsinki 1982.
- *Aarnio, Aulis*: Laintulkinnan teoria. Yleisen oikeustieteen oppikirja. WSOY. Porvoo 1989.
- *Aarnio, Aulis*: Oikeussäännösten systematisointi ja tulkinta. Teoksessa Häyhä Juha (toim.): Minun metodini, s. 35 – 36. WSOY. Porvoo 1997.
- *Aarnio, Aulis*: Tulkinnan taito – ajatuksia oikeudesta, oikeustieteestä ja yhteiskunnasta. WSOY. Helsinki 2006.
- *Blume, Peter*: Privacy as a Theoretical and Practical Concept. International Review of Law, Computers & Technology, s. 193 – 202. Vol 11. No 2. 1997.
- *Bygrave, Lee A – Koelman, Kamiel J*: Privacy, Data Protection and Copyright. Teoksessa: Copyright and Electronic Commerce, Legal Aspects of Electronic Copyright Management. Haag 2000.
- *Clayton, Richard – Tomlinson, Hugh*: Privacy and freedom of expression. Oxford University Press 2001.
- Henkilötietojen käsittely suostumuksen perusteella. Tietosuojavaltuutetun toimiston esite. <http://www.tietosuoja.fi/12822.htm> (Käyty 9.5.2011)
- Henkilötietojen siirto ulkomaille henkilötietolain mukaan. Tietosuojavaltuutetun toimiston esite. <http://www.tietosuoja.fi/uploads/7nr20lwabx4vu.pdf> (Käyty 9.5.2011)
- *Horelli, Mika*: Luottohäiriö estää työnsaannin. Turun Sanomat 20.9.2009.
- *Hustinx, Peter J.*: Tietosuoja Euroopan unionissa. Tietosuoja 1/2005, s. 22 – 27.
- Hyvä perintätapa kuluttajaperinnässä: Kuluttajaoikeuden linjauksia: Kuluttaja-asiamies. Lokakuu 2005. <http://www.kuluttajavirasto.fi/File/0ea954bb-8153-49f8-9a83-dd303896a32a/Hyv%C3%83%C2%A4+perint%C3%83%C2%A4tapa+kuluttajaperinn%C3%83%C2%A4ss%C3%83%C2%A4+2005+.pdf> (Käyty 9.5.2011)
- *Häyhä, Juha (toim.)*: Minun metodini. Werner Söderström Lakitieto Oy. WSOY – kirjapainoyksikkö, Porvoo 1997.
- *Jyränki, Antero*: Uusi perustuslakimme. Iura Nova. Turku 2000.

- *Kangas, Urpo*: Lesken oikeudellinen asema. Oikeusdogmaattinen tutkimus lesken sosiaaliturvan laajuudesta. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. A-sarja n:o 156. Vammala 1982.
- *Konstari Timo*: Henkilörekisterilaki. Säännökset ja käytäntö. Lakimiesliiton Kustannus. Helsinki 1992.
- *Korhonen, Rauno*: Perusrekisterit ja tietosuojat. Edita Prima Oy. Helsinki 2003.
- *Koskinen, Seppo – Ullakonoja, Vesa*: Oikeudet ja velvollisuudet työsuhteessa. Edita Publishing Oy. Helsinki 2009.
- *Lehtonen, Lasse*: Potilaan yksityisyyden suoja. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja. A-sarja n:o 230. Vammala 2001.
- Lissabonin sopimus. Miten sopimus muuttaa Euroopan unionia? Eurooppatiedotuksen julkaisu 2010. Ulkoasiainministeriö. Kolmas, uusittu painos. Edita Prima Oy. Helsinki 2010. <http://www.eurooppatiedotus.fi/public/default.aspx?contentid=109069&contentlan=1&culture=fi-FI>. (Käyty 9.5.2011)
- Luottolaitosten henkilötietojen käsittelyä koskevat käytännesäännöt 2009. Finanssialan Keskusliitto: Luottolaitosten henkilötietojen käsittelyä koskevat käytännesäännöt 31.3.2009. http://vahingontorjunta.fi/www/page/fk_www_5971 (Käyty 9.5.2011)
- *Länsineva, Pekka*: Perusoikeudet – nyt. Teoksessa Länsineva, Pekka (toim.) ja Viljanen, Veli-Pekka (toim.): Perusoikeuspuheenvuoroja, s. 103 – 120. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Julkisoikeuden sarja A n:o 32. Turku 1998.
- *Länsineva, Pekka*: Perusoikeudet ja varallisuussuhteet. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja. A-sarja n:o 235. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä 2002.
- *Mahkonen, Sami*: Oikeus yksityisyyteen. Werner Söderström Lakitieto Oy. Porvoo 1997.
- *Mutttilainen, Vesa*: Kohti luottoyhteiskuntaa – Henkilöluottojen yleistymisen yhteiskunnallinen, taloudellinen ja moraalinen tausta sekä kuluttajien velkaantuminen ja velkaongelmien nykytilanne Suomessa. Kuluttajatutkimuskeskus. Helsinki 1991.
- *Mutttilainen, Vesa*: Kuluttajien luottotiedot ja tietosuojat. Teoksessa Litmala, Marjukka (toim.): Oikeusolot 2004: katsaus oikeudellisten instituutioiden toimintaan ja oikeuden saatavuuteen, s. 200 – 222. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Julkaisuja 210. Helsinki 2004.
- *Nieminen, Liisa*: Yksilön ja perhe-elämän suoja perusoikeutena. Teoksessa Nieminen, Liisa (toim.): Perusoikeudet Suomessa. Helsinki 1999.
- *Nieminen, Liisa*: Alkusanat. Teoksessa Nieminen, Liisa (toim.): Perusoikeudet EU:ssa, s. IX – XII. Kauppakaari. Gummerus. Jyväskylä 2001.
- *Ojanen, Tuomas*: Perusoikeudet ja ihmisoikeudet Suomessa. Helsinki 2003.

- *Ollila, Riitta*: Freedom of Speech and Protection of Privacy in Convergence of Electronic Communications. Acta Universitatis Lapponiensis 41. Lapin yliopistopaino. Rovaniemi 2001.
- *Pellonpää, Matti*: Euroopan ihmisoikeussopimus. Helsinki 2005.
- *Pölönen, Pasi*: Salaiset pakkokeinot. Helsinki 1997.
- *Pöysti, Tuomas*: Tehokkuus, informaatio ja eurooppalainen oikeusalue. Helsinki 1999.
- *Rantala, Kati & Tarkkala, Heta*: Kotitalouksien velkaongelmien nykytila ja kehitys. Hakapaino Oy. Helsinki 2009.
- *Saarenpää, Ahti*: Yksityisyys, yksityiselämä, yksilön suoja – yksityisyyden käsitteellistä kuvausta. Teoksessa Haavikko, Risto (toim.): Professori Kyösti Holman juhlakirja 11.6.2002, s. 313 – 337. Lapin yliopiston oikeustieteiden tiedekunta. Lapin yliopistopaino. Rovaniemi 2002.
- *Saarenpää, Ahti*: Näkökulmia yksityisyyteen, tietoturvaan ja valvontaan. Saatavilla www-muodossa: <http://www.ulapland.fi/loader.aspx?id=3856f9d2-2981-490c-a339-0864e8214574>. (Käyty 9.5.2011)
- *Siltala, Raimo*: Oikeustieteen tieteenteoria. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja. A-sarja n:o 234. Vammalan Kirjapaino Oy. Vammala 2003.
- *Tarjanne, Pekka*: Missä rajat – vai onko niitä? Teoksessa Paasilinna, Reino (toim.): Euroopan elektroninen vallankumous ja Suomen uho, s. 16 - 20. Forssa 2001.
- *Timonen, Pekka*: Johdatus lainopin metodiin ja lainopilliseen kirjoittamiseen. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta. Helsinki 1998.
- *Tuori, Kaarlo*: Julkisoikeuden perusteet. Forum Iuris. Helsinki 2000.
- *Viljanen, Veli-Pekka*: Perusoikeudet ja rikoslainsäädäntö. Teoksessa Lämsineva, Pekka (toim.) – Viljanen, Veli-Pekka (toim.): Perusoikeuspuheenvuoroja, s. 277 – 306. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Julkisoikeuden sarja A n:o 32. Turku 1998.
- *Viljanen, Veli-Pekka*: Perusoikeuksien soveltamisala. Teoksessa Hallberg Pekka (toim.) – Karapuu Heikki (toim.) – Scheinin Martin (toim.) – Tuori Kaarlo (toim.) – Viljanen Veli-Pekka (toim.): Perusoikeudet, s. 111 – 156. Juva 1999. (Viljanen V-P 1999 a)
- *Viljanen, Veli-Pekka*: Perusoikeuksien rajoittaminen. Teoksessa Hallberg Pekka (toim.) – Karapuu Heikki (toim.) – Scheinin Martin (toim.) – Tuori Kaarlo (toim.) – Viljanen Veli-Pekka (toim.): Perusoikeudet, s. 157 – 186. Juva 1999. (Viljanen V-P 1999 b)
- *Viljanen, Veli-Pekka*: Yksityiselämän suoja. Teoksessa Hallberg Pekka (toim.) - Karapuu Heikki (toim.) - Scheinin Martin (toim.) - Tuori Kaarlo (toim.) - Viljanen Veli-Pekka (toim.): Perusoikeudet, s. 333 – 352. Juva 1999. (Viljanen V-p 1999 c)

- *Viljanen, Veli-Pekka*: Perusoikeuksien rajoitusedellytykset. Vantaa 2001.
- *Viljanen, Veli-Pekka*: Perusoikeusuudistus ja kansainväliset ihmisoikeussopimukset. Lakimies 5 – 6/1996, s. 797 – 798.
- *Wacks, Raymond (ed.)*: Privacy Volume I, the Concept of 'Privacy', Dartmouth 1993.
- *Wacks, Raymond (ed.)*: Privacy Volume II, Privacy and the Law, Dartmouth 1993.
- *Wacks, Raymond*: Privacy. Teoksessa Wacks, Raymond (ed.): Privacy Volume II, s. 383 – 422. Dartmouth 1993.
- *Wallin, Anna-Riitta – Nurmi, Pekka*: Tietosuojalainsäädäntö. Henkilörekisterilaki ja siihen liittyvät säännökset. 2. uudistettu painos. Lakimiesliiton Kustannus. Helsinki 1991.
- *Wallin, Anna-Riitta*: Tiedonsaanti asiakirjoista ja henkilötietojen suoja EU:n perusoikeuskirjassa tunnustettuina perusoikeuksina. Teoksessa Nieminen, Liisa (toim.): Perusoikeudet EU:ssa, s. 351 – 387. Kauppakaari. Gummerus. Jyväskylä 2001.

Virallislähteet

- *HE 309/1993 vp.* Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.
- *HE 96/1998 vp.* Hallituksen esitys Eduskunnalle henkilötietolaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
- *HE 184/1999 vp.* Hallituksen esitys Eduskunnalle yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevien rangaistussäännösten uudistamiseksi.
- *HE 137/2000 vp.* Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi henkilötietolain muuttamisesta.
- *HE 241/2006 vp.* Hallituksen esitys Eduskunnalle luottotietolaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi.
- *HE 19/2008 vp.* Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain muuttamisesta ja henkilötietolain muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännöksen 2 momentin kumoamisesta.
- *HE 64/2009 vp.* Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi kuluttajansuojalain 7 luvun, rikoslain 36 luvun 6 §:n ja korkolain 4 §:n muuttamisesta.
- *KM 1981:66.* Tietosuojakomitean mietintö. Komiteanmietintö 1981:66. Helsinki 1981.
- *KM 1997:9.* Henkilötietotoimikunnan mietintö. Henkilötoimikunta. Oikeusministeriö. Helsinki 1997.
- *LaVM 32/2006 vp.* Lakivaliokunnan mietintö 32/2006 vp. Hallituksen esityksestä 241/2006 vp. luottotietolaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi.
- *Oikeusministeriö 1975b.* Savolainen Matti: Ehdotus luottotietolaiksi. Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 27/1975. Helsinki 1975.
- *Oikeusministeriö 2007.* Hyvää velkahallintaa ja maksuhäiriöiden hoitoa. Maksuhäiriöpolitiikan toimintaohjelma vuosille 2007 – 2011. Helsinki 2007.
- *OMTR 2003:3.* Oikeusministeriön työryhmämietintö 2003:3. Luottotietolainsäädännön kehittämisen vaihtoehdot. Keskustelumuuisto. Luottotietolainsäädännön kehittämistyöryhmä.
- *PeVM 25/1994 vp.* Perustuslakivaliokunnan mietintö 25/1994 vp. Hallituksen esityksestä 309/1993 vp. perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.
- *PeVL 23/1997 vp.* Perustuslakivaliokunnan lausunto 23/1997 vp. Hallituksen esityksestä oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaalirikoksia koskevien säännösten.

- *PeVL 12/1998 vp.* Perustuslakivaliokunnan lausunto 12/1998 vp. Hallituksen esityksestä laeiksi rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain, tutkintavankeudesta annetun lain, pakkokeinolain ja kansanterveyslain muuttamisesta.
- *PeVL 25/1998 vp.* Perustuslakivaliokunnan lausunto 25/1998 vp. Hallituksen esityksestä henkilötietolaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
- *PeVL 43/1998 vp.* Perustuslakivaliokunnan lausunto 43/1998 vp. Hallituksen esityksestä laiksi viranomaisten toiminnan julkisuudesta ja siihen liittyviksi laeiksi.
- *PeVL 2/2002 vp.* Perustuslakivaliokunnan lausunto 2/2002 vp. Hallituksen esityksestä laeiksi sähköisistä allekirjoituksista ja viestintähallinnosta annetun lain 2 §:n muuttamisesta.

Euroopan yhteisöjen, unionin ja Euroopan neuvoston virallislähteet

- CHARTE 4473/00 CONVENT 49. Ehdotus Euroopan unionin perusoikeuskirjaksi
http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/04473_fi.pdf (Käyty 9.5.2011)
- Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 95/46/EY yksilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä ja näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta (henkilötieto- tai tietosuojadirektiivi)
http://europa.eu/legislation_summaries/information_society/l14012_fi.htm (Käyty 9.5.2011)
- Euroopan talousalue (ETA)
http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/relations/framework/article_7238_fi.htm (Käyty 9.5.2011)
- Euroopan tietosuojavaltuutetun kotisivut.
<http://www.edps.europa.eu/EDPSWEB/edps/EDPS?lang=fi> (Käyty 9.5.2011)
- EUROPA – Euroopan unionin virallinen verkkosivusto
http://europa.eu/index_fi.htm (Käyty 9.5.2011)
- EUROPA – Euroopan unionin virallinen verkkosivusto: Euroopan maat
http://europa.eu/abc/european_countries/index_fi.htm (Käyty 9.5.2011)
- EUROPA – Euroopan unionin virallinen verkkosivusto: Euroopan tietosuojavaltuutettu
http://europa.eu/institutions/others/edps/index_fi.htm (Käyty 9.5.2011)
- Lissabonin sopimus
http://europa.eu/lisbon_treaty/full_text/index_fi.htm (Käyty 9.5.2011)

Ulkomaiset virallislähteet

- Ds 2008:34 – Ett starkare skydd för den enskildes integritet vid kreditupplysning, Ds 2008:34. Justitiedepartementet.
<http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/104928> (tiivistelmä) ja koko pdf-tiedosto
<http://www.regeringen.se/content/1/c6/10/49/28/c682c207.pdf> (Käyty 9.5.2011)
- Juridiska fakultetsnämnden – Juridiska fakultetsnämnden, Stockholms universitet: Remiss: Ett starkare skydd för den enskildes integritet vid kreditupplysning (Ds 2008:34).
<http://www.juridicum.su.se/jurweb/dokument/remisser/integritetskreditupplysninganon.pdf>
(Käyty 9.5.2011)
- Lag om ändring i kreditupplysningslagen (1973:1173).
<http://www.lagboken.se/files/SFS/2010/101073.PDF> (Käyty 9.5.2011)
- LOV nr 429 af 31/05/2000. Lov om behandling af personoplysninger.
- LOV-2000-04-14-31. Lov om behandling av personopplysninger.
- SFS 1973:1173, Kreditupplysningslag.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisut

- EIT 9248/81 Leander v. Sweden, julkaisusarja A 116
- EIT 13710/88 Niemitz v. Germany, julkaisusarja A 251-B
- EIT 21439/93 Botta v. Italy, julkaisusarja 1998-I
- EIT 22009/93 Z v. Finland, julkaisusarja 1997-I
- EIT 27798/95 Amann v. Switzerland, julkaisusarja 2000-II
- EIT 28341/95 Rotaru v. Romania, julkaisusarja 2000-V

Internetin web-sivustoja

- Bisnode Finland Oy, Soliditet-liiketoiminta. www.soliditet.fi (Käyty 9.5.2011)
- Bisnode Finland Oy: Yhteystiedot. http://www.soliditet.fi/wps/portal/soliditet!/ut/p/c1/04_SB8K8xLLM9MSSzPy8xBz9CP0os_iQAEN_JydDRwMLI3MDAyMXL2N3SyN_A0cLM6B8JE55f0sDArrDQfbh1w-SN8ABHA3w6jcJMdb388jPTdUvyI0wyAxIVwQAYQ-Dkw!!/dl2/d1/L2dJQSEvUUt3QS9ZQnB3LzZfVFAXT0JCMUEwOE9GMDAyVExWNkMyRDBLVjU!/?WCM_GLOBAL_CONTEXT= (Käyty 9.5.2011)
- Suomen Asiakastieto Oy. www.asiakastieto.fi (Käyty 9.5.2011)
- Suomen Asiakastieto Oy: Luottotietojen tarkastus. http://www.asiakastieto.fi/muut_palvelut/kuluttajille/luottotietojen_tarkistus/ (Käyty 9.5.2011)
- Suomen Asiakastieto Oy: Tietovahti-palvelu. <https://www.omatieto.fi/luottotiedot/actValitseIdturva.do> (Käyty 9.5.2011)
- Suomen Asiakastieto Oy: Yhteystiedot. <http://www.asiakastieto.fi/asiakastieto/yhteystiedot/> (Käyty 9.5.2011)
- Tietosuojaavaltuutetun toimiston organisaatio. <http://www.tietosuoja.fi/1669.htm> (Käyty 9.5.2011)
- Yhdysvaltalainen Safe Harbor -järjestelmä. <http://www.tietosuoja.fi/25914.htm> (Käyty 9.5.2011)

Lyhenteet

- Ds = Departementsserien, Ruotsin ministeriöiden työryhmämietintöjen ym. muodostama sarja
- EIT = Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
- ETA = Euroopan talousalue
- ETY = Euroopan talousyhteisö
- EU= Euroopan unioni; sopimus Euroopan unionista eli Maastrichtin sopimus 1992
- EY = Euroopan yhteisöt; Euroopan yhteisöjen perustamissopimus eli Rooman sopimus 1955
- EIOS = Euroopan ihmisoikeussopimus
- HE = Hallituksen esitys
- HenkTL = Henkilötietolaki (523/1999)
- HM = Suomen Hallitusmuoto (94/1919)
- KM = Komiteamietintö
- KP - sopimus = Kansalaisyhteisöjä ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus
- LaVM = Lakivaliokunnan mietintö
- LuottoTL = Luottotietolaki (527/2007)
- OECD = Organisation for Economic Co-operation and Development
- OM = Oikeusministeriö
- OMTR = Oikeusministeriön työryhmämietintö
- PeVL = Perustuslakivaliokunnan lausunto
- PeVM = Perustuslakivaliokunnan mietintö
- PL = Suomen perustuslaki (731/1999)
- SFS = Svensk författningssamling, Ruotsin säädöskokoelma

- SopS = Suomen säädöskokoelman sopimussarja
- Säädk = Säädöskokoelma
- vp = Valtiopäivät

1 Johdanto

1.1 Taustaa

Kuluttajien velkaantuminen ja maksuvaikeudet ovat olleet kestopuheenaiheita Suomessa jo muutamana vuosikymmenen ajan. Ihmisten velkaantumisesta alettiin keskustella aktiivisesti 1980-luvun puolivälissä sen jälkeen, kun rahamarkkinat vapautuivat ja velkarahan säännöstely loppui. Kuluttajat alkoivat entistä innokkaammin rahoittaa asunnon ostoa ja muita suurempia hankintojaan velkarakalla, jolloin luottojen lisääntymisen myötä myös maksuvaikeudet kasvoivat. Velkaongelmaa alettiin hyödyntää elinkeinotoiminnan muodossa, kun luotto- ja maksuhäiriötietoja kysyttiin entistä enemmän ja kun myös velkojen ammattimainen perintä yleisty. Myös tuomioistuineläitos ja ulosotoläitos alkoivat ruuhkautua velka-asioiden käsittelyssä. Velkaantuminen ja sen tuomat ongelmat saivat valtiovallan ryhtymään toimiin; perustettiin erilaisia komiteoita ja työryhmiä pohtimaan esimerkiksi asuntorahoitusta, luottokorttitoimintaa ja keinoja kulutusluottojen käytön hillitsemiseksi.¹

Luotto- ja rahoitusmarkkinat ovat merkittävä ja keskeinen osa nykyistä markkinataloutta. Näiden avulla on mahdollista siirtää säästövaroja investoinneiksi ja kulutusmahdollisuuksiksi. Luottomarkkinoiden toimivuus on tärkeä asia kaikessa taloudellisessa toiminnassa. Luotot ovat siis välttämätön osa nykyistä markkinataloutta, luottoyhteiskuntaa. Kun yritykset saavat luottoa, ne voivat rahoittaa toimintaansa. Tavara kaupassa taas valmistajat voivat myöntää jälleenmyyjille tavaraluottoja, jolloin kaupan ei tarvitse sijoittaa omaa pääomaa myytäviin tuotteisiin. Kotitaloudet voivat luoton avulla rahoittaa esimerkiksi asuntokauppoja. Luottojen merkitys kotitalouksille on kasvanut viime vuosikymmeninä. Luotonotto ei liity vain yritystoimintaan tai asunnon hankintaan vaan myös opintojen rahoitukseen sekä tavanomaiseen kulutukseen. Suuri osa palveluista ja muista hyödykkeistä maksetaan jälkikäteen laskun tai luottokortin perusteella. Näille luotonannon eri tilanteille on yhteistä se, että sopimusosapuoli on tärkeää tunnistaa. Luotonantaja välittää sijoittajan varoja luottoa tarvitseville, jolloin luotonsaaja voi tehdä hankintoja ilman ennakkosäästämistä, luotonantaja saa korkotuottoja ja sijoittaja tuottoa sijoittamalleen pääomalle. Yhteiskunta on muuttunut niin sanotuksi luottoyhteiskunnaksi.²

¹ Muttilainen 1991, s. 1.

² HE 241/2006 vp, s. 4.

Luottosuhteeseen rinnastettava tilanne syntyy kaikissa järjestelyissä, joissa ostaja tai muu maksuvelvollinen saa hyväkseen maksuaikaa. Kaikki velkasuhteet eivät johdu luotonannosta, vaan velkojen syntyperusteet vaihtelevat eri tilanteissa. Esimerkiksi maksamaton sakko, vero tai vahingonkorvaus aiheutuu muusta kuin varsinaisesta luotonannosta velalliselle.³ Tilanteissa, joissa maksu ei tapahdu samanaikaisesti kuin tavara tai palvelu annetaan, pidetään tärkeänä sopimusosapuolen tunnistamista ja hänen luotettavuutensa arviointia. Tästä ilmenee se, että luottoriskin hallinta liittyy myös muuhunkin toimintaan kuin vain liiketoimintana harjoitettavaan luotonantoon. Luotonanto ja luotonotto perustuvat tulo-odotuksiin ja odotuksiin luotonantajan kyvystä hoitaa velvoitteensa, joita arvioitaessa voidaan käyttää apuna myös luottotietoja. Asiakasvalinta on keskeinen vaihe silloin, kun halutaan minimoida luottoriski. Tämä on siis se vaihe, jossa sopimus tehdään. Luottoriskien hallitsemiseksi luotonantaja kerää tietoa luotonhakijasta monien eri lähteiden kautta. Luotonantajan lähteitä voivat olla muun muassa luotonantajan omat asiakasrekisterit, viranomaisten rekisterit ja luottotietorekisterit. Luotonantaja voi kysyä tietoja myös luotonhakijalta itseltään.⁴

Muttilaisen mukaan on löydettävissä ainakin neljä perustetta, miksi nykypäivän luottoyhteiskunnassa tarvitaan ammattimaisesti harjoitettua ja keskitettyä luottotietotoimintaa. Näitä ovat luottojen käytön lisääntyminen, informaation merkityksen muuttuminen taloudellisessa toiminnassa, informaation tasapainon lisäämisen tarve sekä kollektiiviset yhteiskunnalliset intressit. Luottojen käyttö on lisääntynyt toisen maailmansodan jälkeen niin Suomessa kuin muissakin markkinatalousmaissa. Kilpailu luottomarkkinoilla on kiristynyt. Luottopäätöksiä on pystyttävä tekemään yhä nopeammin ja rutiininomaisemmin. Tästä syystä luottotoiminnassa tarvitaan parempia tietolähteitä. Monissa maissa yhdistyspohjainen luottotietotoiminta on korvautunut laajoilla ja kaupallisilla luottotietorekistereillä. Informaation tasapainon löytäminen luotonhakijan ja luotonantajan välillä perustuu siihen, että luotonhakija saattaa antaa itsestään puutteelliset tai jopa virheelliset tiedot. Myös luotonantajan omat tiedot luotonhakijasta voivat olla vanhentuneet tai epätäydelliset. Luotonantaja tarvitsee siis puolueettoman lähteen, josta voi saada oikeat ja riittävät tiedot luotonhakijasta. Lisäksi luottoyhteiskunnassa kollektiiviset yhteiskunnalliset intressit ohittavat kansalaisten yksityisyyden suojaan liittyvät intressit.⁵

³ Oikeusministeriö 2007, s. 12 – 14.

⁴ HE 241/2006 vp, s. 4.

⁵ Muttilainen 2004, s. 203 – 206.

Luottotietotoiminta on jo pitkään pohjautunut erilaisiin rekistereihin. Viranomaisten julkiset rekisterit toimivat merkittävimmiltä osiltaan rekisterien tietolähteiden pohjana. Kuluttajien luottotietoina on pääsääntöisesti käytetty tietoja heidän aikaisemmista maksuhäiriöistä. Luottotiedot vaikuttavat elinkeinotoiminnan lisäksi hyvin monilla elämän alueilla ja niillä on yksilön kannalta toisaalta parhaimmillaan ja toisaalta pahimmillaan hyvin suuri merkitys. Maksuhäiriömerkintä voi tarkoittaa luonnollisen henkilön kannalta sitä, että luoton saanti vaikeutuu ja kallistuu olennaisesti, luotto- ja pankkikortit vaaditaan takaisin, osamaksusopimusta ei solmita, vuokra-asunnon saanti vaikeutuu, puhelinliittymä- ja vakuutus sopimuksissa vaaditaan vakuutta tai ennakkomaksuja sekä työpaikan saanti vaikeutuu erityisesti, mikäli työtehtäviin liittyy taloudellista vastuuta. Nykyään suurten tietomäärien hallinta ja jakelu on mahdollista, koska tieto- ja viestintätekniikan kehittyminen on ollut nopeaa. Uusiin tilastollisiin menetelmiin pohjautuvien arviointimenetelmien kehittämiseksi ovat olleet perustana etenkin suurten tietomäärien seurauksena syntyneet asiakas- ja maksuhäiriöaineistot.⁶ Luottotietojen käsittely on kehittynyt tarpeesta arvioida henkilöiden ja yritysten luottokelpoisuutta. Luotonantajan ja luotonhakijan asemaan ovat vaikuttaneet monet tekijät, kuten tieto- ja viestintätekniikan kehitys, rahoitusmarkkinoiden vapautuminen ja kansainvälistyminen, talouskehitys, pankkikriisi, kotitalouksien ja yritysten ylivelkaantuminen, maksukyvyttömyydestä vapautuminen yksityishenkilön velkajärjestelyn ja yrityssaneerauksen avulla sekä talousrikollisuuden torjunta.⁷ Luottotietotoimintaa harjoittavat yleensä yksityiset yritykset, julkinen valta tai molemmat, mutta myös rahoitusalan järjestöt sekä yhdistykset saattavat olla mukana luottotietoalalla. Kehitysmaissa tai vasta kehittyvillä markkinoilla ei puolestaan ole nähtävissä ammattimaista luottotietotoimintaa.⁸

Toimivaa luottojärjestelmää voidaan yleisesti pitää myönteisenä ilmiönä, josta hyötyvät luotonantajat, sijoittajat, luottoa tarvitsevat yritykset ja kuluttajat sekä kansantalous. Yksilötasolla luotot mahdollistavat tulojen ja menojen tarkoituksenmukaisen jaksotuksen samoin kuin yrittämisen ja vaurastumisen ilman merkittävää alkupääomaa. Kansantalouden kannalta on keskeistä ylläpitää riittävää kulutuskysyntää ja edistää yrittäjyyttä.⁹ Luottotappioita, velkaongelmia ja maksuhäiriöitä ei voida välttää markkinataloudessa. Maksuhäiriötilanteiden hoitamista varten yhteiskunnalla pitää olla käytettävissä keinoja, joilla turvataan kaikkien osapuolten oikeudet ja velvollisuudet. Jos luotto jää hoitamatta tai sen hoitaminen olennaisesti viivästyy, luotonantaja menettää kokonaan tai osittain luo-

⁶ HE 241/2006 vp, s. 4.

⁷ OMTR 2003:3, s. 55.

⁸ Muttilainen 2004, s. 200, 202, 205.

⁹ Oikeusministeriö 2007, s. 12 – 14.

tonannosta saatavan hyödyn. Ammattimaisessa luotonannossa luottotappiot siirretään luottokustannuksiin ja sitä kautta muiden luotonottajien maksettavaksi. Luotonotto ja ennen muuta maksuhäiriöt ja velkaongelmat seuraavat kiinteästi taloudellisia suhdanteita. Taloudelliset taantumet voivat olla toimialakohtaisia taikka alueellisia, vaikka koko talouden tila ja kilpailukyky olisi hyvä. Mitä korkeampi kotitalouksien velkaantumisaste on, sitä kauemmin kestää talouden selviytyminen taantumista. Toisaalta maksuhäiriöitä ja velkaongelmia syntyy myös hyvän taloudellisen tilanteen vallitessa.¹⁰

Suomi on sitoutunut useisiin kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin, joissa säännellään yksityisyyden suojan ja henkilötietojen käsittelyä koskevia kysymyksiä. Suomen perustuslain 10 §:n 1 momentissa säädetään, että jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Sääntelyllä, joka koskee luottotietojen käsittelyä ja luottotietotoimintaa, on välittömät liittymäkohdat perustuslaissa säädettyyn yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan sekä oikeuteen työhön ja elinkeinon harjoittamiseen. Yksityisyyden suoja perustuu periaatteeseen, että on olemassa toisaalta julkisen toiminnan piiri ja toisaalta oikeusvaltiossa suojattu yksityiselämä. Yksityiselämästä määräämisen pitää olla ihmisen itsensä päätettävissä niin kauan kuin ei puututa toisten ihmisten yksityiselämään tai julkiseen etuun.¹¹ Yksityisyyden suojasta on esitetty kansainvälisessä keskustelussa hyvin monenlaisia käsityksiä ja käsitteen epämääräisyys on tunnustettu.¹² Vaikka yksityisyyden suojan käsitteen epämääräisyys voi vaikeuttaa sen käyttöä lainsäädännössä tarkkarajaisena ja täsmällisenä perusteena toimivallalle ja oikeusvaikutuksille, ajatus yksityisyyden suojasta tarjoaa keskustelupohjan tärkeiden inhimillisten arvojen ja odotusten toteuttamiselle muuttuvissa tilanteissa. Yksityisyyden tarve on yleismaailmallinen, vaikka yhteisön kulttuuriset traditiot ja jopa asunto-olot vaikuttavat yksityisyyden suojaa koskeviin odotuksiin.¹³ Lähtökohtaisesti jokaisella yksilöllä on oikeus elää omaa elämäänsä ilman viranomaisien tai muiden tahojen mielivaltaista tai aiheetonta sekaantumista hänen yksityiselämäänsä. Yksityisyys voidaan näin hahmottaa rajoitetuttuna luoksepääsy- ja hyödyntämisoikeutena. Yksityisyyden voidaan ajatella muodostuvan henkilöä ympäröivästä suojapiiristä, jonka voima heikkenee mitä ulommas vain henkilöä itseään koskevista asioista siirrytään.¹⁴ Toiset tiedot ovat yksityisempiä kuin toiset. Yksityisyyden suoja voidaan pitää yksityiselämän suojaa laajempänä kokonaisuutena, johon kuuluu

¹⁰ Oikeusministeriö 2007, s. 12 – 14.

¹¹ Tarjanne 2001, s. 18.

¹² Merkittävimpiä privacy - keskustelua koskevia artikkeleita on koottu Wacks 1993 ja 1993b kokoomateoksiin.

¹³ Ks. Pöysti 1999 s. 483 – 491.

¹⁴ Pöysti 1999, s. 487-490.

oikeus tietää ja päättää itseään koskevien tietojen käytöstä¹⁵.

Oikeusvaltion keskeisiä periaatteita ovat, että yksilöt ja heidän muodostamansa yhteisöt voivat tulla arvioituiksi oikeiden ja kussakin tilanteessa olennaisten tietojen perusteella. Luottotietojen merkitys on viime aikoina kasvanut merkittävästi. Niitä käytetään nykyisin esimerkiksi viranomaisten päätöksenteossa ja työelämässä luotettavuuden arvioinnissa. Luottotietojen merkityksen kasvusta johtuen luottotietotoiminnan luotettavuudelle on asetettava lainsäädännössä korkeat laatuvaatimukset. Lisäksi on noudatettava hyvää luottotietotapaa.¹⁶

Luottotiedot ovat henkilötietojen yksi osa, ja ne kuuluvat yksityisyyden suojan piiriin. 1.11.2007 Suomessa tuli voimaan luottotietoja ja luottotietotoimintaa sääntelevä luottotietolaki (527/2007), joka erityislakina syrjäytti alaa aiemmin säännelleen yleislain henkilötietolain (523/1999). Normihierarkian mukaisesti erityislaki syrjäyttää yleislain (*lex specialis derogat legi generali*). Luottotietolaki on täten lähtökohtana lain soveltamisalan mukaisissa kysymyksissä, mutta henkilötietolailla saattaa kuitenkin olla vielä merkityksensä niissä kysymyksissä, joihin ei löydy vastausta luottotietolaista. Luottotietolakia sovelletaan luottotietojen keräämiseen, tuottamiseen, tallettamiseen, luovuttamiseen, käyttöön ja muuhun käsittelyyn. Luonnollista henkilöä koskevien tietojen käsittelyyn sovelletaan henkilötietolakia (523/1999), jollei luottotietolaissa toisin säädetä. Luottotietolain tarkoituksena on varmistaa luotettavien luottotietojen saatavuus, turvata luottotietojen käsittelyssä yksityisyyden suoja sekä luonnollisten henkilöiden ja yritysten oikeus tulla arvioituiksi oikeiden ja asianmukaisten tietojen perusteella sekä edistää hyvää luottotietotapaa. Luottotietolain soveltamisalan kannalta keskeinen luottotiedon käsite sisältyy luottotietolain 3 §:ään. Luottotiedoilla tarkoitetaan tietoja, jotka koskevat luonnollisen henkilön tai yrityksen maksukykyä tai maksuhalukkuutta taikka jotka muulla tavalla kuvaavat henkilön tai yrityksen kykyä vastata sitoumuksistaan, ja joita käytetään luottoa myönnettäessä tai luottoa valvottaessa. Luottotietolain soveltamisala on laajempi kuin henkilötietolain, joka sisältää yksityiskohtaisemmat säännökset vain kuluttajan asemassa olevien luonnollisten henkilöiden luottotietojen käsittelystä. On tärkeä huomata, että vaikka on säädetty uusi luottotietolaki, niin henkilötietolaki on edelleen voimassa muutamia muutoksia lukuun ottamatta.

¹⁵ Korhonen 2003, s. 75.

¹⁶ HE 241/2006 vp, s. 5.

Luottotiedot kuuluvat siis yksityisyyden suojan piiriin. Luottotietoja saa luovuttaa ja käyttää vain tietyissä tapauksissa. Luottotietolain 19 §:n mukaan henkilöluottotietoja saa kysyä seuraavilla perusteilla, joita ovat luoton myöntäminen, luotonvalvonta, perinnän suunnittelu, vastuuhenkilöasema, huoneenvuokrasopimus, työnhakijan tai työntekijän arviointi, viranomaisen lakiin perustuva tiedonsaantioikeus tai viranomaistuen myöntäminen, takaus tai pantin anto, sopimusehtojen määrittely jos sopimuksesta ei voi kieltäytyä ja todistus velvoitteiden hoitokyvystä ja rahanpesun ehkäiseminen. Lisäksi luottotietoja saa kysyä henkilön nimenomaisella suostumuksella.

1.2 Luottotietojen luovuttamista koskevan lainsäädännön taustaa

1.2.1 Luottotietojen suhde perusoikeuksiin

Vuonna 1995 Suomessa tehtiin laaja perusoikeusuudistus (SäädK 969/1995). Sen tarkoituksena on ollut yksilön aseman parantaminen kehittämällä vapausoikeuksia. Tähän on pyritty myös säätämällä taloudellisista, sosiaalisista ja sivistyksellisistä perusoikeuksista. Perusoikeudet ovat yhteiskunnassa yleisesti hyväksytyjä perusarvoja ja niistä säädetään perustuslaissa. Perusoikeudet rajoittavat toisaalta eduskunnan lainsäädäntövaltaa, mutta toisaalta ne asettavat eduskunnalle myös toimintavelvoitteita. Tämän lisäksi julkiselle vallalle on asetettu yleinen velvoite turvata perusoikeuksien toteutuminen. Vuoden 1995 perusoikeusuudistuksen sisältö otettiin vuoden 2000 perustuslain 2 lukuun.¹⁷

Perustuslaissa säädetään yksityiselämän ja henkilötietojen suojasta sekä oikeudesta työhön ja elinkeinon harjoittamiseen. Näihin on välittömät liittymäkohdat luottotietojen käsittelyn ja luottotieto toiminnan sääntelyllä. Luottotietolainsäädännön kehittämisen kannalta voi olla merkitystä myös perustuslaissa säädetyllä oikeudella asuntoon, koska suurin osa ihmisistä asuu omistusasunnoissa.¹⁸ Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin laissa. Perusoikeusuudistusta koskevan hallituksen esityksen mukaan ”säännös viittaa tarpeeseen lainsäädännöllisesti turvata yksilön oikeusturva ja yk-

¹⁷ HE 241/2006 vp, s. 55.

¹⁸ HE 241/2006 vp, s. 55.

sityisyyden suoja henkilötietojen käsittelyssä, rekisteröinnissä ja käyttämisessä”¹⁹. Oikeus yksityiselämään merkitsee oikeutta elää yksityiselämäänsä ilman ulkopuolisten puuttumista. Yksilöiden perhe-elämään, vapaa-aikaan ja ystävyys-suhteisiin ei saa puuttua. Jokaisella on oikeus yksityiselämässään toimia julkisista rooleistaan vapaana. Suojaan kuuluu myös rajoitettu ja suojattu kommunikointi yksityiselämään kuuluvissa asioissa, kuten mahdollisuus vaihtaa arkaluonteisia tietoja sekä tällaisten tietojen luottamuksellisuus.

Perustuslain säännöksen lakiviittaus henkilötietojen suojasta edellyttää perusoikeusuudistuksen tarkoituksen mukaisesti lainsäätäjän säätävän tästä oikeudesta, mutta se jättää sääntelyn yksityiskohdat lainsäätäjän harkintaan. Tällainen perusoikeussäännös sitoo lainsäätäjän sisällöllistä harkintaa vähemmän kuin sellainen sääntelyvarauksen sisältävä säännös, jossa perusoikeuden todetaan olevan olemassa sen mukaan kuin lailla säädetään. Lainsäätäjän liikkuma-alaa rajoittaa kuitenkin se, että henkilötietojen suoja osittain sisältyy samassa momentissa lähtökohtaisesti suojatun yksityiselämän piiriin.²⁰ Henkilötietojen käsittelystä on siis säädettävä lailla. Tämä tarkoittaa sitä, että jos on tarkoitus toimia toisin kuin luottotietolaissa ja henkilötietolaissa on säädetty, ovat säännökset otettava lakiin. Luottotietolaissa säädetään luottotietotoiminnan harjoittamista koskevista yleisistä edellytyksistä ja rajoitetaan luottotietorekistereihin talletettävien tietojen sisältöä.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Kysymys on siis perusoikeuksien, kuten henkilötietojen suojan, tosiasiallisista toteuttamis-edellytyksistä. Tämä tarkoittaa sitä, että julkisen vallan on estettävä toisten yksilöiden tai yhteisöjen sellaiset toimenpiteet, jotka estävät perusoikeuksien toteutumisen. Tosiasiallisten edellytysten luominen perusoikeuksien toteutumiselle kuuluu myös turvaamisveloitteeseen.²¹

Luottotietolakia valmisteltaessa kiinnitettiin erityistä huomiota siihen, etteivät luottotietolain säännökset ole ristiriidassa perustuslain säännösten kanssa. Luottotietolain lakiehdotukset eivät merkinneet sellaista puuttumista yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan, joka olisi ollut vastoin perustuslain 10 §:n 1 momentin säännöksiä.²²

¹⁹ HE 309/1993 vp, s. 53.

²⁰ PeVM 25/1994 vp, s. 6/I.

²¹ HE 241/2006 vp, s. 56.

²² HE 241/2006 vp, s. 56.

1.2.2 Luottotietolaki

Luottotietolaki (527/2007) tuli voimaan 1.11.2007. Tämä laki on luottotietojen käsittelyä kattavasti sääntelevä järjestelmä. Luottotietolakia sovelletaan luottotietojen keräämiseen, tuottamiseen, tallettamiseen, luovuttamiseen, käyttöön ja muuhun käsittelyyn. Lain tarkoituksena on varmistaa luotettavien luottotietojen saatavuus, turvata luottotietojen käsittelyssä yksityisyyden suoja sekä luonnollisten henkilöiden ja yritysten oikeus tulla arvioituiksi oikeiden ja asianmukaisten tietojen perusteella sekä edistää hyvää luottotietotapaa. Luottotietolain nimellä korostetaan sitä, että laki olisi yleinen luottotietojen käsittelyä koskeva laki²³. Tätä lakia sovelletaan sekä yrityksiä että kuluttajia koskevien luottotietojen käsittelyyn. Luottotietolaissa on 10 lukua ja 45 pykälää. *Ensimmäinen luku* on yleiset säännökset. Tässä luvussa säädetään lain soveltamisalasta (1 §), lain tarkoituksesta (2 §), keskeisistä käsitteiden määritelmistä (3 §) sekä lain soveltamisesta eräissä tapauksissa (4 §). *Toinen luku* sisältää yleiset velvoitteet luottotietojen käsittelyssä. Siinä on säännökset hyvästä luottotietotavasta (5 §) sekä siihen kuuluvista velvollisuuksista huolehtia luottotietojen laadusta (6 §) sekä tietoturvallisuudesta ja luottotietojen käytön valvonnasta (7 §). Luvun säännökset kohdistuvat luottotietotoiminnan harjoittajan lisäksi myös luottotietojen käyttäjään sekä luottotietoja muutoin käsitteleviin, kuten luottotietorekisterin teknisiin ylläpitäjiin. Luvun säännökset kohdistuvat myös luotonantajaan, joka käyttää omaa asiakasrekisteriään luottoa myönnettäessä samoin kuin siihen, joka luovuttaa tietoja luottotietorekisteriä varten.

Kolmas luku on luottotietotoiminnan harjoittaminen. Siinä luvussa on yleiset säännökset luottotietotoiminnan harjoittamisen yleisistä edellytyksistä (8 §), henkilöstöä koskevista vaatimuksista (9 §) sekä luottotietotoiminnan harjoittajan velvollisuuksista antaa palveluja (10 §) sekä kohdella rekisteröityjä yhdenvertaisesti (11 §). Luottotietotoimintaa harjoittavalla yrityksellä on oltava riittävät taloudelliset ja muut edellytykset hoitaa tämän lain mukaisia velvoitteita. *Neljäs luku* sisältää luottotietorekisteriin talletettavat henkilöluottotiedot ja niiden käsittelyn (12 – 20 §). Tässä luvussa on säännökset henkilöluottotietorekisterin tietosisällöstä, luottoluokitukseen käytettävistä tiedoista, rekisterimerkintöjen säilyttämisaajoista sekä henkilöluottotietojen luovuttamisesta ja käyttämisestä. *Viides luku* on yrityksen perustiedot ja tiedot liiketoimintakiellosta. Siinä on säännökset yrityksen perustiedoista, yrityksen vastuuhenkilöitä koskevien tietojen täydentämisestä sekä liiketoimintakiellosta koskevista tiedoista (21 – 23 §). Kysymys on tiedoista, jotka talletetaan luottotietorekisteriin. Säännökset ovat luottotietolaissa omana lukunaan sen korostamiseksi, että mainittuja tietoja ei pi-

²³ HE 241/2006 vp, s. 26.

detä määritelmällisesti yritysluottotietoina. *Kuudes luku* sisältää luottotietorekisteriin talletettavat yritysluottotiedot ja henkilöluottotietojen käsittely yritysluottotietoina (24 – 28 §). Tässä luvussa säädetään yritysluottotietorekisterin tietosisällöstä, yrityksen vastuuhenkilön henkilöluottotietojen käsittelystä, luokituksissa käytettävistä tiedoista sekä rekisterimerkintöjen säilyttämisaajoista.

Seitsemäs luku on rekisteröidyn oikeudet ja niiden toteuttaminen. Tässä luvussa on säännökset rekisteröidyn tiedonsaantiin liittyvistä oikeuksista (29 §), tarkastusoikeus (30 §), luottotietorekisterissä olevan virheen oikaisusta (31 §) sekä rekisterinpitäjän velvollisuuksista tarkastusoikeutta ja virheen oikaisua toteutettaessa (32 §). *Kahdeksas luku* on valvonta. Tässä luvussa säädetään lain valvontajärjestelmää koskevat säännökset (33 – 36 §), joissa määritetään valvontaviranomainen ja tämän tiedonsaantioikeudet sekä oikeus antaa määräyksiä samoin kuin uhkasakon käyttämisestä koskevat säännökset. Luottotietolain yleinen valvonta kuuluu tietosuojavaltuutetulle. Tietosuojavaltuutetulla on tämän lain valvontaa varten salassapitosäännösten estämättä oikeus saada nähtäväkseen ja kopioituna tiedot luottotietojen käsittelystä. *Yhdeksännessä luvussa* on erinäiset säännökset (37 – 43 §). Tässä luvussa säädetään luottotietorekisterin pitäjän oikeudesta tallettaa tietoja tietojen laadun parantamiseksi, luottotietotoiminnan harjoittajan ilmoituksesta, salassapitovelvollisuudesta, vahingonkorvausvastuusta, rangaistuksista sekä muutoksenhausta. *Kymmenennessä luvussa* on voimaantulo- ja siirtymäsäännökset. Luottotietolain 44 §:ssä säädetään, että tämä laki tulee voimaan 1. päivänä marraskuuta 2007. Lain 45 §:ssä säädetään, että ennen tämän lain voimaantuloa käyttöön otetut luottotietorekisterit on saatettava lain mukaisiksi vuoden kuluessa tämän lain voimaantulosta.

Luottotietolaissa on säännökset luottotietorekistereihin talletettavista tiedoista ja niiden säilytysajoista. Luottotietolaissa määritellään nykyistä täsmällisemmin, mihin tarkoituksiin kuluttajan luottotietoja saa luovuttaa ja käyttää. Luottotietotoiminnan harjoittajilta edellytetään luotettavuutta sekä hyvän luottotietotavan noudattamista. Luottotietorekisteriin saa, kuten aikaisemminkin, tallentaa viranomaisten toteamia ja velkojien ilmoittamia maksuhäiriötietoja sekä henkilön tai yrityksen luottokelpoisuutta osoittavan luokituksen. Luottotietolaki teki luottotietojen tietosisällön monipuolisemmaksi. Uutta luottotietolaissa on rekisteriin merkittävä tieto siitä, että maksuhäiriö on syntynyt takausvastuun johdosta. Tieto merkitään rekisteröidyn pyynnöstä ja tämän antaman luotettavan selvityksen perusteella. Samoin on rekisteriin otettava rekisteröidyn pyynnöstä tieto siitä, mitkä merkinnät aiheutuvat saman saatavan laiminlyönnistä sekä tieto maksuhäiriömerkinnän aiheuttaneen maksun suorittamisesta. Tietoja maksujen laiminlyönneistä säilytetään luottotietorekistereissä tietyn ajan. Näitä säilyttämisaikoja täsmennettiin ja joiltakin osin lyhennettiin luottotietolaissa. Velan maksaminen voi lyhentää säilyttämisaikaa, mutta toisaalta säilyttämisaikaa voidaan myös jatkaa, jos re-

kisteröidylle tulee uusia maksuhäiriöitä.

Luottotietolain 3 § sisältää määritelmät laissa käytetyistä keskeisimmistä käsitteistä. Niistä mainit-
sen vain ne, jotka ovat tärkeitä tutkielmani kannalta. Luottotietolain kannalta keskeisin käsite on tie-
tysti luottotiedot. Luottotietolain 3 §:n 1 kohdan mukaan *luottotiedoilla* tarkoitetaan tietoja, jotka
koskevat luonnollisen henkilön tai yrityksen maksukykyä tai maksuhalukkuutta taikka jotka muulla
tavalla kuvaavat henkilön tai yrityksen kykyä vastata sitoumuksistaan ja joita käytetään luottoa
myönnettäessä tai luottoa valvottaessa. Luottotiedon käsite määräytyy täten sekä tietosisällön että
tiedon käyttötarkoituksen perusteella. Käsite on kuitenkin jonkin verran suppeampi kuin henkilötie-
tolakiin sisältyvä määritelmä. Henkilötietojen suojan ja suojan sääntelyn kannalta on kuitenkin tar-
peen, että luottotietojen käsite rajataan mahdollisimman tarkkaan. Henkilötietolakiin sisältyvän
käyttötarkoitussidonnaisuuden periaatteen mukaan tietojen käyttötarkoitus on määriteltävä tarkkara-
jaisesti, jotta tietoja ei myöhemmin käytetä vastoin ennalta määriteltyä käyttötarkoitusta. Maksuky-
vyllä tarkoitetaan henkilön tai yrityksen kykyä pitää taloutensa tasapainossa niin, että tämä pystyy
hoitamaan luottonsa asianmukaisesti. Luotonhakijan taloudellinen asema liittyy aina yhtenä osateki-
jänä maksukykyyn. Maksuhalukkuus puolestaan merkitsee maksukykyä laajempaa maksutapaa ja
sellaista huolellisuutta, mitä henkilö tai yritys pitää yllä maksuvelvoitteisiinsa liittyen.²⁴

Luottotietolain 3 §:n 4 kohdan mukaan *rekisteröity* tarkoittaa henkilöä tai yritystä, jota luottotieto
koskee. Käsitettä voidaan pitää laajana eikä se välttämättä edellytä, että kyse olisi pelkästään luotto-
tietorekisteriin talletetusta tiedosta. *Henkilöluottotiedoilla* tarkoitetaan luottotietolain 3 §:n 5 kohdan
mukaan luonnollista henkilöä koskevia luottotietoja ja niiden yhteydessä käsiteltäviä henkilön yksi-
löinti- ja toimintakelpoisuusehtoja. Määritelmä on laajempi kuin henkilötietolakiin sisältyvä henki-
löluottotiedon määritelmä, sillä se kattaa nyt myös yritystoiminnassa vastuuhenkilönä toimivan hen-
kilön tiedot. Luottotietolain 3 §:n 7 kohdan mukaan *luottotietotoiminnan harjoittamisella* tarkoite-
taan itsenäisenä elinkeinotoimintana tapahtuvaa tietojen keräämistä, tuottamista, tallettamista, luo-
vuttamista ja muuta käsittelyä luottotietoina käytettäväksi. Luottotietotoimintana ei täten pidetä luot-
tolaitoslainsäädännössä tarkoitettua pankkitoimintaan tavanomaisena kuuluvaa luottotietotoimintaa,
joka perustuu pankkien omiin asiakasrekistereihin. Pankit eivät nykyisin harjoita luottotietolaissa
tarkoitettua luottotietotoimintaa. *Luottotietorekisterillä* tarkoitetaan luottotietolain 3 §:n 8 kohdan
mukaan rekisteriä, johon luottotietotoiminnan harjoittaja tallettaa luottotietoja edelleen luovuttamis-

²⁴ HE 241/2006 vp, s. 27 – 28; Vuonna 1975 annetun ehdotuksen luottotietolaiksi mukaan luottotiedolla tarkoitettiin tie-
toa tai arvostelmaa, joka oli tarkoitettu käytettäväksi vakavaraisuuden, sitoumusten hoitokyvyn tai luotettavuuden
arvioimisessa tai muutoin taloudellisen aseman määrittämisessä. Oikeusministeriö 1975b, s. 39.

ta varten. Määritelmän mukaan lain soveltamisalan ulkopuolelle jäävät luottotietorekisterit, joiden tietoja luontontaja itse käyttää luoton myöntämisestä koskevassa päätöksenteossa tai luoton valvonnassa. Luottotietolakiin ei katsottu tarpeelliseksi ottaa enää tietojen käsittelyn määritelmää, koska sen on katsottu jo henkilötietolain kautta tulleen vakiintuneeksi informaatio-oikeudelliseksi käsitteeksi.²⁵

1.2.3 Henkilötietolaki

Henkilötietojen keräämistä, tallettamista, käyttämistä ja luovuttamista koskevat yleiset säännökset sisältyivät Suomessa aluksi henkilökisterilakiin (471/1987) ja sitä täydentävään henkilökisteriasetukseen (476/1987). Nämä tulivat voimaan vaiheittain vuoden 1988 alusta ja kaikilta osin vuoden 1989 alusta. Henkilökisterilakiin tehtiin osittaistarkistus vuonna 1994 (387/1994). Henkilökisterilaki määritteli henkilötietojen keräämiseen, tallettamiseen, käyttöön ja luovuttamiseen liittyvät oikeudet ja velvollisuudet. Sen takaaman tietosuojan tarkoituksena oli tiedon kohteena olevan henkilön yksityisyyden sekä hänen etujensa ja oikeuksiensa turvaaminen. Henkilökisterilaki oli tietosuojan yleislaki. Laki oli toissijainen: muussa laissa olevat erityissäännökset syrjäyttivät henkilökisterilain vastaavat säännökset. Lakia sovellettiin sekä yksityisten että viranomaisten pitämiin henkilökistereihin. Sääntely koski sekä automaattisen tietojenkäsittelyn avulla että manuaalisesti ylläpidettäviä henkilökistereitä.²⁶

Lainmuutos, jossa henkilökisterilaki korvattiin henkilötietolailla, johtui ennen muuta EU:n niin sanotusta tietosuojadirektiivistä²⁷. Hallituksen annettua esityksen henkilötietolaiksi (HE 96/1998) asia viipyi melko pitkään eduskunnan käsiteltävänä. Henkilökisterilain korvaava henkilötietolaki (523/1999) tuli lopulta voimaan 1. päivänä kesäkuuta 1999. Henkilötietolaki on edeltäjänsä tavoin yleislaki, jota on noudatettava, ellei muualla laissa toisin säädetä (HenkTL 2.1 §)²⁸. Henkilötietolain

²⁵ HE 241/2006 vp, s. 28 – 30; Vuonna 1975 annetun ehdotuksen luottotietolaiksi mukaan luottotietotoiminnalla tarkoitettiin ammattimaista toimintaa, jonka tarkoituksena oli hankkia ja tallentaa yrityksestä tai henkilöstä luottotietoja ja luovuttaa niitä edelleen. Luottotietotoimintaa olisi Suomessa saanut harjoittaa vain se, joka olisi saanut siihen valtioneuvoston luvan. Oikeusministeriö 1975b, s. 39.

²⁶ HE 96/1998 vp.

²⁷ Yksilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä ja näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 95/46/EY.

²⁸ Yksityiselämän perusoikeudellinen suoja oli laajentunut jo vuonna 1995, kun voimaan tuli perusoikeussäännöksiä

yleisvelvoitteita, kuten huolellisuusvelvoite, sovelletaan kuitenkin aina. Lailla on tarkoitus toteuttaa yksityiselämän suojaa ja muita yksityisyyden suojaa turvaavia perusoikeuksia henkilötietoja käsiteltäessä sekä edistää hyvän tietojenkäsittelytavan kehittämistä ja noudattamista (HenkTL 1 §). Henkilötietolain tarkoitus on soveltaa yksilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä ja näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviä 95/46/EY eli tietosuojadirektiiviä²⁹. Tämän direktiivin tavoitteena on turvata yksilöiden perusoikeudet ja -vapaudet, erityisesti oikeus yksityisyyteen henkilötietojen automaattisessa tietojenkäsittelyssä sekä manuaalisissa henkilörekisteritoiminnoissa samoin kuin taata henkilötietojen vapaa liikkuminen Euroopan unionin (EU) jäsenvaltioiden välillä.³⁰

Henkilötietolakia sovelletaan automaattiseen henkilötietojen käsittelyyn sekä myös muuhun henkilötietojen käsittelyyn silloin, kun henkilötiedot muodostavat tai niiden on tarkoitus muodostaa henkilörekisteri tai sen osa. Laki ei koske kuitenkaan henkilötietojen käsittelyä, jonka luonnollinen henkilö suorittaa yksinomaan henkilökohtaisiin tai niihin verrattaviin tavanomaisiin yksityisiin tarkoituksiin, eikä myöskään henkilötietojen käsittelyä toimituksellisia sekä taiteellisen ja kirjallisen ilmaisun tarkoituksia varten (HenkTL 2 §).

Henkilötietolaissa säädetään henkilötietojen käsittelyn yleisistä edellytyksistä, niistä velvoitteista, joita kaikessa henkilötietojen käsittelyssä tulee aina noudattaa, rekisteröityjen henkilötietojen käsittelyyn liittyvistä oikeuksista, lain soveltamisen valvontajärjestelmästä sekä sanktioista, jotka seuraavat henkilötietolain vastaisesta käsittelystä. Laki osoittaa muun muassa, missä tapauksissa henkilötietojen käsittely on mahdollista ilman rekisteröidyn suostumusta. Henkilötietolakiin sisältyi myös luottotietotoimintaa säänteleviä erityissäännöksiä, jotka on nyttemmin kumottu uuden luottotietolain tultua voimaan marraskuussa 2007.

koskenut hallitusmuodon muutos (969/1995). Hallitusmuodon 8.1 §:n mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha oli turvattu. Momentti sisälsi myös toimeksiannon uuden lain säätämisestä, sillä ”henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla”. KM 1997:9, s. 39.

²⁹ Kt. tarkemmin EUROPA – Euroopan unionin virallinen verkkosivusto ja sieltä direktiivi 95/46/EY.

³⁰ HE 96/1998 vp.

1.3 Tutkimustehtävän asettaminen

1.3.1 Kysymyksenasettelu

Tämän tutkimuksen päätehtävä on selvittää, miten *yksityisyyden suoja toteutuu luottotietojen luovuttamisessa*.

- 1) Miksi yksityisyyden suoja on turvattava luottotietojen luovuttamisessa ja käsittelyssä sekä mitä yksityisyyden käsitteellä tarkoitetaan?
- 2) Missä tapauksissa luottotietojen luovuttaminen on sallittua? Mitä tietoja luottotietorekistereihin saa tallettaa sekä mitkä ovat maksuhäiriömerkinnän säilyttämisaajat? Näihin kysymyksiin vastaaminen edellyttää luottotietojen luovuttamiseen liittyvän, oikeudellisesti relevantin sääntelyn tarkastelua.
- 3) Mitkä ovat yleiset velvoitteet luottotietojen käsittelyssä? Mitä luottotietolaissa säädetään luottotietotoiminnan harjoittamisesta ja ketkä sitä harjoittavat Suomessa? Miten luottotietojen käsittelystä säädetään Pohjoismaissa ja Yhdysvalloissa sekä mitkä ovat Suomen luottotietolain eroavaisuudet verrattuna Ruotsin luottotietolakiin? Mikä merkitys luottotietorekistereissä olevien oikeuksilla on yksityisyyden suojan toteutumisessa? Ja miksi tietosuojavalvottu on tärkeä viranomaisen luottotietojen käsittelyssä?

Pääkysymykseen vastaaminen edellyttää alakysymyksiin vastaamista tarkastelemalla käsiteltäviä asioita sekä yleisesti että yksityiskohtaisesti. Tärkeimpänä näkökulmana tutkimuksessani on yksityisyyden suoja luottotietojen luovuttamista sääntelevässä lainsäädännössä. Tutkimukseni käsittelee kattavasti sekä yksityisyyden suojaa perusoikeutena että henkilöluottotietojen luovuttamisen sääntelyä. Luottotiedot jaetaan henkilöluottotietoihin ja yritysluottotietoihin. Tutkielmani käsittelee pääasiallisesti henkilöluottotietoja, koska yrityksillä ei ole yksityisyyden suojaa perusoikeutena. Vain luonnolliset henkilöt nauttivat yksityisyyden suojaa perusoikeutena. Käsittelen tutkielmassani myös yritysluottotietoja, sillä niillä on tietyissä tilanteissa liityntä henkilöluottotietoihin. Luvuissa 3 ja 5 käsittelemäni asiat tukevat tutkimukseni pääkysymykseen vastaamista. Esimerkiksi luvussa 5.1.3 käsittelen virheen oikaisua, koska luottotietolain 31 §:ssä säädetään virheen oikaisusta ja sen mukaan rekisterinpitäjän on ilman aiheetonta viivytystä oikaistava luottotietorekisterissä tai luottotietolausunnossa oleva virheellinen, puutteellinen, vanhentunut tai muutoin harhaanjohtava tieto. Lisätietoa kyseisestä asiasta saadaan henkilötietolain 29 §:stä, jossa säädetään, että rekisterinpitäjän on

ilman aiheetonta viivytystä oma-aloitteisesti tai rekisteröidyn vaatimuksesta oikaistava, poistettava tai täydennettävä rekisterissä oleva, käsittelyn tarkoituksen kannalta virheellinen, tarpeeton, puutteellinen tai vanhentunut henkilötieto. Rekisterinpitäjän on myös estettävä tällaisen tiedon leviäminen, jos tieto voi vaarantaa rekisteröidyn yksityisyyden suojaa tai hänen oikeuksiaan. Loppupäätelmä tästä on se, että rekisteröidyn oikeuksiin kuuluva virheen oikaisu tukee yksityisyyden suojan toteutumista. Tämän vuoksi on erittäin oleellista, että käsittelen tutkielmassani myös rekisteröidyn oikeuksia.

1.3.2 Tutkimusmetodista ja tutkimusaineistosta

Tutkielmani on tieteelliseltä viitekehykseltään julkisoikeudellinen. Oikeusjärjestys on oikeustieteen opetuksessa perinteisesti jaettu kahteen päälohkoon, yksityisoikeuteen ja julkisoikeuteen. Julkisoikeuden käsitettä on oikeuskirjallisuudessa pyritty määrittelemään kahdella tavalla. Julkisoikeutta on ensimmäisen määrittelytavan mukaan sellainen oikeus, jossa sääntelyä ohjaavat yleistä tai julkista etua painottavat näkökohdat (intressiteoria). Toisen määrittelytavan mukaan taas julkisoikeudessa säännellään sellaisia suhteita, joissa toisena osapuolena ovat valtio tai muut julkisyhteisöt julkisen vallan käyttäjinä (valtateoria). Julkisoikeuden normeilla säännellään julkista valtaa käyttävien elinten ja yksityisten oikeussubjektien välisiä suhteita, julkista valtaa käyttävien elinten välisiä suhteita ja valtion suhdetta muihin valtioihin.³¹ Tarkoitukseni on tarkastella luottotietojen luovuttamista erityisesti yksityisyyden suojan kannalta. Yksityisyyden suojan tarkastelu tekee tutkielmastani julkisoikeudellisen.

Oikeudellinen ajattelu, kuten säädösten tulkinta tai normien soveltaminen käytäntöön, ei ole mekaanista, yksikäsitteisiä sääntöjä noudattavaa prosessia. Oikeudellisen ajattelun metodi on harkintaa³². Oikeustiede ei selitä, vaan tulkitsee ja siksi oikeustieteellä on yhtymäkohtia mm. historian- ja kirjallisuudentutkimukseen.³³ Tutkielmassani käyttämäni metodi on oikeusdogmaattinen eli lainopilinen, joka on oikeustieteen erityisaloista vanhin ja käytännön kannalta merkittävin³⁴. Lainoppi on

³¹ Kt. Tuori 2000, s. 7 – 14.

³² Aarnio kuvaa oikeudellisen ajattelun harkintaa myös englanninkielisellä termillä ”weighing and balancing”, Aarnio 1997, s. 35.

³³ Aarnio 2006, s. 237 – 238.

³⁴ Oikeustieteen erityisaloja ovat oikeusdogmatiikan lisäksi oikeussosiologia, vertaileva oikeustiede ja oikeushistoria. Omana lohkonaan mainitaan usein myös oikeusteoria. Aarnio 1997, s. 35 – 36.

sääntötutkimusta, joka tutkii voimassaolevaan oikeusjärjestykseen kuuluvia sääntöjä. Lainopin tehtävänä on lain tulkinta ja systematisointi. Lainopin keskeisimpänä tutkimusongelmana on selvittää voimassa olevan oikeuden sisältö kulloinkin käsiteltävässä oikeusongelmassa. Lainoppi antaa vastauksen kysymykseen, miten kussakin oikeudellisessa ongelmatilanteessa olisi toimittava voimassa olevan oikeuden mukaan. Lainoppi merkitsee oikeusjärjestykseen kuuluvien sääntöjen tutkimusta ja etenkin niiden sisällön selvittämistä eli lain tulkintaa. Lainoppi on sidoksissa oman aikansa yhteiskunnan odotuksiin ja vaatimuksiin. Lainopin tehtävänä on lisäksi systematisoida tutkimuskohdetta eli jäsentää voimassa olevaa oikeutta. Systematisoinnilla lainoppi pyrkii luomaan ja kehittämään oikeudellista käsitejärjestelmää, jonka avulla oikeutta tutkitaan. Lainoppi auttaa antamaan oikeudellisista ongelmista kokonaiskuvan ja osoittamaan myös eri ongelmien keskinäissuhteet. Oikeusdogmatiikalla on oltava käytössään ajanmukaiset käsitteet ja teoriat.³⁵ Systematisoinnissa luodaan loogis-käsitteellinen kehys, jonka puitteissa on mahdollista määrittää voimassa olevan oikeuden tulkinnallinen merkityssisältö.³⁶

Kangas jakaa lainopin ongelmakeskeiseen ja normikeskeiseen.³⁷ Ongelmakeskeinen metodi muodostaa kokonaiskuvan jonkin oikeudellisesti mielenkiintoisen ongelman sääntelystä. Normikeskeinen tai normilähtöinen lähestymistapa taas muodostaa perustellun käsityksen siitä, miten tiettyä säännöstä tai säännöksiä tulee tulkita. Perinteinen lainoppi on lähtökohtaisesti normilähtöistä. Kankaan luokittelu on kuitenkin kärjistetty. Aarnion ja Timosen mukaan normikeskeisen ja ongelmakeskeisen lainopin välille ei synny sellaista eroa, joka ilmenisi erilaisena metodologiana.³⁸ Timosen mukaan lähes jokainen oikeustieteellinen tutkimus on yhdistelmä ongelmakeskeisiä ja normikeskeisiä kysymyksenasetteluja ja ongelmia. Kyse on painotuksista lainopin perustehtävien kesken. Ongelmakeskeinen korostaa systematisoinnin merkitystä, mutta edellyttää tarkastelussa esiin tulleiden tulkintaongelmien ratkaisemista. Normikeskeinen tarkastelu painottuu tulkintatilanteiden arviointiin, mutta siinä tarvitaan niin asiayhteyksien ymmärtämistä kuin oikeudellisesta järjestelmästä ja käsitteistöä johdettuja argumentteja.³⁹ Ottamatta sen enempää kantaa lainopin jaottelun mielekkyyteen, lähden tutkielmassani liikkeelle ongelmakeskeisiin painotuksiin. Tarkastelemani ongelma on yksityisyyden suojan toteutuminen luottotietojen luovuttamisessa. Lisäksi pyrin sel-

³⁵ Aarnio 1989, s. 47 – 50, 303 – 305.

³⁶ Silta 2003, s. 328 – 329.

³⁷ Kt. Kangas 1982, s. 383 – 387 ja Minun Metodini 1997, s. 94 (toim. Häyhä).

³⁸ Kt. Aarnio 1982, s. 61 – 63 ja Timonen 1998, s. 14.

³⁹ Timonen 1998, s. 14 – 15.

vittämään, missä tilanteissa luottotietojen luovuttaminen on mahdollista sekä miksi yksityisyyden suoja on turvattava luottotietojen luovuttamisessa ja mitä yksityisyyden käsitteellä tarkoitetaan?

Haluan vielä mainita lyhyesti tutkielmani tutkimusaineistosta. Tutkielmani lähdeaineistona olen käyttänyt luottotietoalan kannalta merkityksellistä, niin voimassa olevaa kuin aikaisempaa lainsäädäntöä. Tarkasteluni kohteena on erityisesti luottotietolaki nykytilaa säätelevänä lakina, mutta tarkastelen myös henkilötietolain säädöksiä siltä osin, kun niillä on merkitystä luottotietoja koskevissa kysymyksissä, joihin ei löydy vastausta luottotietolaista. Aiheen valinnasta johtuen suoraan luottotietolakia käsittelevää kirjallisuutta ei tutkimusta tehtäessä löytynyt. Luottotietolaki sekä muu henkilötietojen käsittelyyn liittyvä lainsäädäntö on perinteisiin oikeudenaloihin verrattuna hyvin nuorta. Tämän vuoksi tutkielmassani korostuvat itse lain tulkinnan lisäksi erilaiset lainvalmistelumateriaalit, kuten hallituksen esitykset, työryhmämietinnöt ja valiokuntamietinnöt. Tutkittaessa uutta aihetta lainvalmisteluasiakirjojen käyttö on lähdemateriaalina hyödyllistä, sillä esitöistä ilmenee lainsäätäjän tahto. Oikeuslähdeopin kannalta lainvalmisteluaineisto ei kuitenkaan muuta itse lain oikeudellista velvoittavuutta, vaan ristiriitatilanteessa lain sisältö ja sanamuoto ratkaisevat. Hallituksen esityksistä käy ilmi lainsoveltamisen ideaalitalanne, mutta oikeuskäytäntö ei välttämättä muodostu sellaiseksi kuin lakia säädettäessä oli ajateltu. Lain sisältö on lisäksi olennaisella tavalla riippuvainen siitä tiedosta, joka lakia valmistelevalta organisaatiolla on hallussaan. Lait säädetään niitä valmisteleville virkamiehille kertyneen asiantuntemuksen varassa. Lain valmisteluun vaikuttavat myös yhteiskunnassa vaikuttavat erilaiset arvot ja intressit.⁴⁰

1.3.3 Tutkimuksen rakenteesta

Johdanto-osassa taustoitan tutkielmani aihealuetta sekä tarkastelen luottotietojen luovuttamista koskevaa lainsäädäntöä. Lisäksi määrittelen johdanto-osassa tutkimustehtävän.

Luvussa kaksi käsittelen yksityisyyden käsitettä, jonka määrittelemineen on vaikeaa. Käyn läpi myös yksityisyyden suojaa ja henkilötietojen käsittelyä koskevia kansainvälisiä säännöksiä, joita on runsaasti. Tuon esille yksityisyyden suojan eri tasot sekä lopuksi tarkastelen yksityiselämän suojaa perusoikeutena. Perustuslaissa on turvattu yksityiselämän suoja.

⁴⁰ Häyhä 1997, s. 17.

Luvussa kolme on tietoa luottotiedoista. Käyn läpi henkilöluottotietojen ja yritysluottotietojen käsitteitä sekä tarkastelen millaista on luottotietolainsäädäntö sekä Pohjoismaissa että Yhdysvalloissa. Käyn luvussa läpi myös yleiset velvoitteet luottotietojen käsittelyssä sekä luottotietotoiminan harjoittamisen edellytyksistä. Lopuksi tarkastelen Suomessa toimivia luottotietorekistereitä.

Luku neljä on tutkielmani kannalta erityisen tärkeä. Keskityn luvussa luottotietorekisteriin tallettaviin henkilöluottotietoihin ja niiden luovuttamiseen. Käyn tarkasti läpi maksuhäiriömerkinnän saamisen, rekisterimerkintöjen säilyttämisaajat, henkilöluottotietojen luovuttamisen ja käyttämisen yleiset edellytykset sekä henkilöluottotietojen luovuttamisen sähköisesti ja luottotietojen käsittelyn työelämässä. Lopuksi käsittelen vielä luottotietojen siirtämistä ulkomaille.

Luvussa viisi huomio kiinnittyy luottotietorekistereissä olevien oikeuksiin, viranomaisvalvontaan ja seuraamusjärjestelmään.

Viimeisessä luvussa kuusi tarkastelen tutkielmani keskeisiä päätelmiä.

2 Yksityisyyden sääntelystä

2.1 Yksityisyyden käsite

Varsinainen yksityisyyden suojan (”right to privacy”) käsite on peräisin Yhdysvalloista. Bostonilais-ten lakimiesten Samuel D. Warrenin ja Louis D. Brandeisin tutkielmaan (julkaistu Harvard Law Review, 1890) yksilön oikeudesta olla rauhassa, ”right to be let alone”, viitataan toistuvasti oikeuskirjallisuudessa. Vaikka yksityisyyden vaatimus oli esitetty jo Ranskan vallankumouksen aikaan, voidaan tutkielmaa pitää yksityisyysdoktriinin läpimurtona länsimaisessa oikeuskirjallisuudessa.⁴¹ Yhdysvaltalainen käsitys yksityisyyden suojasta yhtenä kansalaisyhteisönä on vaikuttanut siihen, että henkilön yksityiselämän suojaaminen esimerkiksi valtiovallan aiheuttamia puuttumista vastaan, on otettu osaksi keskeisimpiä kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia.⁴²

Yksityisyyden määrittäminen on vaikeaa. Sen merkitys vaihtelee ajasta, paikasta ja kulttuurista riippuen. Yksityisyyden voidaankin katsoa olevan oikeustieteellinen suhdekäsite, jonka sisältö muuttuu yhteiskunnan muuttuessa.⁴³ Saman yhteiskunnankin sisällä arvot vaihtelevat ja yksityisyys merkitsee ihmisille eri asioita. Se mikä toiselle on hyvinkin yksityinen asia, saattaa toiselle olla täysin merkityksetön seikka paljastuessaan ulkopuolisille. Yksityisyyttä ei sen monimuotoisuudesta johtuen ole pystytty tyhjentävästi määrittämään, eikä siihen lainsäädännössä yleensä ole pyrittykään. Yksityisyyden ja yksityiselämän käsitteiden periaatteellinen tärkeys kyllä myönnetään, mutta lainsäädännössä niiden määritelmät ovat jääneet usein epätasoisiksi. Tämän vuoksi myöskään tilanteita, joissa jonkun yksityiselämän- tai yksityisyyden suoja on rikottu, ei ole helppo määrittellä yksiselitteisesti.⁴⁴ Toisaalta voidaan katsoa, ettei yksityisyyden määrittäminen edes kuulu lainsäätäjän tehtäviin. Yksityisyys on sellainen oikeustieteellinen yleiskäsite, jonka yksityiskohtainen määrittely jossain erityislaissa olisi vain omiaan lisäämään epätietoisuutta yksityisyyden merkityksestä ja roolista yhteiskunnassa.⁴⁵

⁴¹ Konstari 1992, s. 9 – 11. Ks. myös Saarenpää 2002, s. 321 – 322.

⁴² Lehtonen 2001, s. 190.

⁴³ Saarenpää 2002, s. 319.

⁴⁴ Nieminen 1999, s. 109.

⁴⁵ Saarenpää 2002, s. 319.

Yksityisyyden käsitteestä on kansainvälisesti esitetty hyvin monenlaisia näkemyksiä eikä yksityisyyden käsite, sen sisältö tai suhde yksityiselämän käsitteeseen, ole täysin vakiintunut meidänkään oikeuskulttuurissamme. Yksityiselämän ja yksityisyyden käsitteitä käytetään toisinaan synonyymeinä, kun taas toisinaan yksityisyyden suojaa pidetään yksityiselämän suojan yläkäsitteenä ja laajempaa kokonaisuutena, joka koostuu eri perusoikeuksista⁴⁶. Vaikka yksityisyydestä on esitetty useita erilaisia määritelmiä ja teorioita, voidaan eri käsitykset tiivistää siten, että yksityisyyden suojan ydin muodostuu oikeudesta olla rauhassa ja kontrolloida henkilökohtaisia tietojaan⁴⁷. Suomessa yksityisyys omaksuttiin lainsäädäntöön vuoden 1987 henkilörekisterilain myötä. Lainsäätäjä ei ole henkilörekisterilakia säätäessään päätenyt minkäänlaiseen yksityisyyden määrittelyyn sen mahdottomuuden takia, vaikkakin useissa lain eri kohdissa yksityisyydestä puhutaan^{48, 49}. Lain esitöissä todetaan yksityisyyden suojan voivan ilmetä eri tilanteissa eri tavoin.⁵⁰ Hallituksen esitykseen henkilötietolaiksi sisällytettiin henkilötietolakia valmistelleen komitean näkemys siitä, että lain 1 §:stä ilmenee, että oikeus yksityisyyden suojaan muodostuu yksityiselämän suojan lisäksi muistakin henkilötietojen käsittelyssä merkityksellisistä perusoikeuksista, jotka ovat itsemääräämisoikeuden ja sitä ilmentävän henkilökohtaisen vapauden lisäksi esimerkiksi oikeus kunniaan⁵¹. Yksityisyyden sisältö on jätetty siten osin tuomioistuinten harkintaan ja soveltamiskäytännön varaan.

Oikeuskirjallisuudessa yksityisyys on yleensä käsitteenä nähty melko yksimielisesti mahdottomaksi määritellä⁵². Ollilan mukaan suomalaisessa oikeustieteessä yksityisyyden suoja on nimenomaisesti

⁴⁶ Viljanen 1999c, s. 336.

⁴⁷ Ks. Blume 1997, s. 195.

⁴⁸ Konstari 1992, s. 11.

⁴⁹ Edeltäneen henkilörekisterilain esitöissä (KM 1981:66 s. 71) on selvitetty yksityisyyden suojan sisältöä huomattavasti enemmän kuin henkilötietolain esitöissä. Perustuslakivaliokunta (PeVL 25/1998 vp) arvosteli lausunnossaan hallituksen esityksessä henkilötietolaiksi (HE 96/1998 vp) 1 §:ssä omaksuttua yksityisyyden suojan määrittelyä liian laaja-alaisena. Yksityisyyden suoja nähdään yhteydessä yksityiselämän suojaan ja lisäksi oikeuteen henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen, oikeuteen kunniaan, oikeuteen ihmisarvoiseen kohteluun ja oikeuteen vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Valiokunta pitää kyseenalaisena, että lain tarkoitussäännöksessä otettaisiin tällä tavoin kantaa mutkikkaaseen käsitteistöön.

⁵⁰ Saarenpää on todennut, ettei yksityisyyden määrittely kuulu lainsäätäjän tehtäviin, sillä sen yksityiskohtainen määrittely yhdessä erityislaissa olisi omiaan lisäämään epätietosuutta yksityisyyden roolista yhteiskunnassa. Yksityisyyden käsitteen sisältö muuttuu yhteiskunnan muuttuessa. Saarenpää 2002, s. 319.

⁵¹ HE 96/1998 vp, yksityiskohtaiset perustelut ja KM 1997:9, s. 85.

⁵² Lehtonen 2001, s. 6: ”Yksityisyyttä ja yksityiselämää on toki suomalaisessakin oikeuskirjallisuudessa tarkasteltu laajalti, mutta johtopäätöksenä on yleensä ollut, että yksityisyyttä ei yleisenä käsitteenä voida määritellä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei niillä erityisillä elämän alueilla, jotka kuuluvat yksityiselämän kovaan ytimeen, voida

jaoteltu eri yksityisyyden osa-alueisiin, kuten yksityiselämän, luottamuksellisen viestinnän ja henkilötietojen suojaan, ja kutakin osa-aluetta koskee oma lainsäädäntönsä⁵³. Vallitsevasta kannasta eroaa Sami Mahkosen kokonaiskuva yksityisyydestä.⁵⁴ Hänen mukaansa yksityisyyden suoja koostuu intimitteettisuojusta, persoonallisuudensuojasta ja tietosuojasta.⁵⁵ Kun ihmisen persoonallisuutta käsitellään tavalla, joka loukkaa hänen yksityisyyttään, taustalla on yleensä jokin arkaluonteinen seikka. Julkiseksi tulleet tiedot voivat koskea esimerkiksi henkilön seksuaalisuutta tai henkilö- tai perhehistoriaa.⁵⁶ Persoonallisuuden loukkaus voi olla yhtä hyvin fyysistä, kuin psyykkistäkin. Yksityisyyden ja intimitetin välillä on puolestaan katsottu olevan kaksoissidos. Yksityisyyttä vailla oleva ihminen ei pysty toteuttamaan suunnitelmiaan ilman intimitettiään. Yksityisyys edellyttää intimitettiä ja päinvastoin.⁵⁷ Intimitetin voidaan katsoa liittyvän lähinnä henkilön ihmissuhteisiin. Tietosuojalla ymmärretään henkilötietojen suojaa tietoja kerätessä, käsiteltäessä ja luovutettaessa. Tietosuoja liittyy kiinteästi itsemääräämisoikeuteen. Itsemääräämisoikeuteen henkilötietojen käsittelyssä kuuluu oikeus tietää ja päättää itseään koskevien tietojen käytöstä. Henkilötietojen käytön tulee perustua ensisijaisesti henkilön suostumukseen.⁵⁸ Yksilön oikeus itseään koskeviin tietoihin ilmentää länsimaisen yhteiskunnan keskeisiä arvoja, kuten oikeutta ihmisarvoiseen kohteluun, itsemääräämisoikeuteen, henkilökohtaiseen vapauteen ja yksityiselämän suojaan⁵⁹.

Mahkonen arvostelee angloamerikkalaisen oikeusajattelun mukaista ”lakimiesmäistä” tapaa asennoitua yksityisyyteen. Tässä tavassa kohdistuu huomio yleensä loukkaamistapoihin eikä loukkamisen kohteeseen, jolloin painopiste on itsemääräämisessä ja itseä koskevien tietojen kontrolloitavuudessa. Mahkonen painottaa ensisijaisesti tietojen kontrollin sijasta asennoitumista toiseen henkilöön. Mahkonen luonnehtiikin asiaa seuraavalla ilmaisulla: ”Yksityisyys on eristyneisyyden tila ja samalla sellainen sosiaalinen rituaali, joka tunnustaa itse kunkin olemassa ololle sille kuuluvan moraalisen oikeutuksen”⁶⁰. Edelleen Mahkonen kritisoi sitä, että tietosuojakeskustelussa painotetta-

kuvata sitä, mikä ainakin kuuluu yksityisyyteen.”

⁵³ Ollila 2001, s. 200.

⁵⁴ Mahkosen mukaan yksityiselämä ei ole yksityisyyden synonyymi, sillä hän näkee yksityisyyden toisaalta laajempänä, mutta myös suppeampana asiana kuin mitä yksityiselämä on käsitteenä. Mahkonen 1997, s. 49.

⁵⁵ Mahkonen 1997, s. 15.

⁵⁶ Mahkonen 1997, s. 65.

⁵⁷ Mahkonen 1997, s. 67.

⁵⁸ HE 96/1998, s. 30.

⁵⁹ HE 96/1998, s. 24.

⁶⁰ Mahkonen 1997.

essa yksityisyyden suojan ehdottomuutta on unohdettu näiden arvojen yhteensovittaminen yhteisön arvojen ja tavoitteiden kanssa, yhteisöllisyyden aspekti.⁶¹ Kaikkien vaatimuksia kaikissa olosuhteissa tyydyttävää määritelmää on lähestulkoon mahdotonta löytää, sillä yksityisyyden suojan sisältö ja merkitys ovat voimakkaasti aika-, arvostus- ja yhteiskuntasidonnaisia⁶². Kuten edellä on todettu, eri määrittelytavoista huolimatta yksityisyyteen luetaan kuuluvaksi ainakin yksilöä läheisesti koskevat tiedot sekä yleensä oikeus oleskella määrätyllä alueella tarvitsematta sietää ulkopuolisen läheisyyttä, häirintää, katselua tai kuuntelua.⁶³ Yksityisyys on oikeutena hyvin suhteellinen asia, joka voi olla alisteinen muille yhteiskunnallisille tavoitteille. Yksityisyyden suojaa voidaan pitää yksityiselämän suojaa laajempänä kokonaisuutena, johon kuuluu oikeus tietää ja päättää itseään koskevien tietojen käytöstä.⁶⁴ Yksityisyyttä on tarpeen suojata, mutta on mahdotonta listata, mitä yksityisyys juridisena käsitteenä tarkasti ottaen sisältää. Vaikka yksityisyyttä ei lainsäädännössä määritelläkään tyhjentävästi, sen mainitseminen ihmisoikeussopimuksissa ja perustuslaissa turvaa sen aseman kaikille kuuluvana oikeutena.

2.2 Kansainvälinen sääntely

Suomi on sitoutunut useisiin kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin, joissa säännellään yksityisyyden suojaa ja henkilötietojen käsittelyä koskevia kysymyksiä. Yksityisyyden suojaa ja henkilötietojen käsittelyä koskevia kansainvälisiä säännöksiä on runsaasti. Sääntelyn tarve johtuu ennen kaikkea tietotekniikan kehitymisestä ja henkilötietojen käsittelyn automatisoitumisesta. Osa normistosta on sitovaa, mikä velvoittaa valtioita tekemään lainsäädäntöönsä tarvittavat muutokset. Osa kansainvälisestä sääntelystä taas on suositusluontoista, ja sitä voidaan käyttää apuna lainvalmistelussa sekä soveltamisohjeena lain ohella.

⁶¹ Mahkosen mielestä suurimmat yksityisyyden loukkaukset eivät tapahdu Suomessa julkisen vallan tai yksityissektorin taholta, vaan yksilö vastaan yksilö – suhteessa, kuten perhepiirissä tai työelämässä. Mahkonen 1997, s. 63 – 64, 87 – 88, 146 – 147.

⁶² Wallin – Nurmi 1991, s. 5.

⁶³ HE 184/1999 vp, yleisperustelut.

⁶⁴ Korhonen 2003, s. 75.

2.2.1 Lissabonin sopimus

Lissabonin sopimus (tarkemmin Lissabonin sopimus Euroopan unionista tehdyn sopimuksen ja Euroopan yhteisön perustamissopimuksen muuttamisesta) on Euroopan unionin uusi perussopimus, joka pyrkii parantamaan Euroopan unionin toiminnan tehokkuutta, demokraattisuutta ja sen ulkoisen toiminnan yhtenäisyyttä. Sopimus allekirjoitettiin Lissabonissa 13. joulukuuta 2007. Sopimuksen ratifiointia hidasti Irlannin kielteinen kansanäänestystulos 12. kesäkuuta 2008, mutta 2. lokakuuta 2009 järjestetyssä uudessa kansanäänestyksessä sopimus hyväksyttiin 67 %:n enemmistöllä. Tšekki ratifioi sopimuksen viimeisenä EU-maana 3. marraskuuta 2009. Lissabonin sopimus on ratifioitu kaikissa EU:n jäsenmaissa, ja se astui voimaan 1. joulukuuta 2009.⁶⁵

Lissabonin sopimuksella muutettiin Euroopan unionista tehtyä sopimusta ja Euroopan yhteisön perustamissopimusta, joka nimetään uudelleen Sopimukseksi Euroopan unionin toiminnasta. Sopimuksella yhdistetään Euroopan yhteisö ja Euroopan unionista tehdyllä sopimuksella perustettu unioni yhdeksi oikeushenkilöksi. Sopimuksella vahvistetaan unionin perus- ja ihmisoikeuslottuvuutta muun muassa antamalla unionin perusoikeuskirjalle sama oikeudellinen arvo kuin unionin perussopimuksille ja mahdollistamalla unionin liittyminen Euroopan ihmisoikeussopimukseen. Uudistuksilla pyritään saattamaan unionin toimielinjärjestelmä ajan tasalle ja kehittämään unionin toimintakykyä, avoimuutta, hyvää hallintoa ja kansanvaltaisuutta. Myös unionin päätöksentekomenettelyjä yksinkertaistetaan. Eurooppa-neuvostosta tulee toimielin, joka saa pysyvän puheenjohtajan. Unioni saa ulkoasioiden ja turvallisuuspolitiikan korkean edustajan, joka toimii sekä neuvostossa että komissiossa. Euroopan parlamentin asema unionin päätöksenteossa vahvistuu. Lissabonin sopimus muuttaa EU:ta tehokkaammaksi, vahvistaa demokratian periaatteita päätöksenteossa ja kansalaisten perusoikeussuojaa. Nyt kun Lissabonin sopimus ja EU:n perusoikeuskirja ovat voimassa, komission tavoitteena on luoda EU:n tasolla selvät, uudenaikaiset säännöt, joilla taataan korkeatasoinen henkilötietojen ja yksityisyyden suoja.⁶⁶

2.2.2 KP- sopimus ja Euroopan ihmisoikeussopimus

KP-sopimuksen (Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus) *17 artikla* kieltää laittomasti tai mielivaltaisesti puuttumasta kenenkään yksityiselämään, perhee-

⁶⁵ Ks. Lissabonin sopimus ja Lissabonin sopimus. Miten sopimus muuttaa Euroopan unionia?

⁶⁶ Ibid.

seen, kotiin tai kirjeenvaihtoon. KP-sopimuksessa ei ole Euroopan ihmisoikeussopimuksen tavoin säädetty edellytyksistä, milloin yksityiselämän suojaan voidaan puuttua. KP-sopimuksen säännöksiä sisällöllisesti lähellä, mutta seikkaperäisempi on Euroopan ihmisoikeussopimus. EIOS:n konkreettinen valvontamenettely on tehnyt sen säännöksistä osin pidemmälle meneviä kuin KP-sopimuksen⁶⁷. *Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa* taataan jokaiselle oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta. Artiklan toisessa kohdassa säädetään tilanteista, jolloin viranomaisilla on oikeus puuttua yksityiselämän suojaan. Viranomaiset saavat puuttua EIOS:n 8 artiklassa mainittuihin oikeuksiin vain, jos laki sen sallii ja se on demokraattisessa yhteiskunnassa välttämätöntä tiettyjen artiklassa määrättyjen oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi. EIOS:n 8 artiklan 2 kappaleessa tyhjentävästi luetellut rajoitusperusteet ovat kansallinen ja yleinen turvallisuus, maan taloudellinen hyvinvointi, epäjärjestyksen ja rikollisuuden estäminen, terveyden ja moraalien suojaaminen sekä muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaaminen. EIOS:n 8 artiklan vaatimus rajoitusten välttämättömyydestä demokraattisessa yhteiskunnassa ilmentää suhteellisuusperiaatetta. Ensinnäkin rajoituksen tulee olla painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimaa ja toisekseen rajoituksen tulee olla oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden.⁶⁸

Koska yksityiselämän käsite omaksuttiin perusoikeusuudistuksen yhteydessä kotimaiseen perustuslakiin EIOS:n 8 artiklasta ja siihen liittyvästä oikeuskäytännöstä sekä KP-sopimuksen 17 artiklasta, oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että PL 10 §:n soveltamisessa voidaan nojautua vielä tavanomaista enemmän EIT:n tulkintakäytäntöön⁶⁹.⁷⁰ Vaikka EIT on oikeuskäytännössään katsonut, ettei yksityiselämän käsitteelle ole mahdollista esittää yksiselitteistä määritelmää, voidaan sen soveltamiskäytännön pohjalta tulkita perustuslain yksityiselämän suojan sisältävän ainakin henkilökoh-taisen identiteetin suojan, moraalisen ja fyysisen koskemattomuuden suojan, vaatimuksen riittävän yksityisyyden turvaavista ulkonaisista olosuhteista, henkilötietojen suojan sekä vapauden päättää suhteistaan muihin ihmisiin⁷¹. EIT on katsonut suojan ydinalueelle kuuluvan yksilön oikeuden elää omaa elämäänsä haluamallaan tavalla ja halutessaan sulkea tämä alue ulkopuolisten tunkeutumisil-

⁶⁷ Pölönen 1997, 19.

⁶⁸ EIT asia 9248/81 Leander v. Sweden.

⁶⁹ Kansainvälisten ihmisoikeussopimusten luonne suojan vähimmäistason määrittävinä kuitenkin edellyttää, että kansallinen perusoikeusjärjestelmä määrittää kansainvälisten sopimusten asettamaa vähimmäistasoa korkeamman yksilön oikeuksien suojan. Viljanen 1996, s. 797 – 798.

⁷⁰ Vuoden 1995 perusoikeusuudistuksessa perus- ja ihmisoikeudet rinnastettiin toisiinsa. PL 22 §: Julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

⁷¹ Viljanen 1999c, s. 336 – 337.

ta. Suoja on kuitenkin tätä laajempaa, ja kattaa myös yksilön oikeuden luoda ja kehittää vapaasti suhteita muihin ihmisiin ja ympäristöönsä sekä määrätä omasta identiteetistään, eli yksilön itsemääräämisoikeuden.⁷²

Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ei ole erityisiä henkilötietojen suojaa koskevia säännöksiä. Ihmisoikeustuomioistuin on kuitenkin käsitellyt ja ratkaissut henkilötietojen käyttöön ja muun muassa henkilötietojen luovuttamiseen liittyviä asioita osana yksityiselämän suojaa⁷³. Leander-tapauksessa EIT katsoi, että julkisen viranomaisen toimesta ilman henkilön suostumusta ja tämän tietämättä tapahtuva henkilön yksityiselämää koskevien tietojen kerääminen, säilyttäminen ja luovuttaminen merkitsivät puuttumista EIOS:n 8 artiklassa suojattuun henkilön yksityiselämään. Merkitystä ei annettu sille, oliko tallennettua tietoa myöhemmin käytetty oikeudenloukkausta arvioitaessa.⁷⁴ Myöhemmin ratkaisemissaan Amann- ja Rotaru-tapauksissa EIT on käsitellyt yksityiselämää koskevan tiedon käsitettä. Aikaisempaan oikeuskäytäntöön viitaten tuomioistuin totesi, ettei yksityiselämän käsitettä tullut tulkita suppeasti.

2.2.3 EU:n perusoikeuskirja

Perus- ja ihmisoikeuksista säännellään EU:ssa yhteisön oikeuden yleisinä periaatteina siten kuin ne Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ja jäsenvaltioiden valtiosääntöperinteessä ilmenevät. *Euroopan unionin perusoikeuskirja, The Charter of Fundamental Rights of the European Union*, (2000/C 364/01) hyväksyttiin joulukuussa 2000 Nizzan huippukokouksessa. Perusoikeuskirjaan on koottu keskeiset kansalaisten oikeudet eri jäsenvaltioiden perustuslaeista ja kansainvälisistä ihmisoikeussopimuksista.⁷⁵ Perusoikeuskirja hyväksyttiin poliittisena julistuksena, ja sen oikeudellinen merkitys oli pitkään avoinna, mutta EU:n uuden Lissabonin sopimuksen myötä perusoikeuskirjasta tuli oikeudellisesti sitova.⁷⁶ Kansalaisten oikeusturvan kannalta perusoikeuskirjan muuttaminen oikeudellisesti sitovaksi oli merkittävä uudistus. Euroopan unionin perusoikeuskirjaan on ensimmäistä kertaa koottu unionin kansalaisten ja kaikkien EU-alueella asuvien henkilöiden kansalais-, poliittiset, taloudelliset ja sosiaaliset oikeudet. Perusoikeuskirjaa pidetään maailman

⁷² EIT asia 13710/88 Niemitz v. Germany.

⁷³ Z v. Finland-tapauksessa EIT totesi henkilötietojen suojan kuuluvan keskeisesti yksityiselämän suojaan.

⁷⁴ EIT asia 9248/81 Leander v. Sweden. Ks. myös EIT asia 28341/95 Rotaru v. Romania ja EIT asia 27798/95 Amann v. Switzerland.

⁷⁵ Nieminen 2001, s. IX-X (alkusanat) ja Korhonen 2003, s. 61.

⁷⁶ Ks. Lissabonin sopimus. Miten sopimus muuttaa Euroopan unionia?

uudenaikaisimpana perusoikeuksien luettelona. EU:n toimintaa ovat sitoneet unionin perusoikeudet jo aiemmin. Perusoikeuskirjaan onkin kerätty EY:n tuomioistuimen oikeuskäytännössään jo usean vuosikymmenen ajan tunnustamat perusoikeudet. Perusoikeuskirja sitoo unionin toimielimiä ja jäsenmaiden viranomaisia näiden soveltaessa unionin oikeutta. Käytännössä unionin kansalaiset voivat tuomioistuimissa vedota perusoikeuskirjaan silloin, kun asia liittyy unionin oikeuteen.⁷⁷

Perusoikeuskirjan 7 artiklassa säädetään yksityis- ja perhe-elämän kunnioittamisesta ja 8 artiklassa henkilötietojen suojasta. Artikla vastaa EIOS:n 8 artiklaa. Tämä on todettu perusoikeuskirjan laatineen valmistelukunnan puheenjohtajiston asiakirjasta antamassa selityksissä, joiden mukaan perusoikeuskirjalla on sama merkitys ja kattavuus kuin EIOS:n 8 artiklalla⁷⁸. Euroopan yhteisön tuomioistuin kuitenkin tulkitsee yksityiselämän suojaa koskevaa perusoikeutta, siis myös EIOS:ta, itsenäisesti ja riippumattomasti. Henkilötietojen suoja on EU:n perusoikeuskirjassa katsottu omaksi, yksityiselämän suojasta erilliseksi perusoikeudekseen, ja siten suoja vaikuttaisi EIOS:n 8 artiklaan ja EIT:n soveltamiskäytäntöön verrattuna osittain laajemmalla. Perusoikeuskirjan 8 artiklan mukaan jokaisella on oikeus henkilötietojensa suojaan. Henkilötietojen käsittelyn on oltava asianmukaista ja sen on tapahduttava tiettyä tarkoitusta varten ja asianomaisen henkilön suostumuksella tai muun laissa säädetyn oikeuttavan perusteen nojalla. Jokaisella on oikeus tutustua niihin tietoihin, joita hänestä on kerätty ja saada ne oikaistuksi.⁷⁹ Henkilötietojen aineellisen ulottuvuuden osalta perusoikeuskirjan perusteluissa viitataan henkilötietodirektiiviin, minkä perusteella voitaneen ajatella, että oikeus henkilötietojen suojaan kattaa saman alan kuin henkilötietodirektiivi⁸⁰.

2.2.4 EU:n henkilötieto- eli ns. tietosuojadirektiivi

Yleisesti merkittävin henkilötietojen suoja toteuttava instrumentti on *Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 95/46/EY yksilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä ja näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta*, jonka sisältöön on vaikuttanut paljon sekä OECD:n tietosuojasuositus että Euroopan neuvoston tietosuojasopimus. OECD hyväksyi vuonna 1980 yksityisyyden suojaa ja kansainvälistä henkilötietojen siirtoa koskevan suosituksen⁸¹. Samanaikaisesti ja yhteistyössä OECD:n

⁷⁷ Ks. Lissabonin sopimus. Miten sopimus muuttaa Euroopan unionia?

⁷⁸ Ks. CHARTE 4473/00 CONVENT 49. Ehdotus Euroopan unionin perusoikeuskirjaksi.

⁷⁹ Wallin 2001, s. 373 – 374.

⁸⁰ Wallin 2001, s. 377.

⁸¹ Recommendation of the Council concerning Guidelines governing the Protection of Privacy and Transborder Flows of the Personal Data, 23.8.1980. Tämä lainsäädäntösuositus valtioille sisältää muun muassa henkilötietojen

suosituksen kanssa valmisteltiin *Euroopan neuvoston yleissopimus nro 108 yksilöiden suojelusta henkilötietojen automaattisessa tietojenkäsittelyssä* (SopS 35-36/1992, jäljempänä tietosuojasopimus)⁸². Tietosuojasopimus koskee nimenomaisesti henkilötietojen keruuta ja rekisteröintiä. Tietosuojasopimuksen tulkintaa on selvennetty Euroopan neuvoston ministerikomitean antamalla suosituksilla. Tietosuojasopimusta voidaan pitää eräänlaisena EIOS 8 artiklan ”standardina” henkilötietojen käsittelyn osalta⁸³. Tietojen keräämisen edellytyksenä on muun muassa käyttötarkoitussidonnaisuuden, tarpeellisuus- ja virheettömyysvaatimuksen sekä huolellisuusvelvoitteen noudattaminen. Tietosuojasopimus koskee sekä julkisen että yksityisen sektorin henkilörekistereitä.⁸⁴ OECD:n tietosuojasuositus ja Euroopan neuvoston tietosuojasopimus ovat samansisältöisiä, ja niiden sisältämät periaatteet on otettu huomioon myös Suomen tietosuojalainsäädännössä.⁸⁵ Henkilötietodirektiivi, jota kutsutaan myös tietosuojadirektiiviksi, annettiin 24.10.1995 Euroopan yhteisöjen perustamisopimuksen 100 a artiklan nojalla. Direktiivi määrittää sen tietosuojalainsäädännön perustason, joka unionin jäsenvaltion on toteutettava. Direktiivin tavoitteena on turvata yksilöiden perusoikeudet ja -vapaudet, erityisesti oikeus yksityisyyteen henkilötietojen käsittelyssä sekä henkilötietojen vapaa liikkuminen EU:n jäsenvaltioiden välillä. Henkilötietodirektiiviä sovelletaan sekä automaattiseen että manuaaliseen tietojenkäsittelyyn. On muistettava, että henkilötietodirektiivi ei kuitenkaan sovellu sellaisiin kysymyksiin, jotka eivät kuulu yhteisön oikeuden soveltamisen alaan, kuten yleistä turvallisuutta, puolustusta ja valtion turvallisuutta koskeviin toimiin eikä valtion toimiin rikosoikeuden alalla.⁸⁶

Direktiivi edellyttää, että henkilötietoja koskevan kansallisen lainsäädännön tavoitteena on muun muassa perusoikeuksien ja erityisesti yksityisyyden suojan kunnioittaminen ja että tietosuojaa koskevia periaatteita sovelletaan kaikenlaiseen henkilötietojen käsittelyyn. Henkilötietodirektiiviä sovelletaan sekä julkisen viranomaisen että yksityisen henkilön pitämään rekisteriin.⁸⁷ Direktiiviä täydentää perustamissopimuksen 286 artiklan perusteella säädetty EU:n henkilötietoasetus.⁸⁸

keräämistä ja laatua koskevia yleisperiaatteita.

⁸² Hustinx 2005, s. 22 ja Korhonen 2003, s. 93.

⁸³ Lehtonen 2001, s. 210.

⁸⁴ Lehtonen 2001, s. 210 – 211.

⁸⁵ HE 96/1998 vp, s. 13.

⁸⁶ Korhonen 2003, s. 94 – 95 ja Lehtonen 2001, s. 213 – 216.

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Henkilötietoasetus eli Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 45/2001 yksilöiden suojelusta yhteisöjen toimielinten ja elinten suorittamassa henkilötietojen käsittelyssä ja näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta.

2.2.5 Kulutusluottodirektiivi

Kulutusluottoja koskee neuvoston direktiivi 87/102/ETY, joka on annettu 22. päivänä joulukuuta 1986. Sen korvaa 23. päivänä huhtikuuta 2008 annettu uusi kulutusluottodirektiivi (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2008/48/EY kulutusluottosopimuksista ja neuvoston direktiivin 87/102/ETY kumoamisesta). Direktiivin tarkoituksena on tehokkaiden ja avoimien luottomarkkinoiden luominen. Direktiivin noudattamisen edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset on annettava ja julkaistava ennen 12. päivää toukokuuta 2010, ja näitä säännöksiä on sovellettava 12. päivästä toukokuuta 2010. Uuden kulutusluottodirektiivin soveltamisalan ulkopuolelle jäävät luottosopimukset, joissa luoton kokonaismäärä on alle 200 euroa tai yli 75 000 euroa. Kansalliseen harkintaan jää, sovelletaanko direktiivin säännöksiä myös näihin luottoihin vai sovelletaanko näihin luottoihin esimerkiksi erityissäännöksiä. Uusi kulutusluottodirektiivi sisältää säännökset mainonnassa ilmoitettavista vakiotiedoista, ennen sopimuksen tekoa annettavista tiedoista, velvollisuudesta arvioida kuluttajan luottokelpoisuus, luottosopimuksissa mainittavista tiedoista, peruuttamisoikeudesta sekä luoton ennaikaisesta takaisinmaksusta. Lisäksi direktiivi sisältää luoton todellisen vuosikoron laskentakaavan.⁸⁹

2.3 Yksityisyyden suojan eri tasot

Yksityisyyden määrittelemistä on osaltaan varmasti vaikeuttanut yksityisyyden eri osa-alueiden väliset tasoerot. Tietyt yksityiselämän osa-alueet vaativat lainsäätäjältä ja viranomaisten taholta suurempaa suojaa kuin toiset. Nämä yksityisyyden eri osa-alueiden väliset rajat eivät kuitenkaan ole aina kovin selviä.

Juridisesti vahvimmin suojattu on henkilön itsemääräämisoikeus omasta ruumiistaan ja henkilöä koskevat arkaluonteiset tiedot. Nämä tiedot ovat lähtökohtaisesti salassa pidettäviä. Tällaisten tietojen rekisteröinnin voi joko kokonaan kieltää tai rajoittaa myös laillisesti rekisteröityjen tietojen käyttöä.⁹⁰ Arkaluonteisten tietojen rekisteröiminen on lähtökohtaisesti kielletty, mutta 1.6.1999 voimaan tullut henkilötietolaki sisältää monia poikkeuksia, joiden perusteella näitä tietoja voidaan kui-

⁸⁹ HE 64/2009 vp, s. 7 – 8.

⁹⁰ Lehtonen 2001, s. 194.

tenkin käsitellä. Arkaluonteisina tietoina voidaan pitää mm. tietoja, jotka kuvaavat henkilön rotua tai etnistä alkuperää, terveydentilaa, sairautta tai vammaisuutta tai henkilöön kohdistettuja sosiaali-huollon toimenpiteitä. Tällaiset tiedot koskevat yleensä henkilöä yksilönä tai asiaa, joka liittyy kiinteästi hänen persoonallisuuteensa tai taipumuksiinsa.⁹¹ Myös EIOS:n vakiintuneen tulkinnan mukaan tiedon arkaluonteisuus vaikuttaa siihen, miten vahva suoja sille edellytetään. Yksityiselämän suoja kattaa henkilön moraalisen ja fyysisen integriteetin, kuten myös identiteetin, henkilötiedot ja henkilön seksuaalisuuden. Henkilön oikeus päättää omasta identiteetistään on koko yksityisyyden suojaamisen ydin.⁹²

Kerätessä henkilöstä vähemmän arkaluonteisia tietoja, kuten esimerkiksi henkilön perheeseen liit-tyviä tietoja, on tällöinkin noudatettava henkilötietolain määrittelemiä vaatimuksia tietojen tarpeelli-suudesta ja käyttötarkoitussidonnaisuudesta.⁹³ Nämä tiedot eivät välttämättä ole arkaluonteisia henkilötietoja, mutta voivat muutoin kuvata hyvinkin tarkasti henkilön yksityiselämää ja käyttäytymis-tä.

Henkilöstä kerätään myös tietoja, jotka liittyvät hänen sosiaalisiin suhteisiinsa ja rooliinsa yhteisön jäsenenä. Kyseen ollessa henkilön yhteisölliseen rooliin vaikuttavista asioista, henkilön mahdolli-suus vaatia näiden tietojen jäävän julkisen tarkastelun ulkopuolelle vähenee, mutta tällaisiinkin asi-oihin puuttuminen edellyttää julkisen vallan taholta objektiivisen yhteisen intressin olemassaoloa.⁹⁴ Pääsääntönä tulee olla, että henkilön yksityiselämään ja sosiaalisiin suhteisiin tulee puuttua vain sil-loin, jos se on välttämätöntä jonkin yhteisen tavoitteen toteuttamiseksi. Tuolloinkin yksityisyyden suojan pitäisi olla tärkeämpi oikeus kuin julkisuuden toteutuminen. Yksityiselämän suojan piiriin ei lueta kuuluvaksi sellaisia seikkoja, joilla on merkittävää yhteiskunnallista vaikutusta. Esimerkiksi poliittinen ja taloudellinen vallankäyttö eivät ole henkilön yksityisyyttä.⁹⁵

Yksityisyyden suojan tarve kasvaa, kun siirrytään lähemmäksi henkilön omaa identiteettiä ja yksi-tyistä elämänpiiriä. Yksityisyyttä sanan täydessä merkityksessä voi tuskin nykyisessä tietoyhteis-kunnassa olla olemassa. Tietynlainen puuttuminen yksityisyyden eri osa-alueisiin on pakko hyväk-

⁹¹ Lehtonen 2001, s. 193.

⁹² Clayton – Tomlinson 2001, s. 38.

⁹³ Lehtonen 2001, s. 194.

⁹⁴ Lehtonen 2001, s. 195.

⁹⁵ HE 184/1999, s. 31.

syä. Rajanvedot ovat kuitenkin usein hankalia, koska yksityisyys merkitsee eri ihmisille eri asioita. Joidenkin henkilöiden on välttämättä siedettävä suurempi puuttuminen yksityiselämäänsä kuin toisten. Julkisuuteen tullessaan ihminen tahtomattaankin joutuu joustamaan tiettyjen elämän alueiden yksityisyyden suojasta ja asettamaan itsensä julkisen tarkastelun kohteeksi. Julkisuuden henkilön lähipiiriin ei kuitenkaan pitäisi joutua luopumaan yksityisyydestään tämän vuoksi.

2.4 Yksityiselämän suoja perusoikeutena

PL 10 § 1 mom.:

Jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla.

Yksityiselämän suojan käsitettä käytetään perustuslaissa sekä laajemmassa merkityksessä viitaten 10 §:n turvaamien oikeuksien kokonaisuuteen että suppeammassa merkityksessä viittaamaan 10 §:n 1 momentissa turvattuun erityiseen perusoikeuteen. PL 10 §:ssä säädetään yksityiselämän, kunnian ja kotirauhan suojasta sekä luottamuksellisen viestin salaisuudesta. Pykälän mukaan henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Perusoikeusuudistusta koskevan hallituksen esityksen mukaan ”säännös viittaa tarpeeseen lainsäädännöllisesti turvata yksilön oikeusturva ja yksityisyyden suoja henkilötietojen käsittelyssä, rekisteröinnissä ja käyttämisessä”⁹⁶. Yksityiselämän käsite omaksuttiin Suomen perustuslakiin lähinnä Euroopan ihmisoikeussopimuksen (439/1990, jäljempänä EIOS) 8 artiklasta ja kansalaisyhteiskunta- ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (108/1976, KP-sopimus) 17 artiklasta. Yksityiselämän käsitettä sekä yksityiselämän suojan piiriä ei ole tarkemmin määritelty PL 10 §:ssä. Hallituksen esityksessä on nimenomaisesti todettu yksityiselämän käsitteen määrittelyn ongelmallisuus. Esimerkinomaisesti yksityiselämään on kuitenkin esityksessä katsottu kuuluvan muun muassa yksilön oikeus vapaasti solmia ja ylläpitää suhteita muihin ihmisiin ja ympäristöön sekä oikeus määrätä itsestään ja ruumiistaan. Yksityiselämän suojan lähtökohtana on puolestaan yksilön oikeus elää omaa elämäänsä ilman viranomaisten tai muiden ulkopuolisten tahojen mielivaltaista tai aiheetonta puuttumista hänen yksityiselämäänsä.⁹⁷ Perustuslaissa säädetään siis yksityiselämän ja henkilötietojen suojasta sekä oikeudesta työhön ja elinkeinon harjoittamiseen. Luottotietojen käsittelyn ja luottotietotoiminnan sääntelyllä on näihin välittömät

⁹⁶ HE 309/1993 vp, s. 53.

⁹⁷ HE 309/1993 vp, yksityiskohtaiset perustelut.

liittymäkohdat. Luottotietolainsäädännön kannalta voi olla merkitystä myös perustuslaissa säädetyllä oikeudella asuntoon, koska suurin osa ihmisistä asuu omistusasunnoissa.⁹⁸

Käsitteiden epämääräisyyden vuoksi ei ole kovin helppoa määritellä, milloin henkilön yksityiselämän suojaa on rikottu.⁹⁹ Yksityiselämän suoja yleiskäsitteenä kattaa useita perusoikeuksia, jotka eivät ole kaikilta osin erotettavissa täysin toisistaan, ja niiden ulkopuolelle voi jäädä yksilön kannalta tärkeitä osa-alueita. Yksityiselämän suoja yleiskäsitteenä kattaa nuo aukkokohtatkin. Tähän oikeuteen on siten tarve viitata erityisesti silloin, kun kyse on tilanteista, joihin muut edellä viitatu perusoikeussäännökset eivät suoranaisesti sovellu.¹⁰⁰ Yksityiselämää koskevan yleislausekkeen ottamisesta perusoikeusuudistuksen (969/1995) yhteydessä pykälään perustuslakivaliokunta perusteli nimenomaisesti sillä, että vain tiettyjen yksityiselämän ulottuvuuksien suojaamisella saattaa suojan ulkopuolelle jäädä yksilön kannalta tärkeitä osa-alueita¹⁰¹.

Yksityisyyden ja yksityiselämän käsitteiden erottelulla ei perustuslain terminologisen valinnan kannalta liene laajempaa valtiosääntöoikeudellista merkitystä¹⁰². Käytän jatkossa yksityisyyden ja yksityiselämän käsitteitä samassa merkityksessä.

2.4.1 Perusoikeuksien vaikutustapa

Perusoikeudet ovat yhteiskunnassa yleisesti hyväksytyjä perusarvoja ja niistä säädetään perustuslaissa¹⁰³. Perusoikeuksia pidetään ennen kaikkea lainsäätäjää velvoittavana. Valtion on huolehdittava lainsäädäntötoimin siitä, että perustuslaissa taatut oikeudet toteutuvat eri elämänalueilla. Velvollisuus on kirjattu nimenomaisena perustuslain 22 §:ään. Rikoslainsäädäntö on perinteisesti ollut

⁹⁸ HE 241/2006 vp, s. 55.

⁹⁹ Nieminen 1999, s. 109.

¹⁰⁰ Nieminen 1999, s. 112. Eduskunnan perustuslakivaliokunta on katsonut, ettei rangaistuslaitoksen selli vapausrangaistuksesta ja sen täytäntöönpanon luonteesta johtuen ollut HM 8 §:n (nyk. PL 10 §) nojalla turvatu kotirauhan piiriin kuuluva tila. Valtuudet vankiin rangaistussellissä kohdistettuun tekniseen tarkkailuun olivat valiokunnan mielestä kuitenkin valtiosääntöoikeudellisesti merkityksellisiä yksityiselämän suojan kannalta. PeVL 12/1998 vp.

¹⁰¹ PeVM 25/1994 vp.

¹⁰² Viljanen 1999c, s. 336

¹⁰³ Ks. tarkemmin Jyränki 2000, s. 275 – 282.

keino, jolla oikeusjärjestys on konkreettisemmin suojannut yksityiselämää¹⁰⁴. Perusoikeudet edellyttävät lainsäätäjän säätävän ja ylläpitävän kriminalisointeja, jotka ovat välttämättömiä perusoikeuksien turvaamiseksi ulkopuolisilta loukkauksilta. Koska perusoikeudet asettavat lainsäätäjälle myös rajoituksia, tulee yksittäisten kriminalisointien valtiosääntöoikeudellisessa arvioinnissa ottaa huomioon perusoikeussäännösten kummankin tyyppiset vaikutukset. Perustuslakivaliokunnan mukaan esimerkiksi perusoikeuksien suojaamisvelvoite voi olla sellainen hyväksyttävä peruste, joka oikeuttaa kriminalisoinneista samalla aiheutuvat perusoikeusrajoitukset. Lisäksi on arvioitava sitä, täytyykö toisten perusoikeuksien suojelemiseksi käyttää juuri rikoslainsäädännön keinoja vai päästäänkö toivottuun lopputulokseen perusoikeuksiin lievemmin puuttuvien keinoin.¹⁰⁵

Sen lisäksi, että perusoikeudet vaikuttavat erityisesti julkisen vallan ja yksilön välisissä suhteissa vertikaalisesti, niillä on merkitystä myös yksilöiden keskinäisissä suhteissa horisontaalisesti. Jo perusoikeuksien asema yhteiskunnan perusarvoina korostaa niiden merkitystä myös yksityisten välisissä suhteissa¹⁰⁶. Lisäksi perusoikeuksien tehokas toteutuminen edellyttää vähintäänkin perusoikeuksien käytön ja nauttimisen sietämistä sekä niiden loukkauksista pidättäytymistä toisten yksityisten taholta. Horisontaalivaikutus voi olla välitöntä, jolloin yksilö voi vedota tuomioistuimessa suoraan perustuslain mukaisiin oikeuksiinsa ilman alemmanasteisen lainsäädännön välitystä. Välillinen horisontaalivaikutus taas tarkoittaa sitä, että tavallista lakia sovellettaessa on otettava huomioon perusoikeuksien olemassaolo, vaikka niihin ei voida vedota suoraan¹⁰⁷. Vallitsevan kannan mukaan perusoikeuksien horisontaalivaikutus on ensisijaisesti luonteeltaan välillistä eli käytännössä perusoikeuksien vaikutus yksityisten oikeussuhteissa voi ilmetä perusoikeuksia täsmentävän tavallisen lainsäädännön välityksellä, lähinnä niiden suojaamiseksi säädettyjen kriminalisointien kautta¹⁰⁸.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (jäljempänä EIT) ei tiettävästi vielä tähänastisessa oikeuskäytännössään ole ottanut kantaa EIOS:n 8 artiklan soveltuvuuteen yksityisten tahojen toimesta tapahtuviin oikeudenloukkauksiin. Ainakin Lee A. Bygrave on oikeuskirjallisuudessa pitänyt todennäköi-

¹⁰⁴ Viljanen 1998, s. 296.

¹⁰⁵ PeVL 23/1997 vp.

¹⁰⁶ Viljanen 1999a, s. 154.

¹⁰⁷ Ojanen 2003, s. 49.

¹⁰⁸ Ojanen 2003, s. 49 ja Viljanen 1999a, s. 154.

senä, että tuomioistuimien katsoisi suojan ulottuvan myös tällaisiin tapauksiin¹⁰⁹. Vaikka tämä näkemys olisi väärä, sopimusvaltio saattaa joka tapauksessa joutua vastuuseen yksityisenkin tekemistä oikeudenloukkauksista sillä perusteella, että se on laiminlyönyt edellä mainittuja positiivisia velvoitteita turvata yksityiselämän suojan riittävän tehokkaalla tavalla¹¹⁰. Tällöin tärkeäksi nousee kysymys siitä, missä laajuudessa ja millä tavalla valtioiden katsotaan olevan velvollisia varmistamaan, että yksityiset tahot kunnioittavat EIOS:n 8 artiklassa taattua yksityiselämän suojaa.¹¹¹

2.4.2 Perusoikeuksien rajoittaminen

Perusoikeudet eivät ole sillä tavoin ehdottomia, ettei niitä voisi missään olosuhteissa tai missään laajuudessa rajoittaa¹¹². Näin ei ole silloinkaan, kun perusoikeussäännös ei sisällä mitään mainintaa rajoitusmahdollisuudesta. Henkilötietojen suoja onkin esimerkki alasta, jolla yksilön nauttiman suojan laajuus riippuu kulloisestakin asiayhteydestä. Perusoikeudet muodostavat kokonaisjärjestelmän, jolle on ominaista, että siihen sisältyvät ainesosat ovat usein jännitteisessä suhteessa keskenään. Usein jännite liittyy siihen, että yhtäältä on kunnioitettava yksilöiden toimintavapautta ja samalla on huolehdittava toisten ihmisten turvallisuudesta. Yhden yksilön oikeudet ja vapaudet on sovittava yhteen toisten yksilöiden oikeuksien ja vapauksien sekä koko yhteisöjen etujen kanssa. Kysymys on lähes aina jonkinlaisesta tasapainoilusta eri suuntiin käyvien näkökohtien välillä. Olennaista on hahmottaa, mitä perusoikeuksia kulloinkin tarkasteltavana olevassa tilanteessa rajoitetaan, ja toisaalta mitä perusoikeuksia sillä mahdollisesti suojataan ja punnita niitä keskenään ratkaisuntekohetkellä vallitsevien käsitysten pohjalta.¹¹³ Tarkoituksena on turvata mahdollisimman hyvin kunkin yksilön perusoikeuksien toteutuminen¹¹⁴.

Perusoikeuksissa taattu yksityiselämän ja henkilötietojen suoja on suhteellista, sillä niitä voidaan

¹⁰⁹ Bygrave – Koelman 2000, s. 70.

¹¹⁰ EIT on oikeuskäytännössään katsonut useaan otteeseen artiklan edellyttävän valtiolta positiivisia toimenpiteitä oikeuksien turvaamiseksi. Esimerkiksi asia 21439/93 Botta v Italy, julkaisusarja 1998-I, tuomion kohdat 33 - 35, EIT korosti tapauksessa, että kuuluakseen positiivisen suojan piiriin asialla tulee kuitenkin olla suora ja välitön yhteys EIOS:n 8 artiklan takaamiin oikeuksiin.

¹¹¹ Pellonpää 2005, s. 444 – 448.

¹¹² HE 309/1993 vp, yksityiskohtaiset perustelut.

¹¹³ Länsineva 1998, s. 113 – 114.

¹¹⁴ Viljanen 1999b, s. 157.

kaventaa tiettyjen hyväksyttävänä pidettyjen yleisen edun intressien nojalla. Perusoikeuksista poiketen julkiset edut eivät välttämättä kuitenkaan ole perustuslain näkökulmasta samalla tasolla perusoikeuksien kanssa, jolloin myös punninta perusoikeuden ja tällaisen julkisen edun välillä poikkeaa perusoikeuksien välisestä punninnasta. Oikeudellisen arvioinnin lähtökohdaksi on otettava kyseinen perusoikeus ja arvioitava, muodostaako kyseinen julkinen etu hyväksyttävän perusteen tämän oikeuden rajoittamiseksi.¹¹⁵ Hyväksyttävyyysvaatimus edellyttää, että rajoitus on painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatima. Vahvana indisiona painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatiman rajoitusperusteen olemassaolosta voidaan pitää sitä seikkaa, että perusoikeuksien rajoitusperiaate voidaan kiinnittää perusoikeussäännökseen¹¹⁶. Länsinevan mukaan perusoikeusnäkökulmasta kvalifioituina voidaan pitää myös sellaisia kollektiivisia tavoitteita, joilla on selkeitä liityntöjä esimerkiksi yksilöiden hengen, terveyden, yksityisyyden, asumisen, omaisuuden tai ammatinvalinnan vapauden suojaamisen ja toteuttamisen kannalta.¹¹⁷ Ollakseen perustuslainmukainen rajoituksen on läpäistävä myös kaikki muut perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset. Rajoituksia koskevat yleiset edellytykset ovat lailla säätämisen vaatimus, täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimus, hyväksyttävyyysvaatimus, ydinalueen koskemattomuuden vaatimus, suhteellisuusvaatimus, oikeusturvavaatimus sekä ihmisoikeusvelvoitteiden noudattamisen vaatimus.¹¹⁸ Luettelon merkitys ei kuitenkaan rajoitu yksinomaan lakiehdotusten säätämisvaiheen normikontrollitilanteisiin, vaan sillä voidaan nähdä kasvavaa merkitystä myös lakien soveltamisvaiheessa¹¹⁹.

Perustuslaki suojaa asiakirjojen julkisuutta. Julkisuutta voidaan kuitenkin rajoittaa välttämättömien syiden vuoksi erikseen lailla. Salassapitovelvoitteen on perustuttava välttämättömiin syihin ja sen perusteet on määriteltävä lain tasoisella säännöksellä, jolla julkisuutta rajoitetaan erikseen.¹²⁰ Vastaavasti henkilötietolaissa sallittu arkaluonteisten henkilötietojen käsittely koskettaa yksityiselämään kuuluvan henkilötietojen suojan ydintä. Tämän vuoksi tällaisten tietojen käsittelyn mahdolliseksi tekevien säännösten on oltava täsmällisiä.¹²¹ Arkaluonteisia henkilötietoja saadaankin käsitellä vain laissa säädetyillä perusteilla, koska tällöin puututaan henkilön yksityiseen piiriin ja samalla kavennetaan perustuslain turvaamaa yksityiselämän aluetta.

¹¹⁵ Länsineva 2002, s. 137 – 139.

¹¹⁶ Viljanen 2001, s. 143.

¹¹⁷ Länsineva 2002, s. 137 – 139.

¹¹⁸ Ks. tarkemmin Viljanen 2001.

¹¹⁹ Viljanen 2001, s. 351.

¹²⁰ PeVL 43/1998, s. 2.

¹²¹ PeVL 25/1998, s. 3.

Perusoikeuksien rajoitusedellytykset tulee ymmärtää kokonaisuutena. Perusoikeuksien rajoitusten tulee myös täyttää samanaikaisesti kaikki yleisten rajoitusedellytysten vaatimukset. Jos yksikin vaatimus jää täyttymättä, on perusoikeuden rajoitus riidassa asianomaisen perusoikeussäännöksen kanssa. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, ettei sinällään hyväksyttävä vaatimus tai yhteiskunnallisen tarpeen olemassaolo oikeuta perusoikeuden rajoittamiseen, jos rajoitusta ei ole säädetty lailla.¹²²

Perustuslain 10 §:ään ei sisälly erityistä rajoituslauseketta. Yksityiselämän suojaan puuttumisen sallittavuutta on siten arvioitava perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten perusteella. Perustuslain säännöksen lakiviittaus henkilötietojen suojasta edellyttää perusoikeusuudistuksen tarkoituksen mukaisesti lainsäätäjän säätävän tästä oikeudesta, mutta se jättää sääntelyn yksityiskohdat lainsäätäjän harkintaan. Tällainen perusoikeussäännös sitoo lainsäätäjän sisällöllistä harkintaa vähemmän kuin sen tapainen sääntelyvarauksen sisältävä säännös, jossa perusoikeuden todetaan olevan olemassa sen mukaan kuin lailla säädetään. Lainsäätäjän liikkuma-alaa rajoittaa kuitenkin se, että henkilötietojen suoja osittain sisältyy samassa momentissa lähtökohtaisesti suojatun yksityiselämän piiriin.¹²³ Henkilötietojen käsittelystä on siis säädettävä lailla. Tämä tarkoittaa sitä, että jos on tarkoitus toimia toisin kuin henkilötietolaissa ja luottotietolaissa on säädetty, säännökset on otettava lakiin.

¹²² Viljanen 2001, s. 61.

¹²³ PeVM 25/1994 vp, s. 6/I.

3 Tietoa luottotiedoista

3.1 Yleistä henkilöluottotiedoista ja yritysluottotiedoista

Luottotietolakiin on koottu kuluttajia, yrityksiä ja yritysten vastuuhenkilöitä koskeva luottotietojen sääntely. Sitä sovelletaan luottotietojen keräämiseen, tuottamiseen, tallettamiseen, luovuttamiseen, käyttöön ja muuhun käsittelyyn. Luottotiedot jaetaan sekä henkilöluottotietoihin että yritysluottotietoihin. *Henkilöluottotiedoilla* tarkoitetaan luonnollista henkilöä koskevia luottotietoja ja niiden yhteydessä käsiteltäviä henkilön yksilöinti- ja toimintakelpoisuustietoja. *Yritysluottotiedoilla* tarkoitetaan yrityksen maksutapaa, maksuhäiriöitä ja luottokelpoisuusluokkaa koskevia tietoja sekä muita yritystä koskevia luottotietoja. Tutkielmani painottuu henkilöluottotietoihin, koska yritykset eivät nauti yksityisyyden suojasta perusoikeutena.

Luottotietolaki (527/2007) sisältää useita säännöksiä yrityksen vastuuhenkilöiden tietojen käsitte-lystä luottotietotoiminnasta. Yrityksen vastuuhenkilöllä tarkoitetaan henkilöä, joka merkitään viranomaisten julkiseen rekisteriin yhtiömiehenä, vastuunalaisena yhtiömiehenä, toimitusjohtajana, yrityksen hallituksen jäsenenä tai varajäsenenä taikka henkilönä, jolla on prokura- tai nimenkirjoitus-oikeus (LuottoTL 3 § 3 kohta).

Henkilön yrityskytkenä tietona saa rekisteröidä tiedon siitä, missä yrityksessä henkilö toimii tai on toiminut vastuuhenkilönä (LuottoTL 12 § 2 kohta). Näitä tietoja on asianmukaisesti käsitellä henkilö- tietoina. Yrityskytkenä tiedot eroavat luottotietolain 21 §:ssä tarkoitetuista yrityksen perustietoina tallettavista vastuuhenkilöitä koskevista tiedoista siinä, että yrityskytkenä tiedoissa on kysymys muokatusta tiedosta. Niissä rekisteröity on yhdistetty kaikkiin niihin yrityksiin, joissa hän toimii vastuuhenkilönä. Luottotietolain 22 §:stä johtuu, että yrityksen vastuuhenkilötiedot voivat tietyissä tilanteissa poiketa viranomaisen julkisessa rekisterissä olevasta merkinnästä.¹²⁴ Yrityksen tietojen yhteydessä saa käsitellä myös yrityksen vastuuhenkilöiden tietoja (LuottoTL 21 § 3 kohta). On kuitenkin huomioitava, että tällaiset tiedot, jotka esitetään yksittäisen yrityksen perustietojen yhteydes- sä, eivät ole henkilöluottotietoja.¹²⁵

¹²⁴ HE 241/2006 vp, s. 35 – 36.

¹²⁵ HE 241/2006 vp, s. 45.

Luottotietolain 26 §:ssä on yleissäännös, joka sallii yrityksen vastuuhenkilöiden tietojen yhdistämisen yrityksen tietoihin. Pykälässä säädetään, että luottotietorekisterin pitäjä saa yhdistää yrityksen vastuuhenkilöitä koskevat henkilöluottotiedot yritysluottotietorekisteriin. Vastuuhenkilöitä koskevia maksuhäiriötietoja saa luovuttaa teknisen käyttöyhteyden avulla tai muutoin sähköisesti luottotietolain 19 §:ssä säädettyjen edellytysten täytyessä. On tärkeä huomata, että yrityksen vastuuhenkilöitä koskevien tietojen sisällyttäminen yritysluottorekisteriin ei merkitse, että vastuuhenkilöitä koskevia henkilöluottotietoja saisi käsitellä samalla tavoin kuin yritysluottotietoja. Yrityksen vastuuhenkilöitä koskevien tietojen käsittelyyn sovelletaan luottotietolain 6 §:n 2 momenttia ja 4 luvun säännöksiä. Näin ollen yrityksen vastuuhenkilöitä koskevien tietojen luovuttaminen luottotietorekisteristä on kirjattava silloinkin, kun häntä koskevia maksuhäiriötietoja on luovutettu käytettäväksi yrityksen sitoumuksenhoitokyvyn arvioimiseksi.¹²⁶

Luottotietolain 27 §:ssä on säännökset siitä, milloin yrityksen vastuuhenkilöiden tietoja saa käyttää yritystä luokiteltaessa. Säännökset koskevat kuitenkin vain yritystä ja yrityksen vastuuhenkilöitä koskevien tietojen käyttämistä. Sääntelyllä ei siis vaikuteta siihen, miten luokituksessa otetaan huomioon sitä toimialaa koskevat tiedot ja kehityssennusteet, joita arvioitava yritys edustaa. Yrityksen luottokelpoisuutta arvioiva yritys (esimerkiksi Suomen Asiakastieto Oy) saa käyttää yrityksen vastuuhenkilön henkilöluottotietoja yrityksen luokittelussa luottotietolain 27 §:n säännösten mukaan.¹²⁷ Pykälän 1 momentissa ilmaistun pääsäännön mukaan luottotietorekisteriin talletettavaa tai sen avulla saatavaa yrityksen luottokelpoisuusluokkaa tai muuta luottokelpoisuutta osoittavaa arviointitietoa muodostettaessa saa yrityksestä käyttää yrityksen perustietojen sekä luottotietolain 21–25 §:ssä tarkoitettujen tietojen lisäksi vain yrityksen itse rekisterinpitäjälle toimittamia tietoja. Tämä säännös on selkeyttänyt ja tuonut varmuutta siihen, että luottotietorekisterin kautta välitettävät tiedot ovat yrityksen luottokelpoisuudesta mahdollisimman luotettavia. Tämän lisäksi yritykset voivat päätellä, mitä niistä koskevia tietoja tässä yhteydessä käsitellään. Yrityksen vastuuhenkilöä koskevia henkilöluottotietoja saa käyttää yrityksen luottokelpoisuusluokan tai muun yrityksen luottokelpoisuutta osoittavan tunnusluvun muodostamisessa:

- 1) jos arviointi koskee elinkeinotoimintaa harjoittavaa luonnollista henkilöä, avointa yhtiötä tai kommandiittiyhtiötä taikka sellaista osakeyhtiötä, jolla tilintarkastuslainsäädännön mukaan ei ole velvollisuutta valita hyväksytyä tilintarkastajaa;

¹²⁶ HE 241/2006 vp, s. 47 – 48.

¹²⁷ HE 241/2006 vp, s. 48.

- 2) siihen asti, kunnes yritys on sen kaupparekisteriin tai vastaavaan viranomaisen rekisteriin merkitsemisen jälkeen harjoittanut elinkeinotoimintaa kaksi tilikautta ja julkaissut niitä koskevat tilinpäätökset, jotka tilintarkastuskertomuksen mukaan antavat oikeat ja riittävät tiedot yrityksen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta;
- 3) jos määräysvalta yrityksessä on siirtynyt tai enemmistö sen vastuuhenkilöistä on vaihtunut, siihen asti, kunnes yritys mainitun muutoksen jälkeen on harjoittanut elinkeinotoimintaa kaksi tilikautta ja julkaissut niitä koskevat tilinpäätökset, jotka tilintarkastuskertomuksen mukaan antavat oikeat ja riittävät tiedot yrityksen toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta; tai
- 4) jos on kulunut yli kaksi vuotta viimeisen sellaisen tilikauden päättymisestä, jota koskevan tilinpäätöksen yritys on julkaissut.

Pykälän 1 momentissa säädettävät edellytykset eivät 3 momentin mukaan koske luottotietotoiminnan harjoittajaa tai muuta yrityksen luottokelpoisuuden arviointia päätoimialanaan harjoittavaa yritystä sen laatiessa luottotietolausuntoa tai luottokelpoisuuden arviointia pörssiyhtiöstä tai yrityksestä yrityksen itsensä tai sen rahoittajan tilauksesta. Rajoitus on tarpeellinen, jotta pörssiyhtiöiden luottokelpoisuutta kuvaavissa selvityksissä voidaan käyttää hyväksi mitä tahansa tietoja, jotka voivat vaikuttaa yrityksen luottorisktiin. Tieto arvioitavaa yritystä uhkaavasta taloudellisesti merkittävästä oikeudenkäynnistä on hyvä esimerkki tällaisesta tiedosta. Pykälän 4 momentin mukaan luottotietotoiminnan harjoittajan on varattava yritykselle tilaisuus toimittaa tilinpäätös ja muut luottokelpoisuuden arvioinnissa tarvittavat tiedot ennen luottokelpoisuusarvioinnin laatimista, jollei tieto ole saatavissa viranomaisen rekisteristä. Säännös on tarpeen, koska vain osa yrityksistä on velvollinen julkaisemaan tilinpäätöksensä tai toimittamaan sen viranomaiselle. Oikeana ei pidetä sitä, että tilanteessa, jossa tilinpäätöstietoja ei ole saatavissa viranomaisen rekisteristä, vaikuttaa jo sellaisenaan yrityksen luottokelpoisuuden arviointiin.¹²⁸

Luottotietolain 28 § sisältää säännökset siitä, milloin tiedot on viimeistään poistettava luottotietorekisteristä. Poistamisajat ovat osittain erilaiset sen mukaan, onko rekisteröidystä tehty uusia maksuhäiriömerkintöjä rekisteriin vai ei. Tämä mahdollistaa merkintöjen säilyttämisaikojen lyhentämisen sellaisissa tapauksissa, joissa maksuhäiriö on ollut tilapäinen. Tällä edistetään maksumoraalia sellaisissakin tilanteissa, joissa on syntynyt maksuhäiriö. Pykälässä säädetään, että yritysluottotietorekisteristä on poistettava tiedot seuraavasti:

¹²⁸ HE 241/2006 vp, s. 48 – 49.

- 1) konkurssia koskevat tiedot viiden vuoden kuluessa konkurssin alkamisesta; tiedot on kuitenkin poistettava kuukauden kuluessa siitä, kun konkurssi- ja yrityssaneerausrekisteristä on poistettu konkurssiasiaa koskevat tiedot sen vuoksi, että konkurssihakemus on hylätty taikka jätetty tutkimatta tai sillensä taikka että konkurssi on määrätty peruuntumaan;
- 2) yrityssaneerausta ja kuulutuksia koskevat tiedot kuukauden kuluessa siitä, kun niitä vastaavat merkinnät on poistettu siitä viranomaisen rekisteristä, josta tiedot ovat peräisin;
- 3) ulosottotieto heti, kun ulosottomies on tehnyt peruuttamisilmoituksen, joka koskee pitkäkestoisista tai aiheetonta ulosottoa;
- 4) muu ulosottotieto heti, kun rekisterinpitäjä on saanut tiedon siitä, että ulosottoperuste on kumottu tai velallinen on maksanut velan, jota perittiin suppeassa ulosotossa;
- 5) tieto rekisteröidyn tunnustamasta maksuhäiriöstä kahden vuoden kuluessa merkinnän tekemisestä;
- 6) maksutapaa ja luottokelpoisuusluokitusta koskeva merkintä kuuden kuukauden kuluessa sen tekemisestä, jollei sitä korvata mainittuna aikana uudella merkinnällä;
- 7) edellä 24 §:n 1 momentin 2, 3, 5 ja 7 kohdassa tarkoitettut maksuhäiriötiedot viimeistään kolmen vuoden kuluttua siitä, kun tieto on talletettu rekisteriin, jollei tietoa ole sitä ennen poistettava tämän momentin 3 tai 4 kohdan nojalla;
- 8) liiketoimintakieltoa koskevat merkinnät kolmen vuoden kuluessa siitä, kun niitä vastaavat merkinnät on poistettu siitä viranomaisen rekisteristä, josta tiedot ovat peräisin.

Edellä 1 momentin 1 ja 7 kohdassa tarkoitettua merkintää ei ole tarpeen poistaa rekisteristä, jos yritystä koskeva uusi maksuhäiriömerkintä on tehty rekisteriin ennen kuin aikaisempi maksuhäiriömerkintä olisi sitä koskevan säännöksen mukaan poistettava rekisteristä. Kaikki konkurssia koskevat merkinnät on kuitenkin poistettava kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun viimeisintä konkurssimerkintää koskevat tiedot on poistettu konkurssi- ja yrityssaneerausrekisteristä, ja viranomaisen toteamaa maksuhäiriötä koskeva merkintä viimeistään neljän vuoden kuluttua sen tekemisestä.

Yrityksellä on oikeus saada tietää, mitä tietoja yrityksestä ja sen vastuuhenkilöistä on talletettu luottotietorekisteriin ja mistä rekisteriin talletetut tiedot ovat peräisin. Virheelliset, puutteelliset, vanhentuneet tai muutoin harhaanjohtavat tiedot on pyynnöstä oikaistava. Yrityksestä saa tallettaa luottotietorekisteriin muun muassa maksuhäiriötiedot ja yrityksen maksutapaa koskevat tiedot. Rekisterinpitäjä saa yhdistää yrityksen vastuuhenkilöä koskevat henkilöluottotiedot yritysluottotietorekisteriin. Rekisterinpitäjä saa merkitä yrityksen vastuuhenkilöistä myös sellaisia tietoja, jotka poikkeavat viranomaisten julkisista rekistereistä, jos viranomaisrekisterin tieto ei anna oikeaa kuvaa yrityk-

sessä tosiasiallista määräysvaltaa käyttävistä henkilöistä. Yrityksellä olevat maksuhäiriöt eivät sellaisenaan näy vastuuhenkilön henkilökohtaisissa maksuhäiriöissä. Jos saamisoikeus kohdistuu myös vastuuhenkilöön, voi maksuhäiriömerkintä tulla myös vastuuhenkilölle. Saamisoikeus voi kohdistua henkilöön esimerkiksi annetun takauksen johdosta, yhtiöoikeudellisen aseman (vastuunalainen yhtiömies) tai yritysmuodon vuoksi (yksityinen elinkeinonharjoittaja). Luotonantajalla on oikeus käyttää myös yrityksen tietoja myöntäessään vastuuhenkilölle luottoa. Sellaisen yrityksen maksuhäiriö, joissa henkilö on vastuuhenkilöasemassa, voi vaikuttaa myös henkilön omaan lainansaantiin.¹²⁹

Luottotiedoissa kerrotaan missä yrityksessä henkilö on vastuuhenkilöasemassa. Tässä yhteydessä voidaan myös ilmaista onko kyseisillä yrityksillä maksuhäiriöitä. Luotonantaja voi omassa luottopolitiikassaan kiinnittää huomiota myös henkilön yritysytteeksiin, vaikka henkilöllä ei ole henkilökohtaisia maksuhäiriöitä, ja pitää vastuuhenkilöasemaa maksuhäiriöllisessä mielessä yrityksessä esteenä luotonannolle. Henkilön erotessa vastuuhenkilöasemasta yritysytteentietä poistetaan vuoden kuluessa siitä, kun tieto eroamisesta on merkitty kaupparekisteriin. Mikäli yrityksellä on maksuhäiriö eroamishetkellä tai yritykselle tulee maksuhäiriö eroamisesta seuraavan vuoden aikana, ei yritysytteentä kuitenkään poisteta ennen kuin kyseinen maksuhäiriö vanhenee. Eroaminen vastuuhenkilöasemasta esimerkiksi juuri ennen konkurssia ei estä henkilön tietojen käsittelyä edelleen yrityksen tietojen yhteydessä. Yrityksen omistaminen tai perustaminen ilman vastuuhenkilöasemaa ei luo yritysytteentä eikä tiedoilla ole luottotietotoiminnan kannalta merkitystä.¹³⁰

Vastuuhenkilön maksuhäiriötietoja saa kysyä ja käsitellä myös silloin, kun varsinaisena luottotietojen hankinnan kohteena on yritys. Yrityksen vastuuhenkilöiden henkilökohtaisten maksuhäiriöiden kysyminen on sallittu laajemmin kuin kuluttajan asemassa olevan henkilön tietojen kysyminen. Luottotietolain 19 §:n mukaan yrityksen vastuuhenkilön tietoja saa tämän aseman vuoksi kysyä viranomaisen yritystoimintaa varten antaman tuen myöntämistä varten, jos rekisteröity toimii tukea hakeneen yrityksen vastuuhenkilönä ja arvioitaessa yrityksen ja sen vastuuhenkilön kykyä vastata sitoumuksistaan sopimusosapuolena sekä valittaessa henkilö yrityksen vastuuhenkilöksi. On huomattava, että sanonta ”arvioida yrityksen kykyä vastata sitoumuksistaan” käsittää enemmän tilanteita ja tapauksia kuin pelkkä arviointi luotonantotilanteessa. Tällaista arviointia on esimerkiksi mahdollisten yhteistyökumppanien arviointi ja jopa kilpailija-analyysi. Yrityksen vastuuhenkilö ei nauti yhtä laajaa yksityisyyden suojaa kuin tavallinen kuluttaja. Yrityksen vastuuhenkilön henki-

¹²⁹ HE 241/2006 vp, s. 46 – 51.

¹³⁰ HE 241/2006 vp, s. 46 – 51.

lökohtaisilla maksuhäiriöillä on usein vaikutusta yrityksen luotonsaantiin ja muiden sopimusten tekkoon, vaikka yrityksellä itsellään ei olisi maksuhäiriöitä.¹³¹

3.2 Luottotietolainsäädäntö muualla

3.2.1 Pohjoismaat

Ruotsissa luottotietotoimintaa on säännelty oma lakinsa (Kreditupplysningslagen, SFS 1973:1173) jo vuodesta 1973. Lain soveltamisalaan kuuluvat niin yksityishenkilöt kuin elinkeinonharjoittajat ja elinkeinotoiminnassa merkittävässä asemassa olevat henkilöt ja oikeushenkilöt. Yksityishenkilöitä koskevat säännökset poikkeavat joiltakin osin yrityshenkilöihin sovellettavista säännöksistä. Luonnollisiin henkilöihin sovelletaan lisäksi henkilötietojen käsittelyä koskevaa yleislakia (Personuppgiftslagen, SFS 1998:204). Luottotietotoimintaan tarvitaan pääsääntöisesti tietosuojaviranomaisen (Datainspektionen) lupa. Luottotietorekisteriin talletetaan yksityishenkilöistä tunnistetiedot, tulo- ja omaisuustiedot sekä tiedot kiinteistöomistuksista ja viranomaisten toteamat maksuhäiriöt. Tietoja luottotietorekisteriin kerätään viranomaisilta. Oikeushenkilöistä, elinkeinonharjoittajista ja elinkeinotoiminnassa merkittävässä asemassa olevista henkilöistä talletetaan luottotietorekisteriin samoja tietoja kuin yksityishenkilöistä. Yksityishenkilön taloudellista tilannetta koskevat tiedot on poistettava luottotietorekisteristä viimeistään kolmen vuoden kuluessa merkintään johtaneesta tapahtumasta tai tilanteesta. Elinkeinonharjoittajia ja elinkeinotoiminnassa merkittävässä asemassa olevia henkilöitä koskevat samat aikasäännökset kuin yksityishenkilöitä, mutta oikeushenkilöitä koskevat tiedot voidaan säilyttää viiden vuoden ajan.¹³²

Ruotsissa valmisteltiin luottotietolain uudistusta, jonka mukaan rajoitettiin muun muassa mahdollisuutta saada luottotietoja Internetistä tai tekstiviestien avulla sekä tiettyjä luottotietoja muista kuin elinkeinonharjoittajan asemassa olevista henkilöistä. Ongelmaksi nousi erityisesti kysymys siitä, että voidaanko luottotietolakia muuttaa ilman, että muutettaisiin ensin Ruotsin perustuslakia. Lakimuutoksen tavoitteena oli parantaa yksityisyyden suojaa. Lakiehdotuksen yhteydessä Ruotsissa

¹³¹ HE 241/2006 vp, s. 46 – 51.

¹³² Kreditupplysningslagen, SFS 1973:1173 ja HE 241/2006 vp, s. 16 – 17.

mietittiin, kuinka pitkälle informaatioyhteiskunnan avoimuudessa oltiin halukkaita menemään.¹³³ Tukholman yliopiston oikeustieteiden tiedekunta antoi 19.8.2008 lausuntonsa oikeusministeriön muistioon luottotietolain muuttamisesta. Lausunnon mukaan yksilön koskemattomuuden suojaa olisi vahvistettava tilanteissa, joissa luottotietoja käsitellään uusien medioiden, kuten Internetin tai tekstiviestipalvelujen kautta. Lausunnon mukaan luottotietolakia olisi muutettava kolmella eri tavalla, jotta ei jouduttaisi puuttumaan perustuslain sananvapautta koskevaan pykälään. Ensinnäkin luonnollisesta henkilöstä saisi pyytää luottotietoja vain perustellusta syystä. Toiseksi kopio luottotietootteesta olisi lähetettävä aina myös rekisteröidylle. Kolmanneksi tieto luottotietojen korjaamisesta tai täydentämisestä olisi lähetettävä sellaiselle luottotietojen käyttäjälle, joka viimeisen kahdentoista kuukauden kuluessa olisi pyytänyt rekisteröidystä tietoja.¹³⁴ Vuoden 2011 alusta luottotietolain uudistus tuli Ruotsissa voimaan¹³⁵.

Lopuksi esitän, miten Suomen ja Ruotsin luottotietolait eroavat toisistaan. Ensinnäkin Ruotsissa on 17 yritystä, joilla on oikeus pitää luottotietorekistereitä. Ja toiseksi Ruotsissa kaikki 15-vuotiaat ja tätä vanhemmat henkilöt rekisteröidään automaattisesti näihin rekistereihin. Rekistereistä löytyy myös muita tietoja kuin vain maksuhäiriöitä tai vastaavaa ja osa rekisterin pitäjistä pitääkin yllä vain näitä muita tietoja. Rekisterissä on tunnistetiedot sekä kuluttajien tulot, omaisuus ja mahdollinen kiinteistön omistus. Nämä tiedot antavat luotonantajalle jo aika hyvän kuvan mahdollisen luotonottajan mahdollisuuksista hoitaa luottoa ajallaan kuntoon. Verrattuna Suomen luottotietolakiin, löytyy Ruotsin luottotietolaista muutama parannus, jotka voitaisiin liittää myös Suomen luottotietolakiin. Yksi hyvä puoli on se, että yhdestä kattavasta rekisteristä saa tiedon sekä positiivisista (tulot ja omaisuus) ja myös mahdollisista negatiivisista (maksuhäiriöistä) merkinnöistä. Lisäksi on mahdollista saada ensimmäinen maksuhäiriömerkintä ”jäädetyttyä” mikäli maksaa laskun ennen viranomaisen päätöstä.

Norjassa luonnollisia henkilöitä koskevia tietoja käsitellään henkilötietolain (Personopplysningsloven 14.4.2000) mukaisesti ja kyseistä lakia sovelletaan myös luottotietojen käsittelyyn. Lisäksi tarkempia säännöksiä luottotietojen käsittelystä on annettu henkilötietolain nojalla kuninkaallisella päätöksellä 15.12.2000 (00/16930 A-AG). Sen mukaan henkilötietolain ja sen nojalla annettujen säännösten soveltaminen on mahdollista laajentaa koskemaan myös muiden kuin luonnollisten henkilöiden luottotietojen käsittelyyn. Luottotietorekisteriin saadaan tallettaa tietoja

¹³³ Ks. Ds 2008:34.

¹³⁴ Juridiska fakultetsnämnden, s. 5 – 6.

¹³⁵ Lag om ändring i kreditupplysningslagen (1973:1173).

yksityishenkilöiden ja elinkeinonharjoittajien verotettavista tuloista sekä perintään menneistä saatavista. Näitä tietoja voidaan kerätä julkisista lähteistä, kuten veroluettelosta tai virallisesta lehdestä. Rekisteristä on poistettava pääsääntöisesti kolme vuotta vanhat tiedot. Luottotietoja luovutetaan vain asiallisiin tarkoituksiin, kuten lainan tai luoton myöntämistä tai osamaksukauppaa varten, ja lain mukaan rekisteröidylle lähetetään jäljennös hänen luottotietojensa pyytämisestä luottotietotoimistolta. Tietosuojavaltuutettu (Datatilsynet) on antanut asiassa ohjeen, jonka mukaan jäljennöksessä on mainittava, mitä tietoja on annettu, tietojen lähde sekä luottotietojen pyytäjä ja tämän yhteystiedot. Rekisteröidyllä on oikeus tarkastaa itseään koskevat tiedot. Luottotietoyrityksen on tällöin vastattava tarkastustiedusteluun mahdollisimman nopeasti ja toimitettava rekisteröidylle tätä koskeva täydellinen luottotietorekisteriote sekä tiedot rekisteröityjen luottotietojen toimittajista, lähteistä ja viimeisten kuuden kuukauden aikana luovutetuista luottotiedoista ja niiden vastaanottajista. Luottotietotoiminnan harjoittaminen edellyttää tietosuojaviranomaisen lupaa.¹³⁶

Tanskassa luottotietoja koskevat säännökset sisältyvät henkilötietojen käsittelyä koskevaan lakiin (Persondataloven 31.5.2000). Luottotietoja koskevia säännöksiä sovelletaan sekä luonnollisiin henkilöihin että yrityksiin. Kuten Norjassa, myös Tanskassa luottotietotoimintaan on saatava tietosuojaviranomaisen (Datatilsynet) lupa. Luottotietotoiminnassa on sallittua käsitellä vain tietoja, jotka ovat merkityksellisiä taloudellisen aseman ja luottokelpoisuuden arvioinnissa. Pääsääntöisesti viittä vuotta vanhempien tietojen käsittely on kielletty, jos se vaikuttaa luottokelpoisuuteen negatiivisesti. Lakiin sisältyvät säännökset myös luottotietotoimijan informointivelvoitteesta ja rekisteröidyn oikeudesta saada pyynnöstä häntä itseään koskevat tiedot.¹³⁷

3.2.2 Yhdysvallat

Yhdysvalloissa kuluttajiin liittyvää luottotietotoimintaa säännellään sekä liittovaltio- että osavaltiotasolla. Liittovaltiosalla kuluttajien luottotietoja sääntelee laki (Fair Credit Reporting Act, FCRA) vuodelta 1970 ja sitä on muutettu viimeksi vuonna 2003. Lain tarkoitus on edistää kuluttajien tietojen virheettömyyttä, oikeudenmukaisuutta ja yksityisyyttä luottotietoja rekisteröitäessä. Rekisteröidyllä on oikeus saada tietää, mitä häntä koskevia tietoja rekisterissä on ja mitkä tahot ovat pyytäneet hänestä tietoja. Kielteisen luottopäätöksen kohdalla kuluttajalla on oikeus saada tietää, jos luottotietoja on käytetty päätöksenteossa, luottotietolausunnon antaneen toimiston yhteystiedot sekä

¹³⁶ LOV-2000-04-14-31 ja HE 241/2006 vp, s.14 – 15.

¹³⁷ LOV nr 429 af 31/05/2000 ja HE 241/2006 vp, s. 15.

luottotietolausannon sisältö. Luottotietorekisterinpitäjä on velvollinen poistamaan tai korjaamaan rekisterissä olevat virheelliset tai vanhentuneet tiedot sekä tiedot, joita ei voida vahvistaa oikeiksi. Yleensä kuluttajaa koskevat negatiiviset tiedot on poistettu seitsemän vuoden kuluessa. Laissa on säännelty myös luottotietojen luovuttamisen perusteista. Luottotietoja voidaan luovuttaa esimerkiksi sopimuksen tekemistä varten luotonantajalle, vakuutusenantajalle, työnantajalle ja vuokranantajalle. Kuluttajan suostumus tietojen luovuttamisesta vaaditaan silloin, kun tietoja on tarkoitus luovuttaa työnantajille tai luottotietolausunnot sisältävät terveydentilaa koskevia tietoja. Loukatulla osapuolella on oikeus saada vahingonkorvausta, mikäli lain säännöksiä ei noudateta.¹³⁸

3.2.3 Positiiviset luottotiedot

Positiivisilla luottotiedoilla tarkoitetaan tietoja veloista, mahdollisista vastuista ja kuluttajan aikaisempien luottojensa maksukäyttäytymisestä. Suomessa oli mahdollista aina vuoteen 1998 saakka rekisteröidä myös positiivisia luottotietoja, mutta käytäntö loppui, kun henkilörekisterilaki tuli voimaan. Ennen tuota vuotta oli luotonantajan tai tavarantoimittajan mahdollista tarkistaa, jos halusi, millaisia osamaksusopimuksia ja luottokortteja kuluttajalla oli ja oliko niitä mahdollisesti kuoletettu tai ollut viiveitä maksuissa. Nykyään luottotietorekisteriin voi Suomessa luottotietolain mukaan tallettaa vain tietoja maksun laiminlyönnistä sekä tietoja luottotietomerkinnän aiheuttaneen velan suorittamisesta. Positiivista tietoa, esimerkiksi tietoa luottojen hyvästä hoitamisesta, ei luottotietolain mukaan voida Suomessa rekisteröidä. Esimerkiksi Suomen Asiakastieto Oy:n ylläpitämään luottotietorekisteriin voidaan tallettaa vain tietoja maksujen laiminlyönneistä eli niin sanottuja negatiivisia luottotietoja.¹³⁹ Luottotietotoiminnan yksi peruskysymys on, mitä tietoja voidaan kerätä, tallettaa ja myydä luottotietoina. Eurooppa ja Yhdysvallat eroavat lähestymistavaltaan toisistaan. Eurooppalaisessa luottotietotoiminnassa käytetään suppeita eli negatiivisia luottotietoja ja Yhdysvalloissa laajoja eli positiivisia luottotietoja. Yhdysvalloissa luottotietorekisterit perustuvat juuri positiivisten luottotietojen varaan, sillä rekisteröidystä talletetaan tietoja hänen luottohistoriastaan, taloudellisesta asemastaan ja mahdollisista maksuvaikeuksista. Positiivisille luottotiedoille perustuvat myös monet Länsi-Euroopan maat, kuten Itävalta, Belgia, Saksa, Irlanti, Italia, Alankomaat, Portugali, Espanja, Ruotsi ja Iso-Britannia. Vain muutamassa Euroopan maassa luottotietorekisterien sisältö koostuu vain maksuhäiriötiedoista. Näitä maita ovat Suomi, Tanska, Ranska ja Unkari. Suppeisiin eli negatiivisiin ja laajoihin eli positiivisiin luottotietoihin perustuvien toimintamallien välillä on eroja.

¹³⁸ HE 241/2006 vp, s. 17.

¹³⁹ Muttilainen 2004, s. 206 – 209 ja Rantala & Tarkkala 2009, s. 31.

Pelkkiin maksuhäiriötietoihin pohjautuva järjestelmä on yksinkertaisempi ja mahdollisuus tietovirheisiin on pienempi kuin luottohistoriatietoihin perustuva positiivisten luottotietojen järjestelmä. Laajat luottotiedot on kuitenkin mahdollista kohdentaa paremmin. Luottotietoina voidaan tallettaa rekisteriin henkilön tunnistetiedot, kulutus- ja asuntoluottosopimukset (mm. luotonottopäivä, maksamaton velka, luottoraja, viimeisin tapahtuma sekä maksuhistoria), julkisten rekisterien tiedot maksuhäiriöistä (mm. luonnollisten henkilöiden tekemät konkurssit ja maksuhistoria), ja luottokyselyt vähintään kahdelta vuodelta. Hyvässä taloudellisessa asemassa oleville luotonhakijoille ei ole väliä, kuinka paljon tietoa luottotietorekisteri heistä sisältää, koska he saavat hakemansa luoton joka tapauksessa. Sen sijaan heikommassa asemassa oleville luotonhakijoille luottotietorekisterin sisällöllä on hyvinkin suuri merkitys.¹⁴⁰

Positiivinen luottotietorekisteri toisi Suomeen uudenlaisen mallin luottohäiriöiden ehkäisemiseksi ja ylivelkaantumisen hillitsemiseksi. Positiivinen luottotietorekisteri sisältäisi siis tiedot kaikista yksityishenkilön lainoista ja niiden määristä. Positiivinen luottotietorekisteri voisi olla pankeille ensiarvoisen tärkeä, koska sen avulla pankit saisivat tietää asiakkaan kaikista lainoista, ja erityisesti mitä velkaa asiakkaalla on olemassa muihin rahoituslaitoksiin. Positiivisella luottotietorekisterillä saattaisi olla tärkeä merkitys myös ylivelkaantuneiden hoidossa. Ylivelkaantumisen ehkäisemiseksi pitäisi saada sellainen rekisteri, josta näkyisi kaikki velat, joita asiakkaalla on. Positiivinen luottotietorekisteri ei välttämättä estäisi ylivelkaantuneita velkaantumasta lisää, koska velkaongelmat ovat niin yksilökohtaisia, mutta se auttaisi tunnistamaan ne asiakkaat, jotka hoitavat asiansa hyvin. Positiivisella luottotietorekisterillä saattaisi hyvinkin olla käyttöä myös Suomessa. Rekisterin etuina olisi se, että sen avulla olisi mahdollista osoittaa omien raha-asioiden moitteeton hoitaminen. Rekisterin haittoina taas olisivat siitä aiheutuvat kustannukset ja lainsäädännöllisen puolen järjestäminen. Nykyinen luottotietolaki ei salli yksityishenkilön velkojen saldomäärän tai muun vastaavan tiedon tallettamista luottokelpoisuusarviointina nykymalliseen luottotietorekisteriin.

Ulkomailla positiivinen luottotietorekisteri on jo käytössä, tietyin maakohtaisiin eroavaisuuksiin. Ruotsissa pankit toimittavat yhteiseen rekisteriin tiedot asiakkaan lainojen määristä, niiden saldoista ja käyttötarkoituksesta. Pankeilla on näin tarjolla ajantasaisista tiedoista uutta luottoa hakevan asiakkaan kaikista sitoumuksista. Tämä informaatio on ensiarvoisen tärkeää, kun kyseessä on pankille täysin uusi asiakas, jonka kanssa pankilla ei ole yhteistä historiaa ainakaan luottotamasta koskien. Asiakkaalle on helpompi antaa kieltävä vastaus, jos luotonmyöntäjä voi nähdä asiakkaalla olevan jo en-

¹⁴⁰ Muttilainen 2004, s. 206 – 209.

nestään lainaa muissa rahoituslaitoksissa tai pankeissa ja niiden yhteissaldo on merkittävä.¹⁴¹

Positiivinen luottotietorekisteri sisältää kuitenkin myös ongelmia. Suuretkaan lainamäärät eivät vielä kerro asiakkaan olevan maksukyvytön tai ylivelkaantunut. Vaikka asiakkaalla olisi peruste hake- malleen luotolle ja hän kykenisi suoriutumaan lyhennyksistä ilman ongelmia, voisi uutta lainaa olla vaikeampi saada tai ainakin se olisi asiakkaalle kalliimpi ehdoiltaan, kun taustalla olisi esimerkiksi suurehko asuntolaina. Tämänkaltainen tilanne on mahdollinen, kun luottoa myöntävät tahot voivat milloin tahansa tarkistaa asiakkaan lainojen kokonaissaldon positiivisesta luottotietorekisteristä.

Yhdysvalloissa tilanne on mennyt jo niin pitkälle, että pelkkä velkojen määrä ilman maksuhäiriö- merkintää on aiheuttanut työpaikan menetyksen. Eräässä tapauksessa newyorkilaisen lakimiehen pääsy laillistetuksi asianajajaksi tyssäsi liian suuriin opintolainoihin. Lakimiehen 400 000 dollarin eli noin 275 000 euron lainamäärä on asianajajien laillistamisesta päättävän tuomaripaneelin mu- kaan liian suuri ja osoittaa hakijasta sellaista harkintakyvyn puutetta, ettei tämä sovellu asianajajan ammattiin. Kyseisessä tapauksessa positiiviset luottotiedot selkeästi siis hankaloittavat yksilön elä- mää, vaikka positiivisen luottotietorekisterin tarkoituksena on antaa kuvaa henkilön taloudellisesta kokonaistilanteesta.¹⁴²

Rajanveto siihen, milloin velkaa on liikaa, onkin yksi tärkeimmistä kysymyksistä positiivista luot- totietorekisteriä koskien. Helppoa vastausta siihen ei ole, mutta pankit tai muut luottoa myöntävät tahot viimekädessä päättävät, omaa luottopolitiikkaansa noudattaen, minkä suuruinen riski ollaan valmiita ottamaan. Positiivisen luottotietorekisterin tehtäväksi jää tällöin olla niin sanottu suuntaa- antava mittari, jota voidaan käyttää riskiasiakkaiden identifioinnin helpottamiseksi luottopäätöstä tehtäessä.

3.3 Yleiset velvoitteet luottotietojen käsittelyssä

Hyvästä luottotietotavasta ja siihen liittyvistä velvollisuuksista, kuten huolellisuus luottotietojen laadussa, luottoturvallisuus ja käytön valvonta, on säännelty luottotietolain 2 luvussa. Säännökset kohdistuvat luottotietotoiminnan harjoittajaan sekä luottotietoja käyttäviin kuin myös luottotietoja käsitteleviin sekä teknisiin ylläpitäjiin ja luotonantajiin, jotka käyttävät omia asiakasrekistereitään.

¹⁴¹ SFS 1973:1173 ja HE 241/2006 vp, s. 16 – 17.

¹⁴² Horelli Mika: Luottohäiriö estää työnsaannin. Turun Sanomat 20.9.2009.

3.3.1 Hyvä luottotietotapa

Luottotietolain 2 luvun 5 § on otsikoitu hyväksi luottotietotavaksi. Pykälä merkitsee perussäännöstä, jossa on säännelty toisaalta hyvän luottotietotavan noudattaminen ja toisaalta hyvän luottotietotavan sisältö. Hyvään luottotietotapaan kuuluu huolellisuuden noudattaminen ja huolenpito luottotiedon kohteen oikeusturvan kannalta keskeisistä tekijöistä. Luottotietotoiminnan harjoittajan, luottotiedon käyttäjän ja niitä muutoin käsittelevän on noudatettava toiminnassaan huolellisuutta ja pidettävä huolta keskeisien tietosuoja- ja tietoturvallisuusperiaatteiden toteuttamisesta. Tämä huolenpitovelvollisuus koskee luottotietojen laatua ja rekisteröityjen tiedonsaantioikeuksien toteutumista niin, että tietoturvallisuudesta ja käsittelyn valvonnasta huolehditaan asianmukaisesti. Toimijoiden on pidettävä huolta, ettei rekisteröityjen yksityisyyden suojaa rajoiteta ilman laissa säädettyä perustetta, eikä oikeutta tulla arvioiduksi oikeiden ja asianmukaisten tietojen perusteella vaaranneta. Hyvän luottotietotavan vaatimuksella on useita vaikutuksia. Se ohjaa luottotietotoiminnan harjoittajia kehittämään toimintojaan ja valitsemaan käytettävistä olevista vaihtoehdoista sen, joka parhaiten edistää lain tarkoitusta. Säännös hyvästä luottotietotavasta toimii myös yleisohjeena tilanteissa, joissa ratkaistaan virheen oikaisua koskevaa vaatimusta. Luottoluokituksessa ja luottokelpoisuuden arvioinnissa on käytettävä luottotietorekisterissä olevia asianmukaisia tietoja.¹⁴³

3.3.2 Luottotietojen laatu ja tietolähteet

Luottotietolain 6 §:ssä säännellään luottotietojen laadusta ja käytettävistä tietolähteistä. Lain 6.1 §:n mukaan luottotietoina saa käyttää ja muutoin käsitellä vain sellaisia tietoja, jotka on saatu luotettavista lähteistä ja jotka ovat tarpeellisia ja asianmukaisia kuvaamaan rekisteröidyn maksukykyä tai maksuhalukkuutta taikka kykyä vastata sitoumuksistaan. Luottotietojen käsittelyssä on pidettävä huolta siitä, että henkilöä ja yritystä arvioidaan oikeiden tietojen perusteella. Huomiota kiinnitetään käytettävien tietolähteiden luotettavuuteen, joka on tarpeellista paitsi tietojen laadun varmistamiseksi, mutta myös luottotietotoiminnan harjoittajan oman vastuun kannalta. Henkilötietolain 11 §:ssä tarkoitettuja arkaluonteisia henkilötietoja¹⁴⁴ saa käyttää tai muutoin käsitellä vain, jos oikeudesta

¹⁴³ HE 241/2006 vp, s. 31 – 32.

¹⁴⁴ Henkilötietolain 11 §:ssä säädetään, että arkaluonteisten henkilötietojen käsittely on kielletty. Arkaluonteisina henkilötietoina pidetään pykälän mukaan tietoja, jotka kuvaavat tai on tarkoitettu kuvaamaan: 1) rotua tai etnistä alkuperää; 2) henkilön yhteiskunnallista, poliittista tai uskonnollista vakaumusta tai ammattiliittoon kuulumista; 3) rikol-

tietojen käyttöön säädetään laissa tai määrätään lain nojalla tehdyssä päätöksessä. On kuitenkin olemassa toimialakohtaisia rekistereitä, jotka sisältävät arkaluonteisia henkilötietoja. Tällaisia ovat esimerkiksi pankkien ja vakuutusalan väärinkäytöstietojen käsittelyjärjestelmät, jotka perustuvat joko kokonaan tai osaksi tietosuojalautakunnan lupaan. Perustuslain kannalta niistä pitäisi kuitenkin säätää erikseen lailla.¹⁴⁵

Luottotietoina käytettävät henkilötiedot on hankittava rekisteröidyltä itseltään, luottotietorekisteristä tai niistä viranomaisten rekistereistä, joihin ne on tallennettu yleistä käyttöä varten. Avoimuusvaatimus liittyy luotonannossa toteutettavaan luottotietojen hankintaan, joten se ei merkitse sen laajempaa perusteluvelvollisuutta asiakassuhteesta kieltäytymiselle. Luoton myöntämistä koskeva ratkaisu on luoton hakijan kannalta merkittävä ja hänen elinolosuhteisiinsa vaikuttava ratkaisu erityisesti kun kyseessä on pitkäaikainen luotto, kuten asuntolaina.¹⁴⁶

Luottotietolain 6 §:n 2 ja 3 momentit sisältävät henkilöluottotietoja koskevan erityissäännöksen. Lain 6.2 §:n mukaan luottotietoina käytettävät henkilötiedot on hankittava rekisteröidyltä itseltään, luottotietorekisteristä tai niistä viranomaisten rekistereistä, joihin kyseisiä tietoja talletetaan yleistä käyttöä varten, jollei oikeudesta tietojen käyttöön säädetä laissa tai määrätä lain nojalla tehdyssä päätöksessä. Rekisteröidyn suostumuksella tietoja saadaan hankkia myös muista tietolähteistä, jos tietojen tällainen käsittely luovuttamista varten on sallittua henkilötietolain ja muun henkilötietojen käsittelyä koskevan lain nojalla. Vaatimus avoimuudesta liittyy luotonannossa toteutettavaan luottotietojen hankintaan, joka ei kuitenkaan merkitse velvollisuutta perustella nykyistä laajemmin asiakassuhteesta kieltäytymistä. Esimerkiksi luotonhakijan kannalta ratkaisu luotonmyöntämisestä voi

lista tekoa, rangaistusta tai muuta rikoksen seuraamusta; 4) henkilön terveydentilaa, sairautta tai vammaisuutta taikka häneen kohdistettuja hoitotoimenpiteitä tai niihin verrattavia toimia; 5) henkilön seksuaalista suuntautumista tai käyttäytymistä; taikka 6) henkilön sosiaalihuollon tarvetta tai hänen saamiaan sosiaalihuollon palveluja, tukitoimia ja muita sosiaalihuollon etuuksia.

¹⁴⁵ HE 241/2006 vp, s. 31 – 32. Oikeus tulla arvioiduksi oikeassa valossa on Saarenpään mukaan yksityisyyden eräs ulottuvuus, yksi itsemääräämisoikeuteen välittömästi liittyvä osa-alue. Täydellinen yksityisyys ei ole mahdollista nykyajan yhteiskunnassa, ja yksityisyyttä on avattu lainsäädännön kautta joihinkin asioihin, henkilöihin ja organisaatioihin. Kun yksilöön liittyvää informaatiota käsitellään ja hänestä viestitään eri tavoin, on otettava huomioon myös oikeus tulla arvioiduksi oikeassa valossa. Tällöin verrataan yksilön yksityistä ja julkista kuvaa toisiinsa. Jos yksilöä koskevia tietoja yhdistellään eri tarkoituksiin kootuista tietokannoista, saattaa yksilöstä muodostuva kuva luoda ihmisestä hyvinkin väärän kuvan. Saarenpää, s. 2, 4.

¹⁴⁶ HE 241/2006 vp, s. 31 – 32.

olla erittäin merkittävä etenkin, jos kyse on pitkäaikaisen asuntoluoton myöntämisestä. Luotettavia tietolähteitä, joista luottotietoina käytettävät tiedot voidaan hankkia, ovat viranomaisten julkiset rekisterit. Luottotiedot kerätään siis pääosin viranomaisten rekisteristä. Tutkielmassani en tarkastele viranomaisrekisterien tietosisältöä sen tarkemmin. Mainitsen vain esimerkinomaisesti, mistä viranomaisrekistereistä luottotietomerkintöjä kerätään. Yksipuoliset tuomiot kerätään käräjäoikeuksista, ulosottovarattomuudet kerätään ulosottovirastoista, kulutusluottohäiriöt kerätään kulutusluottoja myöntäviltä yrityksiltä, velkajärjestelyt, konkurssit ja yrityssaneeraukset kerätään Oikeusrekisterikeskuksesta, edunvalvojan määräämiset ja toimikelpoisuuden rajoittamiset kerätään Väestörekisteristä ja oma luottokielto saadaan henkilöltä itseltään. Luotonhakijan suostumuksella tietoja voisi hankkia myös yksityiseltä sektorilta, kuten työnantajalta. Esimerkiksi vakiomallisissa kulutusluottohakemuksissa tiedustellaan usein luotonhakijan työpaikkaa sekä palkan suuruutta. Luotonantaja voi tarkistaa luotonhakijan ilmoittamat tiedot, jos luotonantaja on saanut tähän luotonhakijan suostumuksen. Luotonantaja voi myös tarkistaa samalla tavoin menetellen luotonhakijan ilmoittamat tiedot aikaisemmista luotoistaan. Avoimuuden lisääminen selkeyttää ja edistää hyviä käytäntöjä luotonannon osapuolten keskuudessa.¹⁴⁷

Luottotietolain 6.3 §:n mukaan 2 momentissa säädetty ei estä luotonantajaa käyttämästä sellaisia rekisteröidyn taloudellista asemaa ja maksukäyttäytymistä koskevia henkilötietoja, joita luotonantaja on saanut itsensä ja rekisteröidyn välisen asiakassuhteen perusteella, ja jotka on lainmukaisesti talletettu luotonantajan asiakasrekisteriin. Lainkohdassa tarkoitetut tiedot merkitsevät sellaisia tietoja, joita luotonantaja voi laillisesti tallettaa asiakasrekisteriinsä. Käytännössä tämä tarkoittaa, että esimerkiksi pankeilla on asiakkaistaan positiiviset luottotiedot sisältävä rekisteri. Pankit eivät saa harjoittaa luottotietotoimintaa, joten pankit ovat keksineet kiertää asian keräämällä asiakkaidensa positiiviset luottotiedot asiakkaiden nimenomaisen suostumuksen perusteella. Asiakkaan luottotiedot voidaan myös aina tarkistaa myös muissa kuin lain mahdollistamissa tapauksissa, jos asiakas antaa siihen suostumuksensa. Pankin asiakasrekisterissä olevat tiedot voivat täten olla luottotietoja silloin,

¹⁴⁷ HE 241/2006 vp, s. 31 – 32. Lakivaliokunta korosti mietinnössään, että kyseinen säännös koskee vain sitä, mistä tietolähteistä luottotietoina käytettäviä tietoja voidaan hankkia. Säännös ei täten sääntele sitä, mitä yksittäisiä tietoja luotonantajalla on oikeus saada. Se, mitä tietoja eri rekistereistä saadaan, säännellään kussakin erityislaissa erikseen. Esimerkiksi väestötietolaista (507/1993) on etsittävä vastaus siihen, mitä yksittäisiä tietoja väestötietojärjestelmästä on mahdollista saada luottotietoina käytettäväksi. Myös luotonhakijan suostumuksen perusteella saatavat tiedot rinnastuvat edellä mainittuun. Luotonhakijan suostumus antaa vain oikeuden käyttää tiettyä tietolähdettä. LaVM 32/2006 vp, s. 4.

kun niitä käytetään luottoa myönnettäessä.¹⁴⁸ Pankki ei kuitenkaan saa myydä edelleen luottotietorekisteristä saamiaan tietoja, ei edes rekisteröidylle itselleen. Edelleenluovutuskielto ei estä pankkia näyttämästä asiakkaalleen esimerkiksi Suomen Asiakastiedon tulostetta. Säännöksen mukaan luottotietojen hankinta voi perustua myös muuhun sääntelyyn tai lain nojalla tehtyyn päätökseen. Esimerkkinä hallituksen esityksessä mainitaan luottolaitoslain (1607/1993) 94.3 §:ssä säädetty oikeus luovuttaa saman ryhmittymän sisällä asiakastietoja muun muassa riskienhallintatarkoituksessa. Lain nojalla tehtyyn päätökseen perustuva tietojen hankkiminen tarkoittaa erityisesti tietosuojalautakunnan päätöksiin perustuvia väärinkäytöstietoja sisältäviä ja välittäviä järjestelmiä.¹⁴⁹

3.3.3 Tietoturvaluisuus ja luottotietojen käsittelyn kirjaaminen

Kun luottotietoja käytetään rekisteröityjä koskevassa päätöksenteossa, on niiden käsittelyssä pyrittävä estämään kaikki laiton ja muu tietoja uhkaava toiminta. Luottotietotoiminnan harjoittajan velvollisuuksiin kuuluu edellä mainittujen asioiden lisäksi noudattaa myös luottotietolain 7 §:ää, joka sääntelee tietoturvaluudesta ja luottotietojen käsittelyn kirjaamisesta. Luottotietoja käytetään rekisteröityjä koskevassa päätöksenteossa, joten tietojen laiton käsittely ja muu tietojen laatua vaarantava toiminta on pyrittävä estämään. Pykälän ensimmäinen momentti sisältää yleiset velvoitteet tietoturvaluudesta, jonka mukaan luottotietojen käsittelyssä on toteutettava tarpeelliset tekniset ja organisatoriset toimenpiteet tietojen suojaamiseksi asiattomalta pääsylvästä niihin sekä vahingossa tai laittomasti tapahtuvalla tietojen hävittämislä, muuttamisella, luovuttamisella, siirtämisellä taikka muulla laittomalla käsittelyllä. Toimenpiteiden toteuttamisessa on otettava huomioon käytettävissä olevat tekniset mahdollisuudet, toimenpiteiden aiheuttamat kustannukset, käsiteltävien tietojen laatu, määrä ja ikä sekä käsittelyn merkitys rekisteröityjen yksityisyyden suojan ja oikeusturvan kannalta. Tietoturvaluutta koskevalla säännöksellä on tarkoitus varmistaa tietojen luottamuksellisuus, eheys ja saatavuus. Tietojen eheydellä tarkoitetaan sitä, etteivät tiedot muutu laittomasti tahallisen teon tai vahingon seurauksena. Rekisterien käytön valvonta edellyttää lain mukaan sekä teknisiä että myös organisatorisia toimenpiteitä. Esimerkiksi luottotietotoimijoiden organisaatiossa on tarkasti nimettävä ne henkilöt ja tahot, joilla on oikeus tehdä muutoksia luottotietorekistereihin. Säännönmukaisin toimenpitein on varmistuttava siitä, että tietoja käytetään vain laissa määriteltyihin

¹⁴⁸ Luottolaitosten henkilötietojen käsittelyä koskevat käytäntösäännöt 2009, s. 8.

¹⁴⁹ HE 241/2006 vp, s. 31 – 32.

tarkoituksiin.¹⁵⁰

Edellä lausuttu koskee hallituksen esityksen mukaan erityisesti henkilöluottotietoja. Luottotietolain mukaan yritysluottotietojen käyttöä ei ole rajoitettu vain tiettyihin käyttötarkoituksiin, joten niiden käytön valvonta ei vaadi yhtä laajoja ja tehokkaita toimenpiteitä kuin henkilöluottotietojen ollessa kyseessä. Laki edellyttää kuitenkin asianmukaisuutta tietoturvaluottotietojen käsittelyyn liittyen. Asianmukaisuutta arvioidaan laissa lueteltujen tekijöiden kautta. Suhteellisuusperiaatteen huomioon ottaminen tulee esiin arvioitaessa kustannuksia suhteessa käsiteltävien tietojen laatuun.¹⁵¹

Pykälän toinen momentti sisältää henkilöluottotietoja koskevan erityissäännöksen, jonka mukaan luottotietorekisteriin merkityjä henkilöluottotietoja käsiteltäessä on huolehdittava siitä, että tieto henkilöluottotietojen käsittelystä kirjautuu tietojärjestelmään. Mitä edellä tässä momentissa säädetään, ei koske 12 §:n 2 kohdassa tarkoitettujen yrityskentätietojen käsittelyä. Säännös velvoittaa luottotietorekisterin pitäjää. Se koskee vain henkilöluottotietojen käsittelyä, mutta ei kuitenkaan yrityskentätietoja. Henkilöluottotietojen käsittelystä on jäätävä tiedot tietojenkäsittelyjärjestelmään.¹⁵²

3.4 Luottotietotoiminnan harjoittaminen

Luottotietotoiminnan harjoittamisella tarkoitetaan itsenäisenä elinkeinona harjoitettavaa luottotietojen keräämistä, muokkaamista ja tallettamista edelleen luovuttamista varten. Kysymyksessä on lähes aina rekisteripohjainen toiminta. Tämä ei koske sellaista elinkeinotoimintaa, joka rajoittuu pörssiyhtiön tai yrityksen suostumuksella tai toimeksiannosta tapahtuvaan luottokelpoisuusluokan laadintaan ja luottokelpoisuusluokan julkaisemiseen. Luottotietotoiminnan harjoittaminen on merkittävä erilaisia toimijoita palveleva tehtävä, jonka erityispiirteisiin kuuluu se, että toiminnalla ja siinä noudatettavilla menettelytavoilla voi olla välitön vaikutus ihmisten ja yritysten toimintamahdollisuuksiin. Näin ollen luottotietotoimintaan liittyy samankaltaisia piirteitä kuin julkisen tehtävän hoitamiseen. Tästä syystä on otettava huomioon julkiselle vallalle perustuslaissa säädetty velvoite

¹⁵⁰ HE 241/2006 vp, s. 32 – 33.

¹⁵¹ Ibid.

¹⁵² HE 241/2006 vp, s. 33.

edistää perusoikeuksien toteutumista ja siksi luottotietotoiminnan harjoittamiselle on tarpeen säätää erityisvaatimuksia. Vaikka luottotietotoimintaan liittyy paljon samoja piirteitä kuin julkisen tehtävän hoitamiseen, kyseessä on kuitenkin yritystoiminta.¹⁵³ Luottotietolain 3 luku sääntelee luottotietotoiminnan harjoittamisen edellytyksistä.

3.4.1 Luottotietotoiminnan harjoittaminen

Luottotietolain 3 luvun 8 §:ssä säädetään, että luottotietotoimintaa harjoittavalla yrityksellä on oltava riittävät taloudelliset ja muut edellytykset hoitaa tämän lain mukaisia velvoitteita. Velvollisuudesta tehdä ilmoitus luottotietotoiminnan harjoittamisesta säädetään luottotietolain 38 §:ssä. Sen mukaan luottotietotoiminnan harjoittajan on kolme kuukautta ennen luottotietorekisteriin talletettävien tietojen luovuttamista tai muuta toiminnan aloittamista tehtävä tietosuojavaltuutetulle ilmoitus toiminnastaan. Ilmoituksesta tulee käydä ilmi: 1) elinkeinonharjoittajan nimi, toimiala, kotipaikka ja yhteystiedot; 2) yhtiön taloudelliset ja muut edellytykset harjoittaa toimintaa tässä laissa säädettyjen edellytysten mukaisesti; 3) tiedot toiminnassa käytettävistä rekistereistä, niiden sisältämistä tietotyypeistä ja niiden säilyttämisaikoista sekä luottokelpoisuusluokituksen muodostamisperusteista; 4) tiedot tietojen käsittelyssä noudatettavista menettelyistä; 5) tiedot siitä, miten tietojen suojaus on järjestetty ja miten niiden käyttöä valvotaan. Luottotietotoiminnan yleisen merkityksen vuoksi on tärkeää, että luottotietotoimintaa harjoitetaan vakaalta pohjalta ja asianmukaisin resurssein. Jos luottotietotoiminnan taloudelliset edellytykset eivät ole kunnossa, on mahdollista, että luottotietojen saatavuus voi vaarantua.

3.4.2 Johtoa ja henkilöstöä koskevat vaatimukset

Luottotietolain 9 §:ssä säädetään luottotietotoimintaa harjoittavan yrityksen johdon ja henkilöstön vaatimuksista. Luottotietotoimintaan liittyy merkittäviä yksilöiden ja yritysten oikeusturvaan ja asemaan ulottuvia vaikutuksia. Siksi henkilöiltä, jotka vastaavat tai muuten osallistuvat luottotietotoiminnan harjoittamiseen, edellytetään luotettavuutta ja riittävää asiantuntemusta. Luottotietotoimintaa harjoittavan yrityksen koko henkilöstön ja johdon, hallitus ja toimitusjohtaja mukaan lukien, on oltava luotettavia henkilöitä. He eivät saa olla konkurssissa, heidän toimintakelpoisuutta ei saa olla rajoitettu ja heitä koskevia liiketoimintakieltoja ei ole merkitty viranomaisen rekisteriin tai luottotie-

¹⁵³ HE 241/2006 vp, s. 33 – 34.

torekisteriin. Henkilöä ei pidetä myöskään luotettavana, jos hänet on tuomittu viiden viimeisen vuoden aikana vankeusrangaistukseen tai kolmen viimeisen vuoden aikana sakkorangaistukseen rikoksesta, jonka voidaan katsoa osoittavan hänen olevan ilmeisen sopimaton luottotietotoimintaa harjoittamaan yritykseen. Luottotietotoimintaa harjoittavan yrityksen käytössä on oltava myös riittävä oikeudellinen asiantuntemus. Riittävä oikeudellinen asiantuntemus edellyttää, että asiantuntemuksen saaminen yrityksen käyttöön on järjestetty pysyvällä tavalla. Tällä varmistetaan se, että luottotietorekisterinpitäjällä on käytössä riittävä asiantuntemus ratkaistaessa rekisteröidyn oikeuksia koskevia asioita ja että laadittavat asiakirjat luovat riittävän ja asianmukaisen pohjan asian mahdolliselle käsittelylle tietosuojavaltuutetun toimistossa.¹⁵⁴

3.4.3 Palveluja koskevat velvoitteet

Luottotietolain 10 §:ssä on rekisterinpitäjälle asetettu velvoitteita palveluja koskien. Pykälän mukaan luottotietotoiminnan harjoittaja ei saa kieltäytyä antamasta yleiseen käyttöön perustetusta luottotietorekisteristä luottotietoja sille, jonka on lain mukaan käytettävä luottotietoja rekisteröityä koskevaa päätöstä tehdessään. Hallituksen esityksessä mainitaan esimerkkinä tällaisesta lakiin perustuvasta luottotietojen käytöstä opintotukilaki (65/1994). Luottotietotoiminnan harjoittajan on myös yksittäistapauksessa kohtuullista korvausta vastaan annettava luottotietoja niitä pyytävälle henkilölle. Henkilöluottotietoja pyytävän on kuitenkin esitettävä luovutuksen lainmukaisuuden toteamiseksi tarvittava selvitys. Tämän tarkoituksena on se, että luottotiedot ovat myös niiden saatavissa, jotka eivät jatkuvasti tarvitse luottotietoja. Kysymys on esimerkiksi kuluttajista, jotka tarvitsevat tietoa sopimuskumppanin luotettavuuden varmistamiseksi rakennushankkeissa. Henkilöluottotietoja pyytävän on esitettävä luovutuksen lainmukaisuuden toteamiseksi tarvittava selvitys. Rekisteröidyllä on oikeus myös kohtuullista korvausta vastaan saada rekisteristä ote hänestä itsestään rekisteriin talletetuista henkilöluottotiedoista. Kohtuullinen korvaus kirjattiin lakiin, jotta esimerkiksi kuluttajien tietojen saanti ei tosiasiallisesti estyisi liian korkean hinnan vuoksi. Korvauksen on oltava kohtuullinen, joten laki ei estä luottotietorekisterin pitäjiä perimästä kustannusvastaavuutta suurempaa maksua. Se, että luonnollisella henkilöllä on oikeus saada itseään koskeva ote, ei merkitse luottotietojen käytön laajentamista siitä, mitä se luottotietolain mukaan muutoin on. Tämä mahdollistaa sen, että esimerkiksi henkilö, joka aikoo vuokrata asunnon toiselta yksityishenkilöltä, voisi itse esittää

¹⁵⁴ HE 241/2006 vp, s. 34.

mahdolliselle vuokranantajalle todistuksen luottotiedoistaan.¹⁵⁵

3.4.4 Rekisteröityjen yhdenvertainen kohtelu

Luottotietolain 11 §:ssä säännellään rekisteröityjen yhdenvertaisesta kohtelusta. Sen mukaan luottotietotoiminnan harjoittajan on pidettävä huolta siitä, että luottotietorekisteriin merkittävien ja siihen merkittyjen luottotietojen käsittelyssä ja muutoin luottotietotoimintaa harjoitettaessa rekisteröityjä kohdellaan yhdenvertaisesti. Samankaltaisia tilanteita ja tapauksia on kohdeltava samalla tavalla. Hallituksen esityksessä mainitaan esimerkkinä maksuhäiriötä koskevan merkinnän poistaminen, joka on sallittu vain, jos tieto on virheellinen, vanhentunut tai harhaanjohtava. Rekisterinpitäjä ei täten voi poistaa luottotietorekisterissä olevaa merkintää rekisteröidyn pyynnöstä, elleivät lain edellytykset poistamiselle täyty. Tämän tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuuden toteutumista myös luottotietotoiminnassa.¹⁵⁶

3.5 Luottotietorekisterit Suomessa

Suomessa luottotietomarkkinat ovat nykyisin hyvin keskittyneet. Luottotietorekisterien pito perustuu Suomessa sekä henkilötieto- että luottotietolakiin. Laki ei Suomessa selkeästi rajaa ketään pois harjoittamasta luottotietojen tallentamista tai rekisteröintiä. Henkilötietolakiin ei ole määritelty mitään tarkkoja vaatimuksia henkilöstä, joka luottotietoja käsittelee. Toisaalta jokaisen joka aikoo henkilötietoja käsitellä ja myydä eteenpäin, on tehtävä siitä ilmoitus Tietosuojavaltuutetulle. Tietosuojavaltuutettu antaa rekisterinpitäjälle mahdollisesti oikeuden pitää kansalaisten luottotietoja sisältävää rekisteriä. Suomessa on kaksi luottotietotoimintaa harjoittavaa yritystä Bisnode Finland Oy ja Suomen Asiakastieto Oy, joille toimitetaan tietoja julkisista rekistereistä säännöllisesti.

Bisnode Finland Oy on osa Bisnode-konsernia, joka on luottotieto- ja yritysinformaatioalan toimija. Sen suurimmat omistajat ovat Tukholman pörssissä noteerattu Ratos AB sekä Bonnier AB. Bisnode-konserni on Euroopan johtava luottotietoalan toimija ja digitaalisen yritysinformaation tuottaja.

¹⁵⁵ HE 241/2006 vp, s. 34 – 35.

¹⁵⁶ HE 241/2006 vp, s. 35.

Konserni toimii 20 maassa ja se työllistää noin 3500 henkilöä. Konserni toimii Soliditet-tuotemerkin alla Suomessa ja muissa Pohjoismaissa tarjoten niin yritys- kuin kuluttajainformaatiota. Bisnode-yhtiöiden liikevaihto on Suomessa noin 20 miljoonaa euroa ja niiden palveluksessa on lähes 100 työntekijää. Soliditet on alkuperäisen AAA-yritysreittauksen kehittäjä. Tämä täysin automaattinen luottoluokitusjärjestelmä lanseerattiin Suomessa vuonna 1990. Soliditesta tuli vasta markkinoiden toinen henkilöluottotietoja tarjoava toimija Suomessa vuonna 2007.¹⁵⁷

Suomen Asiakastieto Oy harjoittaa laaja-alaisinta luottotietotoimintaa Suomessa. Suomen Asiakastieto Oy on vanhin luottotietotoimintaa Suomessa harjoittava yhtiö, joka on perustettu vuonna 1961 (nimellä Luottokontrolli Oy) ja sen suurimmat omistajat ovat olleet luottolaitokset ja muut luottotiedon tarvitsijat kesään 2006 saakka. Tuolloin GMT Communications Partners III LLP nousi suurimmaksi omistajaksi yli 90 prosentin osuudella. Uusi omistaja on Lontoosta johdettu informaatio- ja tietoliikennealan yrityksiin erikoistunut itsenäinen pääomasijoitusyhtiö.¹⁵⁸ Suomen Asiakastieto Oy on Suomen johtava yritys- ja luottotietoyhtiö. Yhtiö ylläpitää luottotietorekistereitä, tuottaa asiantuntijapalveluja ja -ohjelmistoja sekä harjoittaa tutkimus- ja julkaisutoimintaa. Asiakastiedon liikevaihto oli vuonna 2008 30,5 miljoonaa euroa, ja tulos ennen satunnaiseriä oli 13,4 miljoonaa euroa. Puolet Asiakastiedon liikevaihdosta tuli Internetin kautta välitetyistä palveluista. Suomen Asiakastieto Oy:n toimitusjohtaja on Mikko Parjanne ja yhtiön palveluksessa on kaikkiaan 145 henkeä. Suomen Asiakastieto Oy pitää yllä Suomen suurinta yksityistä yritystietokantaa, joka sisältää ajantasaiset tiedot kaikista suomalaisyrityksistä sekä niiden avainhenkilöistä. Yhtiö on aktiivisesti yhteydessä moniin muihin julkisiin ja yksityisiin tietolähteisiin. Ylläpitoon kuuluu myös rekisterit yksityishenkilöiden luottotiedoista. Valtaosa palveluista on käytössä suoraan verkossa. Suomen Asiakastieto Oy:n tarkoituksena on pysyä luotettavana ja puolueettomana tiedontuottajana. Tällä pyritään turvaamaan yritysten ja ihmisten toimintamahdollisuudet luottoihin ja kaupankäyntiin liittyvissä asioissa. Lisäksi yhtiö tekee yhteistyötä maailman johtavien luottotietoyritysten kanssa. Suomen Asiakastieto Oy on osakkaana BIGNet - ketjussa, johon kuuluvat alan markkinajohtajat 13:sta Euroopan maasta. BIGNet – verkoston avulla Suomen Asiakastieto Oy välittää suomalaisista yrityksistä tietoja ulkomaille ja vastaavasti ulkomaalaisista yrityksistä tietoja Suomeen.¹⁵⁹

¹⁵⁷ Ks. Bisnode Finland Oy, Soliditet-liiketoiminta.

¹⁵⁸ HE 241/2006 vp, s.9.

¹⁵⁹ Ks. Suomen Asiakastieto Oy.

Suomen Asiakastieto Oy:n henkilöluottotietorekisterin tietosisältö koostuu rekisteröidyn yksilöintitiedoista, toimintakelpoisuutta koskevista tiedoista sekä maksuhäiriöitä koskevista koodeista ja saatavan suorittamista koskevista lisätiedoista. Yksilöintitietoina rekisteriin talletetaan henkilön nimi ja henkilötunnus. Maksuhäiriöitä kuvataan useiden eri koodien avulla, jotka on jaettu aiheen mukaan kahdeksaan ryhmään: velkojan ilmoittamat maksuhäiriöt, viranomaisen toteamat maksuhäiriöt, protestoinnit, kuulutukset, konkurssiasiat, yrityssaneerausasiat, velkajärjestelyasiat sekä muut luottotietomerkinnot. Vuoden 2010 huhtikuussa Suomen Asiakastieto Oy:n henkilöluottotietorekisterissä oli rekisteröitynä 305 000 maksuhäiriöistä henkilöä. Maksuhäiriömerkintöjä on nyt 7,7 prosentilla suomalaisesta aikuisväestöstä. Merkintöjä heillä on hieman yli kaksi miljoonaa kappaletta eli keskimäärin noin seitsemän merkintää. Ulosoton estementöitä on 227 000 henkilöllä yhteensä 1,3 miljoonaa kappaletta. Yleisimmät maksuhäiriöt ovat käräjäoikeuden vahvistamat velkomustuomiot ja ulosottomenettelyssä todettu varattomuus.¹⁶⁰

Suomen Asiakastieto Oy:n yritystietokanta on Suomen suurin yksityinen yritystietoa sisältävä rekisteri. Siihen on talletettu yrityksen perustiedot, yrityksen vastuuhenkilöitä, osakkaita ja yrityksen tilinpäätöstä sekä maksutapaa ja maksuhäiriöitä koskevat tiedot. Lisäksi sieltä löytyvät myös yritystä koskevat tunnusluvut, yrityksen taloudellista tilannetta kuvaavat uutistiivistelmät sekä luottokelpoisuusluokitusta koskevat tiedot. Yrityksen perustietoina talletetaan muun muassa yrityksen yksilöintitiedot, osakkeiden lukumäärää, henkilöstön määrää ja liikevaihtoa koskevat tiedot. Voimassa olevia maksuhäiriömerkintöjä on Suomen Asiakastieto Oy:n rekisterissä tällä hetkellä noin 40 000 yrityksellä.¹⁶¹

¹⁶⁰ Ks. Suomen Asiakastieto Oy ja HE 241/2006 vp, s. 9 – 10.

¹⁶¹ HE 241/2006 vp, s. 9 – 11.

4 Luottotietorekisteriin talletettavat henkilöluottotiedot ja niiden luovuttaminen

4.1 Luottotietorekisteriin talletettavat tiedot

Luottotietotoiminnassa luottotietorekisteriin kerätty ja talletettu henkilöluottotieto luovutetaan yleensä sellaisenaan. Tietoon ei liity suoranaisesti mitään arviota tai kannanottoa rekisteröidyn maksukyvyistä. Se, että tällaisen tiedon tallettamisesta luottotietorekisteriin on säädetty, merkitsee vain sitä, että tietoa on yleisesti ottaen pidetty merkityksellisenä luottokelpoisuutta arvioitaessa. Se, mitä kunkin rekisteröidyn yksittäisistä merkinnöistä tulisi päätellä luotonannossa, jää tiedonsaajan arviotavaksi. Luottokelpoisuuden arviointi vaatii kokemusta ja ammattitaitoa. Yksityisyyden suojan kannalta on paljon merkitystä sillä, mitä tietoa luottotietorekistereistä saa. Ei ole sama asia, saako luottotietorekisteristä tiedoksi yleisen merkinnän vai saako sieltä yleisen merkinnän lisäksi myös yksityiskohtaisen tiedon. Näillä on eroa yksityisyyden suojan kannalta. Toisesta saatu tieto menee paljon syvemmälle yksityisyyden piiriin.¹⁶²

4.1.1 Yksilöintitiedot ja toimintakelpoisuutta koskevat tiedot

Luottotietolain 12 §:ssä säädetään siitä, mitä tietoja voidaan tallettaa luonnollisen henkilön yksilöinti- ja toimintakelpoisuustietoina. Pykälän mukaan luottotietorekisteriin saa luonnollisesta henkilöstä tallettaa:

- 1) rekisteröidyn *yksilöintitietoina* henkilön nimen ja yhteystiedot sekä henkilötunnuksen, tai, jollei sellaista ole käytettävissä, tiedon syntymäajasta ja -paikasta;
- 2) rekisteröidyn *yrityskykentätietoina* tiedot siitä, missä yrityksissä rekisteröity toimii tai on toiminut yrityksen vastuuhenkilönä;
- 3) rekisteröidyn *toimintakelpoisuutta koskevina tietoina* ne tiedot, jotka jokaisella on oikeus saada holhoustoimesta annetun lain (442/1999) 67 §:n 1 momentin mukaan;
- 4) tiedon rekisteröidyn itsensä ilmoittamasta luottokiellosta.

¹⁶² Ks. LIITE I: Luottotietomerkinnot ja niiden tallennusajat.

Pykälän 4 kohdan mukaan luottotietorekisteriin saa tallettaa tiedon myös rekisteröidyn itsensä ilmoittamasta luottokiellosta. Oma luottokielto on henkilön itselleen asettama luottotietomerkintä. Vaikka tieto tallennetaan luottotietorekisteriin, kyseessä ei ole maksuhäiriö, vaan se on niin sanottu muu luottotietomerkintä. Oma luottokielto kannattaa asettaa, jos epäilee, että joku käyttää väärin omaa henkilöllisyyttä esimerkiksi luotonhaussa tai luotollisissa ostoksissa. Jos on hukannut henkilöpaperit ja epäilee, että joku voi käyttää niitä vilpillisiin tarkoituksiin, kannattaa oma luottokielto asettaa myös silloin. Jos haluaa rajoittaa itse aiheuttamaa velkaantumista, kannattaa oma luottokielto asettaa myös silloin. Oma luottokielto ei vaikuta henkilön omaan luotonsaantiin. Luottokielto on luottotietorekisterissä kaksi vuotta.¹⁶³

4.1.2 Maksuhäiriötiedot ja niitä täydentävät tiedot

Luottotietolain 13 §:ssä säädetään siitä, minkälaisista maksujen laiminlyönneistä luottotietorekisteriin saa ottaa tiedon samoin kuin säännökset luottotietoihin liittyvistä lisätiedoista (2 ja 3 mom.). Pykälän mukaan luottotietorekisteriin saa henkilöluottotietoina tallettaa:

- 1) *konkurssia koskevinä tietoina* ne tiedot, jotka rekisteröidystä on talletettu konkurssi- ja yrityssaneerausrekisteristä annetussa laissa (137/2004) tarkoitettuun konkurssi- ja yrityssaneerausrekisteriin;
- 2) *velkajärjestelytietoina* ne tiedot, jotka rekisteröidystä on talletettu yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain (57/1993) 87 §:ssä tarkoitettuun velkajärjestelyrekisteriin;
- 3) *viranomaisen toteamina maksuhäiriötietoina* tiedot maksun laiminlyönnistä, joka on todettu tuomioistuimen lainvoimaisella tuomiolla, yksipuolisella tuomiolla tai ulosottokaaren (705/2007) 2 luvun 26 §:ssä tarkoitetulla ulosottooperusteen määräajan jatkamisesta annetulla tuomiolla taikka rekisteröidyn hyväksymän vekselin protestilla;
- 4) *ulosottotietoina* tiedot asiakkoitaisesti eriteltyinä sellaisesta ulosottoasiasta, jossa on annettu estetodistus tai tieto ulosottokaaren 1 luvun 32 §:n 1 momentissa tarkoitetusta pitkäkestoisesta ulosotosta;
- 5) *velkojan ilmoittamina maksuhäiriötietoina* tiedon 14 §:ssä tarkoitetusta kulutusluottosopi-

¹⁶³ HE 241/2006 vp, s. 36.

- mukseen perustuvan maksun laiminlyönnistä;
- 6) *velallisen tunnustamana maksuhäiriötietona* tiedon rekisteröidyn useamman velkojan kanssa tehdyn tai muutoin laaja-alaisen maksujärjestelyjä koskevan sopimuksen yhteydessä antamasta kirjallisesta ilmoituksesta, jolla hän tunnustaa lyöneensä maksun laimin;
 - 7) *kuulutustietoina* julkisesta haasteesta annetun lain (729/2003) 10 §:ssä tarkoitettuun kuulusrekisteriin talletetut tiedot;
 - 8) *suorituksen maksamistietoina* tiedot sellaisen maksuvelvoitteen suorittamisesta, jonka laiminlyönnin johdosta 1–5 kohdassa tarkoitettu maksuhäiriömerkintä on tehty, kun tieto on toimitettu laissa säädetyn velvoitteen mukaisesti rekisterinpitäjälle tai kun rekisteröity on pyytänyt tällaisen merkinnän tekemistä ja esittänyt luotettavan selvityksen maksun suorittamisesta taikka kun rekisterinpitäjällä muutoin on maksusta tieto;
 - 9) *luottokelpoisuuden arviointitietona* luottokelpoisuutta koskevan luokituksen tai muun luottokelpoisuutta osoittavan arviointitiedon.

Pykälän 2 momentti sisältää säännökset tietojen tallettamisesta niistä syistä, joiden johdosta maksuhäiriö on syntynyt. Tämän tarkoituksena on ollut luottotietorekisterin informatiivisuuden lisääminen. Momentissa säädetään, että rekisteriin on lisäksi rekisteröidyn pyynnöstä ja tämän antaman luotettavan selvityksen perusteella merkittävä tieto siitä, että maksuhäiriö on syntynyt takausvastuun tai vierasvelkapanttauksen johdosta, samoin kuin rekisteröidyn rekisterinpitäjälle toimittama pesänhoitajan velallisselvitykseen sisältyvä tieto konkurssin pääasiallisista syistä. Rekisteriin voidaan merkitä muukin rekisteröidyn antama tieto maksuhäiriömerkintään johtaneista tekijöistä ja maksuhäiriön alkuperäisestä ajankohdasta. On tärkeä asia sekä luotonantajan että rekisteröidyn itsensä kannalta, että luottotietorekisteristä ilmenee maksuhäiriöön johtaneet syyt. Riskinotto kuuluu markkinatalouteen, ja ennalta arvaamattomat ja yllätykselliset tilanteet saattavat johtaa maksuvaikeuksiin ja sitä kautta maksuhäiriömerkintöihin ilman, että velallinen olisi toiminut holtittomasti tai velkojan etuja tietoisesti loukaten. Koska maksuhäiriötietojen rekisteröinti on pääsääntöisesti massamuotoista toimintaa, on tarpeellista, että käytössä on menettelyjä, jotka antavat nykyistä monipuolisemman kuvan rekisteröidyn tilanteesta ja hänen maksukyvystään ja -halustaan.¹⁶⁴

¹⁶⁴ HE 241/2006 vp, s. 37 – 38.

Pykälän 3 momentin mukaan luottotietorekisterin pitäjän on, jos se yleisesti saatavilla olevien tai rekisterinpitäjälle toimitettujen tietojen perusteella on mahdollista, merkittävä rekisteriin, mitkä merkinnät aiheutuvat saman saatavan laiminlyönnistä. Merkintä on kuitenkin aina tehtävä rekisteröidyn pyynnöstä tämän antaman luotettavan selvityksen perusteella. Tämä momentti lisää myös luottotietorekisterin informatiivisuutta. Säännös ei edellytä rekisterinpitäjältä laajempaa selonottovelvollisuutta kuin mikä on mahdollista käytettäessä luottotietotoiminnassa muutoinkin tavanomaisia tietolähteitä. Jos tiedot ovat kuitenkin saatavissa yleisistä tietolähteistä, ne ovat myös rekisteröitävä. Jos viranomaisten rekisteritoiminnot kehittyvät, niin tämän säännöksen merkitys lisääntyy huomattavasti tulevaisuudessa.¹⁶⁵

Luottotietolain 15 §:ssä on säädetty, miten on meneteltävä sellaisten alaikäisiä koskevien tietojen kanssa, jotka luottotietorekisterin pitäjä saa rekisteriin tallettavaksi. Pykälän mukaan luottotietorekisteriin saa tallettaa alaikäistä koskevana maksuhäiriötietoina vain 13 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitetut ulosottotiedot, jotka on luovutettu luottotietotoimintaa varten ulosottorekisteristä.

4.2 Maksuhäiriömerkinnän saaminen

Perusteet maksuhäiriömerkinnän syntymiselle on määritelty luottotietolaissa. Maksuhäiriömerkinnät hankaloittavat elämää monin eri tavoin. Muun muassa pankkilainan ja luottokorttien saaminen on lähes mahdotonta ja asunnon vuokraaminenkin vaikeutuu huomattavasti. Maksuhäiriömerkintä voi estää myös vakuutuksien ottamisen ja vaikeuttaa työpaikan hakua, koska osa työnantajista tarkistaa työnhakijan luottotiedot. Onko maksuhäiriömerkintä oleellinen tieto? Vai olisiko sen sijaan tarpeellista tietää, paljonko henkilöllä on luottoja yhteensä? Henkilöllä voi olla useita luottoja monesta eri rahoituslaitoksesta ja niistä ei saada tietoa vasta, kun maksutilanne on mennyt huonoksi ja kun mitään ei ole tehtävissä. Suomessa on käytössä muun muassa Suomen Asiakastieto Oy:n ylläpitämä luottotietorekisteri, josta esimerkiksi luottolaitokset tarkistavat hakijan luottokelpoisuuden ennen lainan myöntämistä. Luottotietorekisterin heikkous on se, että se voidaan nähdä vain maksuhäiriörekisterinä, jolloin siitä ei saa kokonaiskuvaa ihmisen maksukyvyistä ja tilanteesta. Vaikka hakijalla on yksi maksuhäiriömerkintä, hän on silti voinut hoitaa hyvin useita muita maksuja. Positiivisessa luottotietorekisterissä merkittäisiin häiriön lisäksi tieto ihmisen lainojen määristä

¹⁶⁵ HE 241/2006 vp, s. 38.

ja käyttötarkoituksista¹⁶⁶. Näin tehdään jo monissa muissa Euroopan maissa, kuten esimerkiksi Ruotsissa. Positiivinen luottotietorekisteri vähentäisi maksuhäiriöitä tuntuvasti ja helpottaisi niin lainanantajia kuin kuluttajiaakin.¹⁶⁷

Luottotietolain 13 §:ssä on selvitetty, mitä tietoja luottotietorekisteriin saa henkilöluottotietoina tallettaa¹⁶⁸. Peruseriaate on maksun tai suorituksen laiminlyönnistä. Maksuhäiriömerkinnän saaminen edellyttää pitkään kestänyttä maksuvaikeutta, ja ensimmäisestä merkinnästä ilmoitetaan postitse. Merkintä kirjataan sitten luottotietorekisteriin, kuten Suomen Asiakastieto Oy:n ylläpitämään rekisteriin. Suomessa luottotietorekisteriin voi tallentaa vain tietoja maksun laiminlyönnistä eli kyse on niin sanotuista negatiivisista luottotiedoista.

Luottotietolain 14 §:ssä on säädetty, milloin maksuhäiriö voidaan merkitä luottotietorekisteriin. Pelkästään maksun myöhästyminen ei aiheuta maksuhäiriömerkintää. Pykälän 1 momentin mukaan velkojan ilmoittamat maksuhäiriötiedot saadaan ilmoittaa rekisterinpitäjälle ja tallettaa luottotietorekisteriin, jos maksu on viivästynyt vähintään 60 päivää alkuperäisestä eräpäivästä, jolleivät velallinen ja velkoja ole tehneet alkuperäisen eräpäivän jälkeen uutta maksusopimusta. Maksuhäiriötietojen ilmoittamisen ja tallettamisen edellytyksenä on lisäksi, että:

- 1) kulutusluottosopimuksessa, jonka velvoitteiden laiminlyöntiä maksuhäiriö koskee, on ollut maininta maksuhäiriötietojen luovuttamisesta luottotietorekisterin pitäjälle;
- 2) velkoja on lähettänyt velalliselle vähintään 21 päivää ennen tietojen luovuttamista kirjallisen maksukehotuksen, jossa on muistutettu maksuhäiriötietojen ilmoittamisesta ja merkitsemisestä luottotietorekisteriin sekä maksuhäiriötietojen tallentamista koskevista edellä säädettyistä edellytyksistä.

Pykälän 2 momentin mukaan velkojan on ilmoitettava luottotietorekisterin pitäjälle sellaisen saatavan suorittamisesta, jonka laiminlyönnistä velkoja on tehnyt ilmoituksen luottotietorekisterin pitäjälle.

Usein kuulee puhuttavan tai lehdistä saa lukea kuluttajien peloista joutua ”mustalle listalle” eli luottotietorekisteriin. Totuus on kuitenkin se, että luottotietorekisteriin ei ihan helpolla joudu. Merkintä

¹⁶⁶ Kt. tarkemmin kohta 3.2.3, s. 43.

¹⁶⁷ HE 241/2006 vp, s. 9 – 11 ja 20.

¹⁶⁸ Kt. kohta 4.1.2, s. 57.

maksuhäiriörekisteriin seuraa keskimäärin vasta 6-8 kuukauden päästä maksun laiminlyönnistä. Lisäksi henkilö on saanut useita muistutus- ja perintäkirjeitä, jotka ovat kasvattaneet maksettavaa summaa. Tänä aikana on ollut mahdollista neuvotella maksujärjestelyistä niin velkojan kuin mahdollisen perintätoimiston kanssa. Maksuhäiriömerkintä rekisteröidään, kun maksun laiminlyönti on todettu tuomioistuimen päätöksellä tai ulosottoviranomaisen toimituksella. Kulutusluottosopimuksen tai osamaksukauppasopimuksen erien laiminlyönti voi tiettyjen edellytysten täytyessä oikeuttaa velkojan ilmoittamaan maksuhäiriön suoraan Suomen Asiakastieto Oy:öön. Tällöinkin velkojan tulee lähettää velalliselle kirjallinen maksukehoitus, jossa muistutetaan merkinnän mahdollisuudesta, jos maksua ei suoriteta. Kehotus on lähetettävä vähintään 21 päivää ennen maksuhäiriön rekisteröintiä, ja maksun on oltava viivästynyt yli 60 päivää alkuperäisestä eräpäivästä. Kyllä kuluttajan pitää ”katsoa itseään peilistä” mikäli näiden ilmoitusten jälkeen voi vielä sanoa joutuneensa vahingossa luottotietorekisteriin.

Maksuhäiriöt kaventavat monia valinnan mahdollisuuksia arkielämässä. Se voi estää uuden lainan, luottokortin, osamaksusopimuksen, vuokra-asunnon, puhelinliittymän tai työpaikan saannin. Luottotietoja käytetään monissa eri päätöksentekotilanteissa. Luottotietoja käytetään esimerkiksi rahanluoton myöntämisessä, puhelinliittymien avaamisessa, vakuutusopimusten teossa sekä luotollisten tilien avaamisessa. Luottotietomerkintä voi olla monessa tapauksessa este tai se voi oleellisesti vaikeuttaa monien erilaisten sopimusten tekemistä. Vaikka maksuhäiriö ei aina olekaan luoton tai sopimuksen este, niin maksuhäiriöinen henkilö voi joutua maksamaan panttisumman saadakseen sopimuksen tehtyä, tai hän voi saada luoton heikommilla ehdoilla. Kun luottotiedot ovat kunnossa, sopimusten tekeminen ja luottojen hakeminen on huomattavasti helpompaa, vaivattomampaa ja halvempaa. Pärjääminen yhteiskunnassa on miltei mahdotonta, jos luottotiedot eivät ole kunnossa.

4.3 Rekisterimerkintöjen säilyttämisajat

Yksityisyyden suojan kannalta on merkitystä sillä, mitä tietoa luottotietorekistereistä saa ja, mitkä ovat maksuhäiriömerkintöjen säilyttämisajat¹⁶⁹. Rekisteriin merkityn laiminlyödyn maksun suorittaminen ei johda välittömästi maksuhäiriötä koskevan tiedon poistamiseen rekisteristä, vaan tiedot poistetaan tietyn ajan kuluttua. Maksuhäiriömerkintöjen säilyttämisajat on säädetty mahdollisim-

¹⁶⁹ Ks. LIITE I: Luottotietomerkinnät ja niiden tallennusajat.

man lyhyiksi. Tällä on pyritty siihen, että velalliset maksaisivat velkansa ja yleinen maksumoraali pysyisi hyvällä tasolla. Säilyttämisaikojen säätäminen mahdollisimman lyhyeksi on tarpeellista sen takia, että luottotietoja käytetään myös rahoituslaitosten ulkopuolella, missä luottotiedoille voidaan antaa vielä ratkaisevampi merkitys kuin niitä käsittelemään tottuneilla toimialoilla.

4.3.1 Yksilöintitietojen ja toimintakelpoisuutta koskevien tietojen säilyttämisaajat

Luottotietolain 17 §:ssä on säännökset rekisteröidyn yksilöintitietojen ja toimintakelpoisuutta koskevien tietojen poistamisesta. Pykälän 1 momentissa säädetään, että rekisteröidyn yksilöintitiedot ja toimintakelpoisuutta koskevat tiedot on poistettava rekisteristä seuraavasti:

- 1) yksilöintitiedot heti, kun rekisteröityä koskevat muut merkinnät on poistettava rekisteristä;
- 2) yrityskytentätiedot vuoden kuluessa siitä, kun rekisteröityä koskeva merkintä toimimisesta kyseisen yrityksen vastuuhenkilönä on poistettu viranomaisen julkisesta rekisteristä;
- 3) toimintakelpoisuutta koskevat tiedot kuukauden kuluessa siitä, kun ne on poistettu holhousasioiden rekisteristä;
- 4) rekisteröidyn ilmoittama luottokielto heti, kun rekisteröity sitä pyytää.

Pykälän 2 momentissa on yrityskytentätietoja koskeva erityissäännös. Sen estämättä, mitä 1 momentin 2 kohdassa säädetään, yrityskytentätieto saadaan säilyttää niin kauan, kun yritysluottotietorekisterissä on maksuhäiriömerkintä, joka on tehty vastuuhenkilön toimikauden aikana tai välittömästi sen jälkeen taikka joka muutoin selvästi johtuu vastuuhenkilön toimikauden aikana tehdyistä ratkaisuista ja toimenpiteistä. Tämä säännös on tärkeä, koska se auttaa ehkäisemään harmaata taloutta ja muita epäterveitä käytäntöjä.¹⁷⁰

4.3.2 Maksuhäiriömerkintöjen ja luokitustietojen säilyttämisaajat

Maksuhäiriömerkintä on tilanteesta riippumatta voimassa 2-4 vuotta. Luottotietolain myötä yleisimpien maksuhäiriöiden voimassaoloaika lyheni neljästä vuodesta kolmeen vuoteen. Jos maksuhäiriön aiheuttanut saatava maksetaan, voi tallennusaika lyhentyä kahteen vuoteen. Kuitenkin jos maksu-

¹⁷⁰ HE 241/2006 vp, s. 39 – 40.

häiriömerkinnän voimassaoloaikana tulee uusi merkintä, niin vanha merkintä on voimassa neljä vuotta. Luottotietolain 18 §:ssä säädetään luottotietorekisterissä olevien tietojen poistamisajoista. Ne ovat määräaikoja, joiden kuluessa tiedot viimeistään on poistettava rekisteristä. Pykälän 1 momentissa säädetään, että luottotietorekisteriin merkityt maksuhäiriötiedot on poistettava luottotietorekisteristä seuraavasti:

- 1) konkurssia koskevat tiedot viiden vuoden kuluessa konkurssin alkamisesta; tiedot on kuitenkin poistettava kuukauden kuluessa siitä, kun konkurssi- ja yrityssaneerausrekisteristä on poistettu konkurssiasiaa koskevat tiedot sen vuoksi, että konkurssihakemus on hylätty taikka jätetty tutkimatta tai sillensä taikka että konkurssi on määrätty peruuntumaan;
- 2) velkajärjestelytiedot ja kuulutustiedot kuukauden kuluessa siitä, kun niitä vastaavat merkinnät on poistettu siitä viranomaisen rekisteristä, josta tiedot ovat peräisin; velkajärjestelytiedot, joita koskeva maksuohjelma on määrätty raukeamaan velallisen hakemuksesta, poistetaan kuitenkin kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun velallinen osoittaa, että maksuohjelma on rauennut;
- 3) ulosottotieto heti, kun ulosottomies on tehnyt peruuttamisilmoituksen, joka koskee pitkäkestoista tai aiheetonta ulosottoa;
- 4) muu ulosottotieto heti, kun rekisterinpitäjä on saanut tiedon siitä, että ulosottoperuste on kumottu, velallinen on maksanut suppeassa ulosotossa perittävänä olleen velan, saatavaa koskevan ulosottoperusteen määräaika on kulunut umpeen tai tuomio, jolla ulosottoperusteen määräaika on jatkettu, on kumottu;
- 5) velkojan ilmoittamaa maksuhäiriötä ja velallisen tunnustamaa maksuhäiriötä koskevat tiedot kahden vuoden kuluessa siitä, kun tieto on talletettu rekisteriin;
- 6) viranomaisen toteamat maksuhäiriötiedot ja ulosottotiedot viimeistään kolmen vuoden kulluttua siitä, kun tieto on talletettu rekisteriin, jollei tietoa ole sitä ennen poistettava 3 tai 4 kohdan nojalla.

Pykälän 2 ja 3 momentissa on säännökset siitä, missä tapauksissa ja miten voidaan poketa 1 momentin 6 kohdassa säädetyistä säilyttämisaajoista. Nämä momentit sovittavat yhteen erilaiset ja keskenään ristiriitaiset säilyttämisaikojen sääntelyyn vaikuttavat tekijät. Momentissa 2 säädetään, että edellä 1 momentin 1 ja 6 kohdassa tarkoitettua merkintää ei ole tarpeen poistaa rekisteristä, jos re-

kisteröityä koskeva uusi maksuhäiriömerkintä on tehty rekisteriin ennen kuin määräaika aikaisemman merkinnän poistamiselle on 1 tai 2 momentin mukaan kulunut. Kaikki konkurssia koskevat merkinnät on kuitenkin poistettava kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun viimeisintä konkurssi-merkintää koskevat tiedot on poistettu yrityssaneeraus- ja konkurssirekisteristä, ja 1 momentin 6 kohdassa tarkoitettua maksuhäiriötä koskeva merkintä viimeistään neljän vuoden kuluttua sen tekemisestä. Momentissa 3 on säädetty, että luottokelpoisuuden arviointitieto on poistettava, kun henkilöä koskevat muut merkinnät on poistettu rekisteristä.¹⁷¹

4.4 Henkilöluottotietojen luovuttaminen ja käyttämisen yleiset edellytykset

Luottotietojen luovuttamisesta säädetään luottotietolain 19 §:ssä. Säännöksessä määritellään, min-kälaisiin tarkoituksiin luottotietoja saa luovuttaa ja käyttää. Henkilö ei voi siis kieltää luottotietojensa luovuttamista vaan luottotietojen kysyminen on aina sallittua luottotietolain 19 §:n sallimissa tapauksissa. Mikäli tarkistaa toisen henkilön luottotiedot, on tärkeää käsitellä saatuja tietoja huolellisesti. Tietoja ei saa luovuttaa tai kertoa kolmannelle henkilölle tai taholle. Tietoja ei saa myöskään millään tavalla julkaista. Koska henkilön luottotietoja saa tarkastaa vain lain mukaisiin tarkoituksiin, tietojen kysyjän on tarvittaessa myöhemminkin pystyttävä selvittämään, miksi on kysynyt luottotietoja. Mikäli kysytyllä henkilöllä on luottotietomerkintöjä, hän saa halutessaan tiedon siitä, kuka hänen tietojansa on kysynyt ja milloin. Vain henkilö, jolla on luottotiedoissa merkintöjä saa laillista tarkastusoikeuttaan käyttämällä tietää kenelle hänen luottotietonsa on luovutettu. Esimerkiksi Suomen Asiakastieto Oy:n ei ole luvallista säilyttää luottotietorekisterissä tietoa kyselystä, joka on kohdistunut henkilöön, jolla ei ole luottotietomerkintöjä.

Luottotietorekisterin pitäjä luovuttaa henkilöluottotietoja vain asiakassopimuksen perusteella elinkeinonharjoittajille tai luottotietotoimintaa harjoittavalle rekisterinpitäjälle. Yksityiset henkilöt voivat tarkistaa omat luottotietonsa kirjallisen pyynnön perusteella. Pyyntöön tulee liittää kopio kuvallisesta henkilötodistuksesta. Koska tietoja ei luovuteta puhelimitse tai sähköpostitse, ei nopea tiedon saaminen luottotietorekisteristä ole mahdollista. Tietojen kysely pikaisesti ei siis näin ollen onnistu yksityiseltä henkilöltä. Ainoastaan yritysasiakkaat saavat tietoja nopeasti teknisen käyttöyhteyden kautta, mutta palvelu edellyttää yritysten välistä sopimusta, ja se on käytettävissä aino-

¹⁷¹ HE 241/2006 vp, s. 41 – 42.

astaa henkilökohtaisten käyttäjätunnusten ja salasanojen kautta. Jokaisesta teknisen käyttöyhteyden kautta tehdystä kyselystä jää lokitieto rekisterinpitäjälle.

Luottotietolain 19 §:n säännöksiä on tulkittava ahtaasti, koska sen sääntely on tarkoitettu tyhjentäväksi. Luottotietolain 19 §:ssä säädetään, että henkilöluottotietoja saa luovuttaa käytettäväksi ja käyttää vain luoton myöntämistä ja luoton valvontaa varten. Huomattava on se, että luotonantoa ei ole vain rahaluoton myöntö, vaan myös muu maksuajan anto (esimerkiksi tavaran myyminen velaksi). Tämän lisäksi henkilöluottotietoja saa luovuttaa ja käyttää:

- 1) jos niin laissa erikseen säädetään tai jos tiedon antaminen perustuu viranomaiselle laissa säädettyyn tiedonsaantioikeuteen;
- 2) viranomaisen yritystoimintaa varten antaman tuen myöntämistä varten, jos rekisteröity toimii tukea hakeneen yrityksen vastuuhenkilönä;
- 3) perinnän suunniteluun;
- 4) takauksen tai vierasvelkapanttiin hyväksymistä tai antamista varten;
- 5) huoneenvuokrasopimuksen tekemistä varten;
- 6) sopimusehtojen määrittelemistä varten, jos kysymys on sellaisesta sopimuksesta, jonka tekemisestä ei lain mukaan voida kieltäytyä;
- 7) luotto- ja vakuutuslaitokselle rekisteröidyn velvoitteiden hoitokyvystä tämän pyynnöstä annettavan todistuksen tai suosituksen laadintaa varten sekä rahanpesun ehkäisemistä tai selvittämistä koskevien velvoitteiden toteuttamiseksi niille, jotka ovat rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä annetussa laissa tarkoitettuja ilmoitusvelvollisia;
- 8) työnhakijan ja työntekijän arvioimiseksi siten kuin siitä muualla laissa säädetään;
- 9) arvioitaessa yrityksen ja sen vastuuhenkilön kykyä vastata sitoumuksistaan sopimusosapuolena sekä valittaessa henkilö yrityksen vastuuhenkilöksi;
- 10) tieteellistä tutkimusta, tilastointia ja viranomaisen suunnittelu- ja selvitystehtävää varten ottaen huomioon, mitä henkilötietolaissa säädetään.

Luottotietolain 19 §:n 1 momentissa on henkilöluottotietojen luovuttamista koskeva pääsääntö. Henkilöluottotietoja saa luovuttaa käytettäväksi ja käyttää vain luoton myöntämistä ja luoton valvontaa varten. Luottotietolakiin ei sisälly luoton tai luotonannon määritelmää. Kuten edellä mainitsin, luotonantoa ei ole vain rahaluoton myöntö, vaan myös muu maksuajan anto. Luotonanto kattaa siten esimerkiksi yritysten väliset tavaraluotot sekä kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan väliset

sopimukset. Luotonanto voi olla myös järjestetty erilaisilla luottolaitosten myöntämällä korttituotteilla. Luoton valvonnalla tarkoitetaan luotonantajan toimenpiteitä, joiden avulla seurataan luoton-saajan maksukäyttäytymistä ja varmistetaan saatavan perintä.¹⁷²

Luottotietolain 19 §:n 2 momentissa säädetään pääsäännöstä tehtävistä poikkeuksista. Henkilöluottotietoja saa ensinnäkin momentin 1 kohdan mukaan käyttää, jos niin laissa erikseen nimenomaisesti säädetään tai, jos tiedon antaminen perustuu viranomaiselle laissa säädettyyn tiedonsaantioikeuteen. Tällä viitataan erityissäännöksen tarkkuustasoon. Erityissäännös oikeuttaa henkilöluottotiedon käyttämiseen, jos siinä nimenomaisesti todetaan luottotiedon käyttäminen. Opintotukilakiin tehtiin vuonna 2001 muutos (1427/2001), jolla laajennettiin luottotietojen käyttämistä opintolainan valtioneuvostonasioiden hoidossa. Opintotukilain 15 §:n mukaan valtioneuvosta ei myönnetä opiskelijalle, jolla on luottotietorekisteriin rekisteröity maksuhäiriö. Valtioneuvostonasioiden hoidossa voidaan kuitenkin myöntää, jos maksuhäiriö on yksittäinen, määrältään vähäinen ja sen rekisteröinnistä on kulunut kohtuullisen pitkä aika. Takausta voidaan myöntää myös silloin, jos maksuhäiriömerkinnän aiheuttanut velka on maksettu pois tai, jos valtioneuvostonasioiden myöntämiselle on muuten erityisiä syitä. Verotajan ja poliisin tiedonsaantioikeutta koskevat säännökset ovat hyvät esimerkit viranomaisille säädettyistä tiedonsaantioikeuksista.¹⁷³

Luottotietolain 19 §:n 2 momentin 2 kohdan mukaan henkilöluottotietoja voidaan luovuttaa ja käyttää viranomaisen yritystoimintaan antaman tuen myöntämistä varten, jos rekisteröity toimii tukea hakeneen yrityksen vastuuhenkilönä. Henkilöluottotietoja saa luovuttaa ja käyttää 3 kohdan mukaan perinnän suunnitteluun. Tämä säännös ei edellytä, että tietoja käyttää velkoja. Henkilöluottotiedon saa siten luovuttaa käytettäväksi myös perintätoimistolle perintätoimenpiteiden suunnittelua varten. Saatavien perinnästä säädettyssä laissa (513/1999) säädetään erääntyneen saatavan perinnästä. Mainitussa laissa edellytetään, että perinnässä noudatetaan hyvää perintätapaa¹⁷⁴. Ammattimaisen perintätoimen harjoittamisesta säädetään laissa perintätoiminnan luvanvaraisuudesta (517/1999), jossa edellytetään hyvän perintätavan noudattamista perintätoiminnassa. Näin ollen henkilöluottotietojen käyttämisessä perinnän suunnitteluun on noudatettava edellä mainituissa laissa tarkoitettua hyvää

¹⁷² HE 241/2006 vp, s. 42.

¹⁷³ HE 241/2006 vp, s. 42.

¹⁷⁴ Saatavien perinnästä säädetyn lain (513/1999) 4 §:ssä säädetään, että perinnässä ei saa käyttää hyvän perintätavan vastaista tai muutoin velallisen kannalta sopimatonta menettelyä. Kuluttajan kannalta sopimattomasta tai hyvän tavan vastaisesta menettelystä säädetään lisäksi kuluttajansuojalain (38/1978) 2 luvussa. Kt. tarkemmin Hyvä perintätapa kuluttajaperinnässä 2005.

perintätapaa.¹⁷⁵

Luottotietolain 19 §:n 2 momentin 4 kohdan mukaan henkilöluottotietoja saa luovuttaa ja käyttää takauksen ja vierasvelkapanttiin hyväksymistä tai antamista varten. Kohdan 5 mukaan henkilöluottotietoja saa käyttää ja luovuttaa asuinhuoneiston huoneenvuokrasopimuksen tekemistä varten. Kohdassa tarkoitetaan sellaisia tilanteita, joissa sopimuksen tarkoituksena on, että vuokralainen käyttää huoneistoa tai rakennusta asuntona. Vuokrasopimuksissa on kysymys sopimuksista, jotka luonteeltaan ovat kestovelkasuhteita ja joissa vuokranantajan mahdollisuuksia varmistua toisen osapuolen kyvystä vastata sitoumuksestaan voidaan pitää hyväksyttävänä siitä riippumatta, maksetaan-ko vuokra etu- vai jälkikäteen. Omaisuuden luovuttaminen toisen käyttöön perustuu viime kädessä sopijapuolten väliseen luottamukseen.¹⁷⁶ Luottotietolain 19 §:n 2 momentin 5 kohta on tärkeä, koska luottotietoja käytetään laajasti myös huoneenvuokra-asioissa. Merkintä luottotiedoissa ei saisi kuitenkaan olla Suomen kaltaisessa kylmässä maassa este asunnonsaannille. Käytettävissä ei ole tutkimustietoa siitä, miten eri tahot tulkitsevat luottotietoja. On kuitenkin epäilty, että erityisesti asunnonvuokraajana toimiva yksityinen henkilö saattaa suhtautua maksuhäiriömerkintään niin, että se on ehdoton este asunnonvuokraamiselle. On myös sellaisia asuntosäätiöitä, jotka edellyttävät puhdasta luottotietorekisteriä. Jos sosiaalisen asuntotuotannon kautta rakennettu asunto, jota vuokrataan sosiaalisin perustein, esimerkiksi nuorille ja opiskelijoille, ei ole saatavilla maksuhäiriöistä kärsineelle, on kyseessä suuri ongelma. Jo nyt on vuokranantajia suojaamassa vuokralaiselle varsin kallis vuokratakuujärjestelmä. Vuokralaisesta, joka ei maksa vuokriaan, pääsee kyllä eroon. Onko siis tarpeellista, että vuokranantajilla pitää olla oikeus tarkistaa ihmisten luottotietoja?

Luottotietolain 19 §:n 2 momentin 6 kohdan mukaan henkilöluottotietojen käyttäminen on sallittua sopimusehtojen määrittelemistä varten, jos kysymyksessä on sellaisen sopimuksen tekemisestä, jonka tekemisestä ei voi lain mukaan kieltäytyä. Tämä säännös on tarpeellinen selvyysyistä. Tiettyjen välttämättömyshyödykkeitä koskevien sopimusten tekemisestä on säädetty eri laeissa. Esimerkkeinä voidaan mainita vesihuoltolain 10 § ja sähkömarkkinalain 21 §. Edellä mainittujen säännösten mukaan elinkeinonharjoittaja ei voi kieltäytyä sopimuksen tekemisestä ilman erityistä laissa mainittua syytä tai perustetta. Maksuhäiriömerkintä ei ole yksin syy tai peruste elinkeinonharjoittajalle kiel-

¹⁷⁵ HE 241/2006 vp, s. 42 – 43.

¹⁷⁶ HE 241/2006 vp, s. 43.

täytyä tekemästä sopimusta kuluttajan kanssa, vaan merkinnän lisäksi pitää olla säännöksissä tarkoitettu syy tai peruste. Elinkeinonharjoittaja voi käyttää henkilöluottotietoja sopimusehtojen määrittämistä varten. Jos kuluttajan luottotiedoista ilmenee, että kuluttaja on ilmeisesti kyvytön suoriutumaan sopimukseen perustuvista maksuista, voi elinkeinonharjoittaja esimerkiksi sisällyttää sopimukseen ehdon, jonka mukaan myyjä voi vaatia kuluttajalta kohtuullisen vakuuden tai ennakkomaksun sopimusta tehtäessä.¹⁷⁷

Luotto- ja vakuutuslaitostoimintaa koskevat erityissäännökset on momentin 7 kohdassa. Pankit antavat asiakkaistaan näiden pyynnöstä hyvämaineisuustodistuksia ja suosituksia, joita esimerkiksi ulkomaan pankit voivat pyytää ennen tilin avaamista. Luottotietoja on mahdollista käyttää myös tällaisten rekisteröidyn pyytämien todistusten ja suositusten laadinnassa. Luotto- ja vakuutuslaitoksien velvollisuuksiin kuuluu rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä annetun lain (503/2008) mukaan muun ohella selvittää perusteet ja tarkoitus sen palvelujen käytölle, jos ne eivät sovi yhteen asiakkaan taloudellisen tilanteen tai liiketoimien kanssa. Tässä selvitystyössä luottolaitokset voivat käyttää myös henkilöluottotietoja.¹⁷⁸

Kohdassa 8 säädetään, että henkilöluottotietoja saa luovuttaa ja käyttää työnhakijan ja työntekijän arvioimiseksi siten kuin siitä muualla laissa säädetään. Tämä momentti on viittausluonteinen säännös työnhakijaa tai työntekijää koskevien henkilöluottotietojen luovuttamisesta työnantajalle. Tämän kohdan tarkoituksena on, että yksityisyyden suojasta työelämässä annetussa laissa (759/2004) säännellään tyhjentävästi ne tilanteet, joissa luottotietoja saa käyttää työnhakijaa ja työntekijää arvioitaessa. Kohdan 9 mukaan henkilöluottotietoja saa käyttää arvioitaessa yrityksen ja sen vastuuhenkilön kykyä vastata sitoumuksistaan sopimusosapuolena sekä valittaessa henkilö yrityksen vastuuhenkilöksi. Yrityksen vastuuhenkilöitä koskevat luottotiedot vaikuttavat yrityksen luottokelpoisuusluokan muodostamiseen luottotietolain 27 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa. Yrityksen vastuuhenkilöiden tiedoilla voi olla muutoinkin merkitystä arvioitaessa yrityksen sitoumuksenhoitokykyä. Yrityksen vastuuhenkilöinä toimivia henkilöitä ovat ne henkilöt, jotka merkitään viranomaisen julkiseen rekisteriin. Tällaisia henkilöitä ovat esimerkiksi osakeyhtiön hallintoelimen jäsenet, toimitusjohtaja tai henkilöt, joilla on prokura- tai nimenkirjoitusoikeus. Henkilöt, joilla on prokura- tai nimenkirjoitusoikeus ja toimitusjohtaja, toimivat työtehtävissään erityisroolis-

¹⁷⁷ HE 241/2006 vp, s. 43.

¹⁷⁸ Ibid.

sa, minkä vuoksi 9 kohta onkin erityissäännös suhteessa työntekijöiden luottotietojen käsittelyä koskevaan 8 kohtaan.¹⁷⁹

Luottotietolain 19 §:n 2 momentin 10 kohdassa säädetään, että henkilöluottotietoja saa luovuttaa tieteellistä tutkimusta, tilastointia ja viranomaisen suunnittelu- ja selvitystehtävää varten ottaen huomioon, mitä henkilötietolaissa säädetään. Tämä säännös on tarpeen sen vuoksi, että laissa säädettäisiin tyhjentävästi henkilöluottotietojen sallituista käyttötarkoituksista ja mainittujen toimintojen edellytykset turvattaisiin. Mitä edellä säädetään, ei estä yrityskentätietojen luovuttamista. Yrityksen vastuuhenkilöitä koskevien henkilöluottotietojen käsittelystä yrityksen luottokelpoisuuden arvioimiseksi säädetään luottotietolain 26 ja 27 §:ssä.

4.4.1 Henkilöluottotietojen luovuttaminen sähköisesti

Henkilöluottotietojen luovuttamisesta teknisen käyttöyhteyden avulla tai muutoin sähköisesti säädetään luottotietolain 20 §:ssä. Henkilöluottotietoja saa luovuttaa teknisen käyttöyhteyden avulla 19 §:ssä tarkoitettuihin tarkoituksiin edellyttäen, että:

- 1) luottotietorekisteriin talletetaan tieto siitä, kenen henkilöluottotietoja ja mitä käyttötarkoitusta varten rekisteristä on haettu;
- 2) luovutuksensaaja on antanut sitoumuksen siitä, että se antaa luottotietorekisterin käyttöoikeudet vain etukäteen nimetyille henkilöille;
- 3) luovutuksensaajan tai tämän antaman toimeksiannon perusteella luottotietotoiminnan harjoittajan tietojärjestelmään tallentuu tieto siitä, kuka henkilöluottotietoja on kulloinkin hankkinut;
- 4) luovutuksensaaja valvoo henkilöluottotietojen hakemista luottotietorekisteristä säännöllisin määräajoin itse tallettamiensa tai luottotietotoiminnan harjoittajan antamien tietojen perusteella.

Henkilöluottotietoja saa luovuttaa sähköisenä tallenteena 19 §:n 2 momentin 10 kohdassa tarkoitettua käyttötarkoitusta varten. Henkilön yrityskentätietoja saa 1 momentin estämättä luovuttaa teknisen käyttöyhteyden avulla.

¹⁷⁹ HE 241/2006 vp, s. 43 – 44.

Luottotietolain 20 §:ssä säädetään henkilöluottotietojen luovuttamisesta teknisen käyttöyhteyden avulla tai muutoin sähköisesti. Tämän pykälän tarve johtuu perustuslain 10 §:n 1 momentista, jonka mukaan henkilötietojen suojasta on säädettävä lailla. Perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössä on katsottu, että henkilötietojen antaminen teknisen käyttöyhteyden avulla edellyttää laintasoista sääntelyä¹⁸⁰. Vastaavia säännöksiä ei sisälly voimassa olevaan henkilötietolakiin.

Luottotietolain 20 §:ssä määritellään tyhjentävästi, milloin henkilöluottotietoja voidaan massamuotoisesti antaa ulkopuolisten käyttöön. Henkilöluottotietoja koskee yleisen henkilötietojen suojan periaatteiden mukainen vahva käyttötarkoitussidonnaisuus. Tästä johtuen tietojen luovuttamisessa ei ole sallittua käyttää sellaisia luovutustapoja, joissa luovutuksensaaja voi saada tietoja muista kuin niistä henkilöistä, joiden osalta luovutusedellytykset täyttyvät.¹⁸¹

Luottotietolain 20 §:n 1 momentin mukaan henkilöluottotietoja saa luovuttaa teknisen käyttöyhteyden avulla luottotietolain 19 §:ssä tarkoitettuihin tarkoituksiin edellyttäen, että momentissa säädetty edellytykset täyttyvät. Momentin 1 kohdan mukaan edellytetään, että luottotietorekisteriin talletetaan tieto siitä, kenen henkilöluottotietoja ja mitä käyttötarkoitusta varten on rekisteristä haettu. Tämä tarkoittaa sitä, että yrityksen vastuuhenkilöitäkin koskevien maksuhäiriötietojen luovutus on valvottua ja, että jokaisesta tietojensiirrosta jää merkintä rekisterinpitäjän tiedostoon. Rekisteröidyllä on oikeus saada nämä tiedot luottotietolain 30 §:ssä osoitetulla tavalla.¹⁸²

Momentin 2 kohdan mukaan luovutuksensaaja on lisäksi antanut sitoumuksen siitä, että se antaa luottotietorekisterin käyttöoikeudet vain etukäteen nimetyille henkilöille. Kohdassa 3 edellytetään, että joko luovutuksensaajan tai luottotietotoiminnan harjoittajan rekisteriin tallentuu tieto siitä, kuka henkilöluottotietoja on kulloinkin hankkinut. Momentin 4 kohdassa säädetään, että luovutuksensaaja valvoo henkilöluottotietojen hakemista luottotietorekisteristä säännöllisin määräajoin itse tallettamiensa tai luottotietotoiminnan harjoittajan antamien tietojen perusteella. Valvonnassa on tärkeää selvittää, onko niillä henkilöillä, joiden tietoja rekisteristä on haettu, ollut sellainen asiakas- tai muu suhde yritykseen, että luottotietojen hakua luottotietorekisteristä voidaan pitää lainmukaisena.

Luottotietolain 20 §:n 2 momentin mukaan henkilöluottotietoja saa luovuttaa sähköisenä tallenteena tieteellistä tutkimusta, tilastointia sekä viranomaisen suunnittelu- ja selvitystehtävää varten. Pykälän

¹⁸⁰ PeVL 2/2002 vp.

¹⁸¹ HE 241/2006 vp, s. 43 – 44.

¹⁸² Ibid.

3 momentissa säädetään, että henkilön yrityskytöntätietoja saa 1 momentin estämättä luovuttaa teknisen käyttöyhteyden avulla. Näiden tietojen luovuttamiselle ei ole asetettu erityisiä luovutusrajoituksia. Tämä ei vaaranna perustuslain 10 § 1 momentissa säädettyä yksityiselämän suojaa, koska kysymys on tiedoista, jotka liittyvät henkilön toimintaan yritystoiminnassa tai muussa vastaavassa julkisessa roolissa.

4.4.2 Luottotietojen käsittely työelämässä

Luottotietojen merkitys on pitkään ollut kasvussa. Niiden pääasiallinen käyttötarkoitus on luoton valvonta ja sen seuranta. Luottotietoja käytetään kuitenkin myös työelämässä työntekijän luotettavuuden arviointiin.¹⁸³ Työnantajan toimintaan liittyy tarve kerätä työnhakijoiden ja työntekijöiden henkilötietoja sekä arvioida heitä. Yksityisyyden suojaan taas kuuluu työnhakijan, työntekijän ja virkamiehen mahdollisimman suuri oikeus tietää ja päättää omien henkilötietojensa käsittelystä ja sisällöstä sekä oikeus tulla arvioiduksi oikeiden tietojen perusteella.

Luottotietolain (527/2007) 19 §:n 2 momentin 8 kohdan mukaan henkilöluottotietoja saa luovuttaa ja käyttää työnhakijan ja työntekijän arvioimiseksi siten kuin lailla erikseen säädetään. Yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain 5 a §:ssä (18.7.2008/511) säädetään henkilöluottotietojen käsittelystä¹⁸⁴. Työnantajalla on oikeus saada ja käyttää tehtävään valittua työnhakijaa koskevia luottotietolain (527/2007) 4 luvussa tarkoitettuja henkilöluottotietoja työnhakijan luotettavuuden arvioimiseksi, kun työnhakijan on tarkoitus toimia työtehtävissä, jotka edellyttävät erityistä luotettavuutta ja:

- 1) joihin sisältyy päätäntävaltaa tehdä työnantajan puolesta merkittäviä taloudellisia sitoumuksia tai tosiasiallisesti itsenäistä harkintavaltaa tällaisten sitoumusten valmistelussa;
- 2) joissa työntekijän nimenomaisena tehtävänä on taloudellisesti merkittävien luottojen myöntäminen ja valvonta;
- 3) joiden hoitamiseksi annetaan pääsy sellaisiin työnantajan tai tämän asiakkaan kannalta keskeisiin liike- ja ammattisalaisuuksiin, joiden suojaamisesta on erityisesti huolehdittu;
- 4) joiden hoitaminen edellyttää sellaisia tietojärjestelmän käyttöoikeuksia, joiden avulla voidaan siirtää työnantajan tai tämän asiakkaan varoja tai muuttaa niihin liittyviä tietoja, tai joissa työntekijä käyttää tällaisen tietojärjestelmän pääkäyttäjän valtuuksia;

¹⁸³ HE 19/2008 vp, s. 3.

¹⁸⁴ Ks. Koskinen – Ullakonoja 2009, s. 71.

- 5) joiden olennaisena osana on käsitellä ilman välitöntä valvontaa arvoltaan merkittävää määrää rahaa, arvopapereita tai arvoesineitä;
- 6) jotka ovat työnantajan tai tämän asiakkaan omaisuuden vartiointitehtäviä tai
- 7) joiden luonteeseen pääsääntöisesti kuuluu valvomaton työskentely yksityiskodissa.

Pykälän 2 momentin mukaan työnantajalla on vastaava oikeus käsitellä ja hankkia henkilöluottotietoja, jos työntekijän työtehtävät muuttuvat työsuhteen aikana siten, että hänen on tarkoitus toimia sellaisissa tehtävissä, jotka täyttävät pykälän 1 momentissa säädetty edellytykset työnantajan oikeudesta käsitellä mainittuja tietoja. Työtehtäviään vaihtava työntekijä on tässä tapauksessa samassa asemassa kuin työnhakija. Lisäksi työnantaja voi käsitellä henkilöluottotietoja vain kertaalleen työtehtävien vaihtuessa. Mikäli työntekijää ei pidetä henkilöluottotietojen perusteella sopivana uuteen tehtävään, työntekijä voi kuitenkin jatkaa aikaisemmissa työtehtävissään.¹⁸⁵

Yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain 5 a §:ssä säädetään myös, että työnantaja vastaa henkilöluottotietojen hankkimisesta aiheutuvista kustannuksista ja, että henkilöluottotietojen käyttöoikeudesta valittaessa henkilö yrityksen vastuuhenkilöksi säädetään luottotietolain 19 §:n 2 momentin 9 kohdassa. Kyseisen 5 a §:n tarkoituksena on se, että työnhakijat ja työntekijät tulevat arvioiduiksi vain sellaisten tietojen perusteella, joilla voi olla merkitystä työtehtävien hoidossa. Säännöksen noudattamisen tehosteeksi on säädetty myös rangaistusuhka. Yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain 24 §:n 1 momentin 2 kohdassa säädetään, että työnantaja tai tämän edustaja, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta vastoin 5 a §:n säännöksiä hankkii tai muutoin käyttää työnhakijan tai työntekijän henkilöluottotietoja, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain rikkomisesta sakkoon.

Yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain 5 a § on luonut selkeät pelisäännöt ja edellytykset työnantajan oikeudelle käsitellä työnhakijan tai työntekijän henkilöluottotietoja. Tämä sääntely täydentää myös luottotietolakia työelämän osalta. Lisäksi se turvaa sekä työnantajien että työntekijöiden oikeudet. Tässä on otettu huomioon yksityisyyden suojan tarve ja oikeus tulla arvioiduksi vain sellaisten tietojen perusteella, joilla voi olla merkitystä nimenomaan työtehtävien hoidossa. On myös pyritty sääntelyyn, jolla ei puututa kohtuuttomasti elinkeinonharjoittamisen käytännön edellytysten varmistamiseen valittaessa henkilöitä työtehtäviin. Nyt on laissa säädetty tarkasti, millä pe-

¹⁸⁵ HE 19/2008 vp, s. 14.

rusteella työnantaja saa käsitellä henkilöluottotietoja palkatessaan työntekijöitä tai työntekijöiden vaihtaessa työtehtäviä saman työnantajan palveluksessa. Säännös koskee yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain 2 §:n mukaan myös virkasuhteessa ja siihen verrattavassa julkisoikeudellisessa palvelussuhteessa olevia. Yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain 5 a § ei velvoita työnantajaa pyytämään luottotietoja, vaikka säädetyt edellytykset täytyisivät. Luottotietojen hankinta ei myöskään edellytä, että työnantaja tekee niiden perusteella työhönottoon liittyviä ratkaisuja. On myös huomioitava, että säännös ei luo myöskään yleistä velvoitetta luottotietorekisterinpitäjälle luovuttaa työnantajalle luottotietoja, vaan luovuttamisen on perustuttava voimassa oleviin lakeihin. Työnantajan on mahdollista hankkia työntekijästä vain henkilöluottotietoja, jotka on talletettu luottotietorekistereihin.¹⁸⁶

Työntekijää koskevien kaikkien henkilötietojen käsittelyn on täytettävä yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain 3 §:ssä tarkoitettu tarpeellisuusvaatimus, josta ei voida sopia toisin ja jonka rikkomisesta työnantaja voidaan myös tuomita rangaistukseen. Kyseinen tarpeellisuusvaatimus ja 3 §:n 1 momentissa säädetyt edellytykset merkitsevät kokonaisharkintaa, jossa on otettava huomioon työnantajalle myös muutoin yksityisyyden suojasta työelämässä annetussa laissa säädetyt velvoitteet. Yleisenä lähtökohtana pidetään sitä, että työntekijän luotettavuus on arvioitava muiden kuin luottotietojen pohjalta. Kuitenkin luottotietojen käyttö voidaan katsoa tarpeelliseksi objektiivisenkin mittapuun mukaan arvioituna eräissä työtehtävissä, joihin liittyy mahdollisuus laittoman taloudellisen hyödyn tavoitteluun.¹⁸⁷

Yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain 5 a § parantaa työnhakijoiden ja työntekijöiden yksityisyyden suojaa ja luo hyvää luottotietotapaa. Tämä tehostaa työntekijöiden oikeusturvaa ja henkilöluottotietojen käyttötarkoituksen ennakoitavuutta. Kyseinen 5 a § rajaa henkilöluottotietojen käyttöoikeuden sekä tiettyyn työtehtävään että vain tähän tehtävään valittuun henkilöön. Tämän arvioidaan supistavan niiden ammattiryhmien määrää, joiden luottotiedot työnantaja tarkistaa.¹⁸⁸

¹⁸⁶ HE 19/2008 vp, s. 10.

¹⁸⁷ HE 19/2008 vp, s. 10 – 11.

¹⁸⁸ HE 19 /2008 vp, s. 7 ja 10.

4.5 Luottotietojen siirto ulkomaille

Yritykset ja organisaatiot tallettavat toimintaansa varten runsaasti tietoja työntekijöistään, asiakkaitaan ja yhteyshenkilöistään. Kansainvälistymisen myötä tietoja käytetään yhä kauempana. Henkilötietojen siirrossa ulkomaille muhii monenlaisia tietosuojariskejä. Kun kolmannesta maasta otetaan yhteys suomalaiseen tietokantaan, on jo kyse henkilötietojen siirrosta. Näin tapahtuu esimerkiksi soittaessa Suomesta kansainvälisen yrityksen asiakaspalvelukeskukseen, joka sijaitsee Kiinassa ja jolla on pääsy Suomessa toimivan yhtiön tietokantaan.

Luottotietolaissa ei ole säännöksiä luottotietojen siirrosta ulkomaille. Tästä johtuen luottotietojen siirtämiseen ulkomaille sovelletaan henkilötietolakiin (523/1999) sisältyviä henkilötietojen siirtämistä koskevia säännöksiä. Henkilötietojen siirrosta EU:n ulkopuolelle säädetään henkilötietolain 22 §, 22 a §, 23 §, 36 § ja 37 §:ssä. Sääntely perustuu Euroopan unionin henkilötietodirektiiviin¹⁸⁹. Direktiivin eräänä tavoitteena on henkilötietojen vapaa liikkuvuus EU:n sisällä. Euroopan talousalueen¹⁹⁰ (ETA) maat on rinnastettu henkilötietolaissa EU:n jäsenvaltioihin¹⁹¹, koska ETA:an kuuluvat EU:n ulkopuoliset maat ovat sitoutuneet saattamaan kansalliset lainsäädäntönsä vastaamaan henkilötietodirektiivin vaatimuksia. Säännökset henkilötietojen siirrosta kolmansiin maihin ovat henkilötietodirektiivin neljännessä luvussa, jossa on säännöksiä myös jäsenvaltioiden ja komission välisestä yhteistyöstä henkilötietoja ulkomaille siirrettäessä.¹⁹²

Luottotiedot ovat henkilötietojen yksi osa, ja ne kuuluvat yksityisyyden suojan piiriin. Henkilötietojen ulkomaille siirtämistä koskevat säännökset koskevat kaikkea henkilötietojen tosiasiallista siirtämistä ulkomaille, olipa sitten kyse henkilötietojen varsinaisesta luovuttamisesta tai niiden siirtämisestä ulkomaille. Siirto on osittain eri asia kuin luovuttaminen. Siirrolla tarkoitetaan tässä luovuttamisen lisäksi muutakin tietojen fyysistä siirtämistä, esimerkiksi henkilötietojen siirtämistä konsernin tai muun taloudellisen yhteenliittymän EU:n tai ETAn ulkopuolella sijaitsevaan yhteiseen rekisteriin. Päinvastoin kuin henkilötietojen luovuttamisessa, siirtämisessä rekisterinpitäjä ei siten

¹⁸⁹ Kt. 2.2.4, s. 25. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 95/46/EY 24.10.1995 yksilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä ja näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta.

¹⁹⁰ Euroopan talousalueeseen (ETA) kuuluvat Euroopan unionin jäsenmaiden lisäksi Islanti, Liechtenstein ja Norja. Ks. tarkemmin Euroopan talousalue.

¹⁹¹ Euroopan unioni eli EU muodostuu 27 jäsemaasta. Ks. tarkemmin EUROPA – Euroopan unionin virallinen verkkosivusto: Euroopan maat.

¹⁹² HE 137/2000 vp, yleisperustelut.

välttämättä vaihdu. Lisäksi säännöksiä tulee soveltaa sekä yksittäisiä että suuria henkilötietomääriä siirrettäessä. Jotta henkilötietojen ulkomaille siirto olisi laillista, tulee tietojen luovutuksen olla kyseisessä tilanteessa sallittua Suomessa ja sen lisäksi henkilötietojen ulkomaille siirron tulee täyttää henkilötietolaissa määritellyt, EU:n ulkopuolelle tapahtuvaa siirtoa koskevat erityisedellytykset. Tietoja siirrettäessä tulee huolehtia muun muassa siitä, että tiedot on suojattu myös niiden siirron aikana ja että rekisteröityjen oikeudet toteutuvat. Tietyissä tilanteissa siirrosta on myös ilmoitettava tietosuojavaltuutetulle. Kaikissa henkilötietojen siirroissa, myös EU:n sisällä, on rekisterinpitäjän huolehdittava siitä, että tietojen vastaanottajalla on oikeus kyseenomaisen henkilötietojen käsitteilyyn ja varmistettava, että vastaanottaja noudattaa tarpeellisilta osin kansallisia tietosuojasäännöksiä. Siirrettäessä tietoja maahan, jossa ei voida todeta vallitsevan riittävää tietosuojan tasoa, voidaan siirto suorittaa käyttäen apuna EU:n komission hyväksymiä mallisopimuslausekkeita. Sopimuslausekkein rekisterinpitäjä antaa riittävät takeet henkilön yksityisyyden ja oikeuksien suojasta. Sopimuksen tarkoitus on turvata rekisteröidylle vähintään samat oikeudet kuin hänellä on ennen luovutusta.¹⁹³

4.5.1 Luottotietojen siirto EU:n toiseen jäsenvaltioon tai Euroopan talousalueen sisällä

Kun luottotietoja siirretään EU:n toiseen jäsenvaltioon¹⁹⁴ tai Euroopan talousalueen¹⁹⁵ sisällä, noudatetaan silloin luottotietolain 19 §:n säännöksiä. Kyseisessä pykälässä määritellään, minkälaisiin tarkoituksiin henkilöluottotietoja saa luovuttaa ja käyttää. Olen käsitellyt kyseisen pykälän tutkielmani kohdassa 4.4 Henkilöluottotietojen luovuttaminen ja käyttämisen yleiset edellytykset. Henkilötietolaissa säädetään vain henkilötietojen siirrosta Euroopan unionin tai Euroopan talousalueen ulkopuolelle. Näin ollen henkilötietoja saa siirtää Euroopan unionin jäsenvaltioon tai Euroopan talousalueeseen kuuluvaan maahan samoilla perusteilla kuin niitä saisi Suomessakin luovuttaa tai antaa muutoin käsiteltäviksi. Myös kansallisen lainsäädännön salassapitosäännökset on otettava tiedon siirroissa huomioon. Kysymys on tietojen liikkumisesta EU:n sisällä. Tällaisesta siirrosta ei tarvitse myöskään ilmoittaa tietosuojavaltuutetulle. Tässä tapauksessa luottotietolaki erityislain ominaisuudella syrjäyttää henkilötietolain säännökset. Eli kun luottotietoja siirretään EU:n toiseen jä-

¹⁹³ HE 96/1998 vp, yksityiskohtaiset perustelut.

¹⁹⁴ Euroopan unioni eli EU muodostuu 27 jäsemaasta. Ks. tarkemmin EUROPA – Euroopan unionin virallinen verkkosivusto: Euroopan maat.

¹⁹⁵ Euroopan talousalueeseen (ETA) kuuluvat Euroopan unionin jäsenmaiden lisäksi Islanti, Liechtenstein ja Norja. Ks. tarkemmin Euroopan talousalue.

senvaltioon tai Euroopan talousalueen sisällä, on noudatettava luottotietolain, varsinkin luottotietolain 19 §:n säännöksiä.

4.5.2 Luottotietojen siirto Euroopan unionin tai Euroopan talousalueen ulkopuolelle

Henkilötietojen ulkomaille luovutusta säännellään henkilötietolaissa ja EU:n henkilötietodirektiivissä. Luottotietojen siirtämiseen Euroopan unionin tai Euroopan talousalueen ulkopuolelle sovelletaan henkilötietolakiin (523/1999) sisältyviä henkilötietojen siirtämistä koskevia säännöksiä. Henkilötietolain 5 luvussa on säädökset henkilötietojen siirrosta Euroopan unionin ulkopuolelle. Henkilötietolain 22 §:ssä ilmaistun pääsäännön mukaan henkilötietoja voidaan siirtää Euroopan unionin jäsenvaltioiden alueen tai Euroopan talousalueen ulkopuolelle ainoastaan, jos kyseisessä maassa taataan tietosuojan riittävä taso. Tietosuojan tason riittävyyden arviointi on erityiskysymys, jossa tulee huomioida tietojen luonne, suunnitellun käsittelyn tarkoitus ja kestoaika, alkuperämaa ja lopullinen kohde, asianomaisessa maassa voimassa olevat yleiset ja alakohtaiset oikeussäännöt sekä käytäntösäännöt ja noudatettavat turvatoimet. Tietosuojan tason riittävyyden asianomaisessa kolmannessa maassa arvioi kussakin tapauksessa rekisterinpitäjä ja tietosuojavaltuutettu, jolle rekisterinpitäjän on henkilötietolain 36 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaan ilmoitettava 22 §:n nojalla toteutettavasta henkilötietojen siirrosta.

Henkilötietolain 22 a §:n 1 momentin mukaan henkilötietoja voidaan siirtää Euroopan unionin jäsenvaltioiden alueen tai Euroopan talousalueen ulkopuolelle siltä osin kuin Euroopan yhteisöjen komissio on henkilötietodirektiivin 3 artiklan ja 25 artiklan 6 kohdan mukaisesti todennut, että kyseisessä maassa taataan tietosuojan riittävä taso. Näiden maiden joukko laajenee sitä mukaa, kun komissio tekee päätöksiä, jotka ovat jäsenvaltioita velvoittavia. Komission päätöksiin perustuvista henkilötietojen siirroista ei ole velvollisuutta ilmoittaa tietosuojavaltuutetulle. Jäsenvaltioiden on lähtökohtaisesti sallittava tietojen siirto sellaiseen kolmanteen maahan, jossa komissio on todennut tietosuojan riittävän tason. Henkilötietojen sallitun siirron edellytyksenä on kuitenkin myös, että henkilötietolain muitakin säännöksiä noudatetaan ennen tietojen siirtämistä. Tietosuojalautakunta voi henkilötietolain 44 §:n nojalla kieltää henkilötietojen siirron ellei siirrettävien henkilötietojen käsittelyssä ole noudatettu kansallisia säännöksiä. Tietosuojaviranomaisilla on lisäksi keskeinen asema sen varmistamisessa, että henkilötietoja suojataan riittävästi myös niiden siirron jälkeen sekä toimivaltuudet tietyissä olosuhteissa kieltää tietojen siirrot kolmansiin maihin tai lykätä niitä sekä velvollisuus ilmoittaa näistä toimenpiteistä komissiolle. Komission päätöksiä voidaan aina tarkistaa,

kun päätöksen täytäntöönpanosta saadut kokemukset osoittavat sen olevan tarpeen. Joka tapauksessa komissio arvioi päätösten täytäntöönpanon kolmen vuoden kuluttua siitä, kun ne on annettu tiedoksi jäsenvaltioille. Komissio voi myös tehdä niin sanotun kolmannen maan tietosuojan tasosta negatiivisen päätöksen. Henkilötietolain 22 a §:n 2 momentin mukaan henkilötietoja ei voida siirtää Euroopan unionin jäsenvaltioiden alueen tai Euroopan talousalueen ulkopuolelle siltä osin kuin komissio on henkilötietodirektiivin 3 artiklan ja 25 artiklan 4 kohdan mukaisesti todennut, että kyseisessä maassa ei taata tietosuojan riittävää tasoa. Komissio voi arvioida tietosuojan tason riittävyttä koko kyseisen maan tai esimerkiksi osavaltion osalta taikka ainoastaan maahan kohdistuvien tietyn tyyppisten siirtojen osalta. Komission päätöksestä käy ilmi, missä laajuudessa henkilötietojen siirto kyseiseen maahan on kussakin tapauksessa kielletty. Tällaisia tietosuojan tason riittämättömyyden toteavia komission päätöksiä ei toistaiseksi ole julkaistu.¹⁹⁶

Komissio voi henkilötietodirektiivin 25 artiklan 6 kohdan mukaan todeta, että tietyssä kolmannessa maassa taataan tietosuojan riittävä taso 25 artiklan 2 kohdan tarkoittamassa merkityksessä. Tietosuojan tason riittävyys voi perustua joko kyseisessä kolmannessa maassa voimassa olevaan tietosuojalainsäädäntöön tai tietosuojan taso voidaan taata muilla keinoin, kuten esimerkiksi kyseisessä maassa voimassa olevilla yleisillä tai alakohtaisilla oikeussäännöillä ja noudatettavilla turvatoimilla. Koska kolmansissa maissa noudatetaan toisistaan poikkeavia tietosuojaa koskevia näkemyksiä, on tietosuojan riittävyys arvioitava ja komission päätökset tehtävä siten, ettei mielivaltaisesti tai epäoikeudenmukaisesti syrjitä mitään niistä kolmansista maista, joissa vallitsevat samanlaiset olosuhteet, eikä muodosteta peiteltyä kaupan estettä yhteisön tämänhetkisten kansainvälisten sitoumusten mukaisesti. Euroopan maiden vaihtelevat kansalliset lainsäädännöt tuottavat usein pulmatilanteita henkilötietojen siirrossa, ja Yhdysvaltojen tilanne poikkeaa monin tavoin Euroopasta. Yleisen tietosuojalainsäädännön sijaan siellä on käytössä alakohtainen lähestymistapa, jossa yhdistyvät lainsäädäntö, sääntely ja itsesääntely. USA:n ja EU:n neuvottelujen tuloksena on syntynyt Safe Harbor -järjestelmä¹⁹⁷, johon yritykset voivat vapaaehtoisesti liittyä. Safe Harbor -järjestelmässä sovelletaan tehokkaan henkilötietojen suojan takaavaa lainsäädäntöä tai säännöstöä. Jos järjestelmässä mukana oleva yritys ei noudata tietosuojaperiaatteita, voidaan sitä vastaan nostaa kanne. Safe Harbor -periaatteiden mukaan yrityksen on esimerkiksi ilmoitettava yksityishenkilölle, mihin tarkoitukseen se kerää ja käyttää heitä koskevia tietoja sekä tarjottava rekisteröidyille mahdollisuus valita, voiko heidän henkilötietojensa antaa kolmannelle osapuolelle tai käyttää tarkoitukseen, joka ei vastaa tietojen keruun alkuperäistä tarkoitusta tai

¹⁹⁶ HE 137/2000 vp.

¹⁹⁷ Ks. tarkemmin yhdysvaltalainen Safe Harbor -järjestelmä.

tarkoitusta, johon rekisteröity on myöhemmin antanut luvan. EU:n komissio on todennut järjestelmän varmistavan riittävän tietosuojan tason siirrettäessä henkilötietoja Yhdysvaltoihin. Suuri osa yhdysvaltalaisista yrityksistä ei kuitenkaan kuulu Safe Harbor -järjestelmään. Tällöin siirto voidaan toteuttaa komission mallisopimuslausekkeiden avulla.¹⁹⁸

4.5.3 Poikkeusperusteet luottotietojen siirtämiselle Euroopan unionin ulkopuolelle

Kiellosta siirtää tietoja sellaiseen kolmanteen maahan, jonka tietosuojan taso ei ole riittävä, on katsottu tarpeelliseksi säätää poikkeuksia. Vaikka tietosuojan tasoa ei olisikaan kyseisessä maassa edellä kerrotulla tavalla todettu riittäväksi, voidaan tietoja kuitenkin siirtää henkilötietolain 23 §:n nojalla, jos,

- 1) rekisteröity on antanut yksiselitteisen suostumuksensa siirtoon;

Suostumuksella tarkoitetaan henkilötietolaissa kaikenlaista vapaaehtoista, yksilöityä ja tietoista tahdon ilmaisua, jolla rekisteröity hyväksyy henkilötietojensa käsittelyn (HetiL 3 § 7 kohta). Pyydettyä henkilöä suostumusta siirtoon hänelle tulee kertoa vähintään: mitä tietoja, mitä tarkoitusta varten, kenelle ja mihin maahan tietoja siirretään. Tietoisuuden vaatimus edellyttää, että rekisteröidyllä on riittävästi tietoa niistä riskeistä, jotka liittyvät hänen tietojensa siirtämiseen sellaiseen kolmanteen maahan, joissa ei taata tietosuojan riittävää tasoa. Koska suostumuksen on oltava yksiselitteinen, mahdollinen epäily suostumuksen antamisesta estää poikkeuksen soveltamisen. Esimerkiksi tilanne, jossa rekisteröidylle on ilmoitettu siirrosta, eikä tämä ole vastustanut sitä, ei täytä poikkeuksen ehtoja. Näin ollen siis tilanteet, joissa suostumus on ilmaistu epäsuorasti, eivät riitä täyttämään poikkeuksen ehtoja. Suostumuksen käyttö perusteena tietojen siirtämiselle on suositeltavaa, jos suostumuksen käyttäminen on käytännössä mahdollista. Esimerkkinä tilanne, jossa monikansallisten yrityksen suomalaisten työntekijöiden tietoja halutaan siirtää ja työntekijöitä on lukumääräisesti vain joitakin kymmeniä.¹⁹⁹

- 2) siirto on tarpeen rekisteröidyn toimeksiannosta tai rekisteröidyn ja rekisterinpitäjän välisen sopimuksen täytäntöönpanemiseksi tai sopimusta edeltävien toimenpiteiden toteuttamiseksi

¹⁹⁸ HE 137/2000 vp, yleisperustelut.

¹⁹⁹ Kt. Henkilötietojen käsittely suostumuksen perusteella.

rekisteröidyn pyynnöstä;

Vaikka poikkeus vaikuttaakin melko laajalta, sen soveltamista rajoittaa kuitenkin tarpeellisuusvaatimus (HetiL 9 §). Kaikkien siirrettävien tietojen on oltava tarpeen sopimuksen täytäntöön panemiseksi. Poikkeusta ei voida soveltaa, jos siirretään lisätietoja, jotka eivät ole välttämättömiä tai jos siirron tarkoituksena ei ole sopimuksen täytäntöönpano vaan jokin muu. Poikkeusta voidaan soveltaa esimerkiksi siirtoihin, joita tarvitaan lentolipun varaamiseksi matkustajalle.

- 3) siirto on tarpeen rekisterinpitäjän ja sivullisen välisen rekisteröidyn edun mukaisen sopimuksen tekemiseksi tai täytäntöönpanemiseksi;

Sopimuksen tekemisen tai täytäntöönpanemisen tulee siis olla rekisteröidyn intressissä esimerkiksi siten, että rekisteröity on edunsaajana. Henkilötietolakia koskevassa hallituksen esityksessä esimerkkinä tämän poikkeusperusteen soveltamisesta mainitaan tietojen siirto tehtäessä sopimusta ulkomailta työskentelevän työntekijän vakuutuksista tai terveystalouksista.²⁰⁰

- 4) siirto on tarpeen rekisteröidyn elintärkeän edun suojaamiseksi;

Esimerkkinä voidaan mainita potilastietojen kiireellinen siirto sellaiseen kolmanteen maahan, jossa Suomessa aiemmin hoitoa saanut matkailija on joutunut onnettomuuteen tai sairastunut vakavasti. Elintärkeällä edulla tarkoitetaan nimenomaan rekisteröidyn hengen kannalta olennaisia etuja. Täten poikkeuksen ulkopuolelle jäävät yleensä esimerkiksi taloudelliset tai omaisuuteen tai perheeseen liittyvät edut.²⁰¹

- 5) siirto on tarpeen tai lain vaatima tärkeän yleisen edun turvaamiseksi tai oikeusvaateen laatimiseksi, esittämiseksi, puolustamiseksi tai ratkaisemiseksi;

Huomattava on, että pelkkä yleinen etu ei riitä siirron perusteeksi, vaan kyseessä täytyy olla tärkeä yleinen etu. Esimerkiksi vero- tai tullihallinnon tai sosiaaliturva-alan viranomaisten

²⁰⁰ HE 96/1998 vp.

²⁰¹ HE 96/1998 vp, yksityiskohtaiset perustelut.

väläinen lain nojalla tehty tietojensiirto kuuluu poikkeuksen piiriin. Myös rahoituspalvelualan valvontaelinten väliset tiedonsiirrot saattavat sisältyä tähän poikkeukseen. Yleisellä edulla ei tarkoiteta vain julkista etua vaan tärkeä yleinen etu voi liittyä esim. tieteelliseen tutkimukseen.²⁰²

- 6) siirto tehdään rekisteristä, josta yleinen tai erityisin perustein tapahtuva tiedonsaanti on nimenomaisesti säädetty;

Kysymys on tilanteista, joissa tiedonsaanti on nimenomaisesti säädetty. Näissä tapauksissa tiedonsaajan tulee esittää siirrolle perusteltu syy. Rekisterinpitäjän on varmistuttava siitä, että luovutuksen lailliset edellytykset täyttyvät kussakin yksittäisessä tapauksessa. Luovutus ja siirto voi tapahtua vain pyynnöstä. Esimerkkinä poikkeuksen soveltamisesta ovat kiinteistörekisteri tai kaupparekisteri.²⁰³

- 7) rekisterinpitäjä antaa sopimuslausekkein tai muulla tavoin riittävät takeet henkilöiden yksityisyyden ja oikeuksien suojasta, eikä komissio ole henkilötietodirektiivin 3 artiklan ja 26 artiklan 3 kohdan mukaisesti todennut takeita riittämättömiksi; tai

Sopimuksen edellytetään tällöin korvaavan riittävän yleissuojan puuttumisen siten, että sopimukseen sisältyvät kaikki kyseisessä tilanteessa puuttuvat suojan olennaiset osat. Sopimusratkaisun on täten oltava aina yksityiskohtainen ja kyseiseen tiedonsiirtoon soveltuva. Kyseessä on tietoja siirtävän osapuolen ("siirtäjä") ja tiedot vastaanottavan osapuolen ("vastaanottaja") välinen suhde, jossa oleellista on direktiivin ja henkilötietolain mukaisten rekisteröityjen oikeuksien ja tietosuojan asettamien velvoitteiden tunnistaminen ja niiden täyttäminen.²⁰⁴

- 8) siirto tapahtuu henkilötietodirektiivin 26 artiklan 4 kohdassa tarkoitettuja komission hyväksymiä mallisopimuslausekkeitä käyttäen.

Komissio on toistaiseksi hyväksynyt kolmenlaiset mallisopimuslausekkeet:

- Komission hyväksymät mallisopimuslausekkeet henkilötietojen siirtämiseksi kolmansiin

²⁰² HE 96/1998 vp, yksityiskohtaiset perustelut.

²⁰³ HE 96/1998 vp, yleisperustelut.

²⁰⁴ HE 137/2000 vp.

maihin sijoittautuneille rekisterinpitäjille (siirrot rekisterinpitäjältä toiselle rekisterinpitäjälle),

- Komission hyväksymät mallisopimuslausekkeet kolmansiin maihin sijoittautuneille käsitteijöille (eli alihankkijoille) suuntautuvaa henkilötietojen siirtoa varten sekä
- Komission hyväksymät uudet vaihtoehtoiset mallisopimuslausekkeet ns. business clauses.²⁰⁵

²⁰⁵ Kt. Henkilötietojen siirto ulkomaille henkilötietolain mukaan, s. 9 – 11.

5 Luottotietorekistereissä olevien oikeudet, viranomaisvalvonta ja seuraamusjärjestelmä

5.1 Rekisteröidyn oikeudet

Luottotietolain 7 luvussa säännellään rekisteröidyn oikeuksista ja niiden toteuttamisesta. Luvussa on säännökset rekisteröidyn tiedonsaantiin liittyvistä oikeuksista, luottotietorekisterissä olevan virheen oikaisusta, rekisteröidyn tarkastusoikeudesta ja rekisterinpitäjän velvollisuuksista tarkastusoikeutta ja virheen oikaisua toteutettaessa. Luvun säännökset asettavat luottotietoja rekisteröivälle rekisterinpitäjälle velvollisuuksia, mutta vahvistavat rekisteröidyn oikeutta. Rekisteröidyn oikeudet tukevat yksityisyyden suojan toteutumista.

5.1.1 Rekisteröidyn oikeudet ja niiden toteutuminen

Luottotietolain 29 §:ssä säädetään, missä tilanteissa luottotietorekisterin pitäjän ja luottotietojen käyttäjän on aktiivisesti annettava rekisteröidylle tietoa luottotietojen käsittelystä. Pykälän 1 momentin mukaan luonnolliselle henkilölle, jota koskevat tiedot on ensimmäistä kertaa merkitty luottotietorekisteriin, on lähetettävä tieto rekisteröinnistä, rekisteröidyn oikeudesta tehdä oikaisuvaatimus sekä saatavan suorittamisen vaikutuksesta luottotietorekisteriin tehtäviin merkintöihin. Säännöksen tarkoituksena on varmistaa, että rekisteröity itse saa tietää itseään koskevien tietojen rekisteröinnistä. Tietojen ilmoittaminen ei kuitenkaan ole tarpeen, jos kysymys on yrityskentätietojen tallettamisesta. Hallituksen esityksen mukaan yritystoiminnassa mukana olevilla henkilöillä on oletettavasti jo tieto yritystoimintaan liittyvien tietojen rekisteröinnistä, joten informointivelvoitetta ei ole.²⁰⁶

²⁰⁶ HE 241/2006 vp, s. 51; Suomessa ei kuitenkaan katsottu tarpeelliseksi lähteä Ruotsin mallin mukaiseen tiedonantovelvollisuuteen, jonka mukaan rekisterinpitäjän on annettava rekisteröidylle tieto jokaisesta tähän kohdistuvasta luottotietokyselystä. Suomen Asiakstieto Oy myy kuitenkin palvelua, joka ilmoittaa rekisteröidylle sähköpostilla heti, kun omia luottotietoja on katsottu yhtiön rekisteristä. Tämä mahdollistaa sen, että jos tiedustelu tuntuu rekisteröidystä aiheettomalta, rekisteröity voi halutessaan selvittää asian kysyjän kanssa. Asiakstieto mainostaa palveluaan myös sillä, että sen avulla voidaan ehkäistä identiteettivarkauksia. Tietovahdin avulla kuluttaja tulee myös tietoisemmaksi luottotietojensa merkityksestä asioiden hoidossa, mikä yleisellä tasolla voi parantaa maksukäyttäytymistä.

Pykälän 2 momentissa on tiedonantovelvollisuutta viety pidemmälle. Sen, joka hankkii rekisteröidyn henkilöluottotietoja käytettäväksi luottoa myönnettäessä tai 19 §:n 2 momentin 4—6 kohdassa säädettyyn tarkoitukseen, on huolehdittava siitä, että rekisteröity voi saada ennakolta tiedon henkilöluottotietojensa käytöstä ja siitä, mistä rekisteristä luottotiedot hankitaan. Jos luottihakemus on hylätty luottotietorekisteristä saatujen henkilöluottotietojen perusteella, luottotietorekisteristä tietoja hankkineen on lisäksi välittömästi päätöksen jälkeen ilmoitettava rekisteröidylle tällaisesta luottotiedon käytöstä ja siitä, mistä luottotietorekisteristä tiedot ovat peräisin. Yrityskentätiedoista tai yrityksen vastuuhenkilöä koskevien tietojen hankkimisesta yrityksen sitoumuksenhoitokyvyn arvioimiseksi ei kuitenkaan tarvitse ilmoittaa. Samansisältöinen säännös oli jo henkilötietolain 25 §:ssä. Kuitenkin luottotietolain 29 §:ssä määritellään rekisterinpitäjälle laajempi tiedonantovelvollisuus kuin mitä oli henkilötietolain 25 §:ssä. Hallituksen esityksessä ei pidetty kuitenkaan tarpeellisena määrittellä tietojenantotapoja, jolla rekisterinpitäjä voisi tiedonantovelvollisuutensa täyttää, vaan hallituksen esityksen mukaan tiedot voidaan antaa esimerkiksi asiakaskirjeissä, markkinoinnin yhteydessä tai vakiosopimukseen liitettyinä.²⁰⁷

5.1.2 Tarkastusoikeus

Luottotietolain 30 §:ssä säädetään rekisteröidyn tarkastusoikeudesta, joka on yksilön oikeusturvan kannalta merkittävä. Lain 30.1 §:n mukaan sen lisäksi, mitä henkilötietolaissa säädetään, yrityksellä, sen edustajalla ja vastuuhenkilöllä on oikeus saada tietää, mitä tietoja yrityksestä ja sen vastuuhenkilöistä on talletettu luottotietorekisteriin ja mistä rekisteriin talletetut tiedot ovat peräisin. Yrityksellä, tämän edustajalla ja yrityksen vastuuhenkilöllä ei kuitenkaan ole oikeutta saada tietoa niistä yrityksistä, joiden antamia tietoja rekisterinpitäjä käyttää maksutapaa koskevan tiedon muodostamisessa. Pykälä antaa rekisteröidylle mahdollisuuden valvoa itse omia tietojaan. Luonnollisella henkilöllä oli jo vastaava tarkastusoikeus henkilötietolain nojalla, mutta säännös paransi rekisteröidyn tarkastusoikeutta yritysluottojen osalta. Tiedot on annettava kirjallisesti ja yrityksen luottotiedot voi tarkistaa esimerkiksi yrityksen hallituksen jäsen. Maksutapaa koskeva poikkeus otettiin lakiin, jotta luottotietoyhtiöt voisivat saada maksutapaa koskevia tietoja.²⁰⁸

Tietovahti-niminen palvelu maksaa puolen vuoden ajalta noin 30 euroa. Ks. Suomen Asiakastieto Oy: Tietovahti-palvelu.

²⁰⁷ HE 241/2006 vp, s. 51.

²⁰⁸ HE 241/2006 vp, s. 51.

Luonnollisella henkilöllä on myös 2 momentin mukaan oikeus saada tietää, mistä rekisteriin talletetut tiedot ovat peräisin ja kenelle häntä koskeva henkilöluottotieto on viimeisen vuoden aikana luovutettu. Tiedonsaantioikeus ei kuitenkaan koske yrityskytöntätietojen luovuttamista. Luonnollista henkilöä koskevan tarkastusoikeuden toteuttamisen maksuttomuudesta säädetään henkilötietolaissa. Henkilötietolain 26.2 §:n mukaan rekisterinpitäjä saa periä tietojen antamisesta korvauksen vain, jos siitä, kun asianomainen edellisen kerran sai tarkastettavakseen rekisterin tiedot, on kulunut vähemmän kuin yksi vuosi. Perittävän korvauksen tulee olla kohtuullinen eikä se saa ylittää tiedon antamisesta aiheutuvia välittömiä kustannuksia.²⁰⁹

Mitä edellä 2 momentissa säädetään rekisteröidyn oikeudesta saada tieto niistä, joille häntä koskeva henkilöluottotieto on luovutettu, ei kuitenkaan sovelleta, jos tietoja on luovutettu 19 §:n 2 momentin 7 kohdassa säädetyin edellytyksin rahanpesun tai terrorismin estämisestä ja selvittämisestä annetun lain 9 §:n 3 momentissa, 23 tai 24 §:ssä säädettyjen velvollisuuksien täyttämiseksi taikka jos tietoja on luovutettu rahanpesun selvittelykeskukselle rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen estämiseksi tai selvittämiseksi. Tietosuojavaltuutettu voi tarkastaa tietojensaantioikeuden rajoittamisen lainmukaisuuden. Mikäli pankki esimerkiksi epäilee rahanpesua, luottotiedot voidaan kysyä mitä tahansa palvelua avattaessa eikä rahanpesuepäilyn perusteella tehtävästä luottotietojen kysymisestä koskaan kerrota asiakkaalle.

Kun tarkastaa omat luottotiedot, niin saa tietää, mitä tietoja luotonmyöntäjä näkee luottoa myöntäessä. Näin voi itse valmistautua paremmin luotonhakuun tai luottoneuvotteluihin. Vaikka luottotiedoissa on erittäin vähän virheitä, tarkastamalla omat tietonsa voi varmistua, että tiedot ovat oikein. Jos henkilöllä on luottotietomerkintöjä, omat tiedot tarkastamalla saa tietää myös kuka hänen tietojaan on kysynyt ja milloin. Sillä tavoin voi itse varmistua, että luottotiedot ovat luovutettu vain oikeisiin tarkoituksiin. Omat tiedot tarkastettuaan voi myös suunnitella, miten luottotietojaan voisi

²⁰⁹ HE 241/2006 vp, s. 51; Esimerkiksi Suomen Asiakastieto Oy ohjeistaa käyttämään lakisääteistä tarkastusoikeutta postittamalla tai faksaamalla vapaamuotoisen kirjallisen pyynnön tai lähettämällä täytetyn ja tulostetun lomakkeen Asiakastietoon. Liitteenä on oltava henkilötunnus, kotiosoite, omakätinen allekirjoitus ja nimenselvennys sekä selkeä kopio henkilöllisyystodistuksesta, jossa on allekirjoitus tai kopio Asiakastiedon ilmoituskirjeestä. Tarkastusoikeuttasi voit käyttää myös käymällä Asiakastiedon kuluttajaneuvonnassa. Tietoja tarkistavan on todistettava henkilöllisyytensä kuvallisella henkilöllisyystodistuksella, ajokortilla tai passilla. Mikäli käytät lakisääteistä tarkastusoikeuttasi useammin kuin kerran 12 kk:n aikana, tietojen tarkastus maksaa 10 € / tarkastuskerta. Ks. Suomen Asiakastieto Oy: Luottotietojen tarkastus.

parantaa liittämällä maksuhäiriömerkintöihinsä selvityksen siitä, että on maksanut merkinnän takana olevat saatavat. Mikäli epäilee, että omia luottotietoja on kysytty ilman laillista perustetta (esimerkiksi massakyselijät), kannattaa silloin myös tarkistaa omat luottotiedot. Jos luottotietojen kyselijöissä on sellaisia tahoja, joita epäilee väärinkäytöksistä, henkilö voi pyytää tarvittaessa Suomen Asiakastieto Oy:tä selvittämään tietojen saajalta luottotietojen käyttötarkoituksen.

5.1.3 Virheen oikaisu

Luottotietolain 31 §:ssä säädetään virheen oikaisusta. Sen mukaan rekisterinpitäjän on ilman aiheutonta viivytystä oikaistava luottotietorekisterissä tai luottotietolausunnossa oleva virheellinen, puutteellinen, vanhentunut tai muutoin harhaanjohtava tieto. Lisätietoa kyseisestä asiasta saadaan henkilötietolain 29 §:stä, jossa säädetään, että rekisterinpitäjän on ilman aiheutonta viivytystä omaaloitteisesti tai rekisteröidyn vaatimuksesta oikaistava, poistettava tai täydennettävä rekisterissä oleva, käsittelyn tarkoituksen kannalta virheellinen, tarpeeton, puutteellinen tai vanhentunut henkilötieto. Rekisterinpitäjän on myös estettävä tällaisen tiedon leviäminen, jos tieto voi vaarantaa rekisteröidyn yksityisyyden suojaa tai hänen oikeuksiaan. Loppupäätelmä tästä on se, että rekisteröidyn oikeuksiin kuuluva virheen oikaisu tukee yksityisyyden suojan toteutumista. Rekisterinpitäjän on rekisteröidyn pyynnöstä ilmoitettava virheen oikaisusta sille, jolle virheellinen henkilöluottotieto on annettu. Rekisteröidyn pyynnöstä on yritysluottotiedossa olleen virheen oikaisusta ilmoitettava sille, jonka rekisteröity ilmoittaa saaneen virheellisen yritysluottotiedon. Kyseinen säännös on rekisteröidyn oikeusturvan kannalta hyvin keskeinen. Henkilöluottotietojen osalta rekisteröity pystyi jo henkilötietolain nojalla saamaan virheen oikaistuksi, mutta yritysluottotietojen osalta luottotietolaki merkitsee parannusta vallinneeseen tilaan.²¹⁰

Jos henkilö pitää omia luottotietojaan virheellisinä, kannattaa henkilön tehdä kirjallinen oikaisu-
pyyntö Suomen Asiakastieto Oy:hyn tai Bisnode Finland Oy:hyn. Oikaisuvaatimuksessa tulee ilmetä ainakin seuraavat asiat: 1) vaatimuksen esittäjän nimi, henkilötunnus ja yhteystiedot; 2) tiedot, joita pidetään virheellisinä; 3) perusteet, miksi rekisteröity tieto on virheellinen sekä 4) pyyntö saada mahdollisesta kielteisestä päätöksestä kirjallinen todistus. Mahdollisia lisätietoja varten voi ottaa yhteyttä sekä Suomen Asiakastieto Oy:n²¹¹ että Bisnode Finland Oy:n²¹² kuluttajaneuvontaan. Luot-

²¹⁰ HE 241/2006 vp, s. 52.

²¹¹ Kt. tarkemmin Suomen Asiakastieto Oy: Yhteystiedot.

totietomerkinnän oikaisemiseen voi saada apua myös merkinnän vahvistaneelta viranomaiselta tai velkojalta, jonka toimesta saatavan laiminlyönti on viety viranomaisen vahvistettavaksi.

5.1.4 Menettely virheen korjaamisessa

Luottotietolain 32 §:ssä säännellään rekisterinpitäjän velvoitteista tarkastusoikeutta ja virheen oikaisua koskevaa asiaa käsiteltäessä. Rekisteröidyllä on oikeus käyttää tarkastusoikeutta ja virheen oikaisua koskevassa asiassa omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia, sekä saada asiakirjat tällä kielellä. Hallituksen esityksessä ei perusteltu rekisterinpitäjälle asetettua kielipalveluvollisuutta millään tavalla²¹³. Lakivaliokunta kuitenkin totesi mietinnössään, että luottotietorekisterin pitäminen ei ollut sellaista kielilain (423/2003) 25 §:ssä tarkoitettua toimintaa, jossa yksityisellä elinkeinonharjoittajalla olisi samanlainen kielellinen palveluvollisuus kuin viranomaisilla. Lakivaliokunta puolsi kuitenkin kielisäännöksen ottamista luottotietolakiin, koska luottotietojen asianmukaisuus oli kuitenkin niin merkityksellistä rekisteröidyn oikeusturvan takaamiseksi. Lakivaliokunta muistutti, että kielellisen palveluotteen ottamista luottotietolakiin ei saa yleistää vallitsevaksi kannaksi minkä tahansa elinkeinotoiminnan alalle. Jos jatkossa haluttaisiin säätää kielellisestä palveluvollitteesta jollakin toimialalla, olisi se valmisteltava ja harkittava perusteellisesti.²¹⁴

Rekisterinpitäjän on annettava kirjallinen ratkaisu, jos se kieltäytyy toteuttamasta rekisteröidyn tarkastusoikeutta tai muuttamasta rekisterissä olevaa tietoa. Ratkaisusta tulee käydä ilmi ne lainkohdat ja tosiseikat, joihin kieltäytyminen perustuu. Näiden säännösten tarkoituksena on varmistaa, että rekisterinpitäjä käsittelee rekisteröidyn vaatimukset huolellisesti. Asioiden käsittely asianmukaisesti ja hyviä menettelytapoja noudattaen voi osaltaan vähentää tietosuojavaltuutetun käsiteltäväksi tulevien asioiden määrää. Hallituksen esitykseen ei sisällynyt lopulliseen luottotietolain 32 §:n sanamuotoon lisättyä säännöstä liittämään rekisterinpitäjän ratkaisun ohkeen aina tieto rekisteröidyn oikeudesta saattaa asia tietosuojavaltuutetun käsiteltäväksi. Lakivaliokunta piti rekisteröidyn oikeusturvan kannalta tärkeänä, että rekisteröidylle annetaan rekisterinpitäjän ratkaisun yhteydessä selkeät ohjeet siitä, miten hän voi saattaa asiansa tietosuojavaltuutetun käsiteltäväksi^{215 216}.

²¹² Kt. tarkemmin Bismode Finland Oy: Yhteystiedot.

²¹³ HE 241/2006 vp, s. 52.

²¹⁴ LaVM 32/2006 vp, s. 8.

²¹⁵ LaVM 32/2006 vp, s. 8.

²¹⁶ HE 241/2006 vp, s. 52.

5.1.5 Muut oikeudet

Luottotietolain 3 luvun 10.3 §:ssä säädetään, että rekisteröidyllä on oikeus saada kohtuullista korvausta vastaan luottotietorekisteriin hänestä talletetuista henkilöluottotiedoista ote 19 §:ssä säädettyjä tarkoituksia varten. Otteen saaminen ei merkitse rekisteröidyn tarkastusoikeutta, vaan todistukseen verrattavaa asiakirjaa. Rekisteröidyn tarkastusoikeudesta säädetään luottotietolain 30 §:ssä²¹⁷. Tämä säännös mahdollistaa sen, että esimerkiksi asunnon vuokraustilanteessa, jossa henkilö aikoo vuokrata asunnon toiselta yksityishenkilöltä, voisi henkilö itse esittää mahdolliselle vuokranantajalle todistuksen luottotiedoistaan. Luonnollisen henkilön oikeus saada itseään koskeva ote, ei merkitse luottotietojen käytön laajentamista siitä, mitä se luottotietolain mukaan muutoin olisi.²¹⁸

5.2 Tietosuojavaltuutettu

Viranomaisvalvonnan ja erilaisten seuraamusten avulla pyritään vaikuttamaan siihen, että rekisterinpitäjät noudattavat luottotietojen käsittelyä koskevia säännöksiä. Valvonnan ensisijaisena tarkoituksena on jo etukäteen estää lainvastaiset toimenpiteet ja käytännöt. Luottotietojen käsittelyn lainmukaisuutta valvovat viranomaiset antavat neuvontaa ja ohjausta lain soveltajille. Vahingonkorvaus- ja rangaistussäännöksiä sovelletaan silloin, kun lakia on jo rikottu, mutta niillä on myös tärkeä ennalta estävä vaikutus. Sanktiot ovat viimekätisenä keinona luottotietojen suojan toteuttamisessa. Tietosuojavaltuutetun ohjauksen sekä valvonnan ja hyvän tietojenkäsittelytavan puitteissa pyritään siihen, että tuomioistuin tie vältetään. Toisaalta oikeusvaltioperiaate edellyttää, että kiistatilanteissa tulkinnat on aina mahdollista saattaa tuomioistuinten ratkaistavaksi. Luottotietojen käsittelyä koskevissa kysymyksissä tuomioistuintie on kaksihaarainen. Tietosuojavaltuutetun päätökseen haetaan muutosta hallintotuomioistuimissa ja rikosoikeudelliset sanktiot kuuluvat tavanomaiseen tapaan yleisille tuomioistuimille.

Laissa tietosuojalautakunnasta ja tietosuojavaltuutetusta (1994/389) säädetään, että henkilötieto-

²¹⁷ Kt. kohta 5.1.2, s. 83.

²¹⁸ HE 241/2006 vp, s. 35.

laissa (523/1999) ja luottotietolaissa (527/2007) tarkoitettujen asioiden käsittelemistä varten oikeusministeriön yhteydessä on tietosuojalautakunta ja tietosuojavaltuutetun virka. Tietosuojavaltuutetulla on toimisto, jossa on esittelijöinä toimivia virkamiehiä ja muuta henkilökuntaa. Tietosuojavaltuutettua avustaa ja hänen sijaisenaan on tietosuojavaltuutetun toimiston toimistopäällikkö, joka voi tietosuojavaltuutetun määräyksestä käyttää tämän puhevaltaa. Tietosuojavaltuutetun toimisto on siis päällikkövirastona toimiva asiantuntijaorganisaatio. Tietosuojavaltuutettuna on toiminut 1.11.1997 lähtien Reijo Aarnio, jota avustaa ja hänen sijaisenaan toimii toimistopäällikkö Elisa Kumpula. Tietosuojavaltuutetun nimittää valtioneuvosto virkaa haettavaksi julistamatta määräajaksi, enintään viideksi vuodeksi kerrallaan. Tietosuojavaltuutetuksi nimitetty vapautuu hoitamasta muuta virkaa tai tointa siksi ajaksi, jonka hän toimii tietosuojavaltuutettuna. Tietosuojavaltuutetun tehtävänä on käsitellä ja ratkaista henkilötietojen ja luottotietojen käsittelyä koskevat asiat siten kuin henkilötietolaissa ja luottotietolaissa säädetään sekä hoitaa muut mainituista laeista johtuvat tehtävät. Valtuutetun kuuluu myös seurata näiden tietojen käsittelyn yleistä kehitystä ja tehdä tarpeelliseksi katsomiaan aloitteita. Lisäksi valtuutetun tulee huolehtia toimialaansa kuuluvasta tiedotustoiminnasta sekä henkilötietojen käsittelyyn liittyvästä kansainvälisestä yhteistyöstä (laki tietosuojalautakunnasta ja tietosuojavaltuutetusta 1994/389). Tietosuojavaltuutetun toimiston henkilöstömäärä vuonna 2011 on 20. Tehtävien hoito on jaettu asiantuntemusalueisiin. Suurimmille sektoreille on nimetty ylitarkastajat tai erityisasiantuntijat, jotka ovat perehtyneet nimenomaan kyseisen sektorin toimintaan ja lainsäädäntöön. Asiantuntijatehtävissä toimii 14 henkilöä ja neuvonta- ja tukipalveluissa 4 henkilöä.²¹⁹

Myös Euroopan unionin tasolla on ollut oma tietosuojavaltuutettunsa vuodesta 2001. Vuonna 2009 Euroopan tietosuojavaltuutetuksi nimitettiin uudelleen Peter Hustinx ja apulaistietosuojavaltuutetuksi nimitettiin Giovanni Buttarelli. Heidän toimikautensa kestävät tammikuuhun 2014. Euroopan tietosuojavaltuutetun tehtävänä on varmistaa, että henkilötietojen käsittelyä koskevia tiukkoja sääntöjä noudatetaan ja että kansalaisten henkilötietoja käsitellään EU:n elimissä yksityisyyttä kunnioittavasti. Toimielimet ja laitokset eivät saa esimerkiksi käsitellä henkilötietoja, jotka koskevat rotua tai etnistä alkuperää, poliittisia mielipiteitä, uskonnollista vakaumusta tai ammattiliittoon kuulumista. Euroopan tietosuojavaltuutetulle voi valittaa, mikäli epäilee EU:n toimielimen tai muun elimen rikkoneen oikeutta yksityisyyteen. Euroopan tietosuojavaltuutettu voi esimerkiksi määrätä kyseisen elimen korjaamaan, poistamaan tai hävittämään laittomasti käsitellyt henkilötiedot. Jos on tyytymätön Euroopan tietosuojavaltuutetun ratkaisuun, voi viedä asian Euroopan yhteisöjen tuomio-

²¹⁹ Kt. tietosuojavaltuutetun toimiston organisaatio.

istuimen käsiteltäväksi. Euroopan tietosuojavaltuutettu antaa myös ohjeita henkilötietojen asianmukaisesta käsittelystä. Tietojen käsittely tarkoittaa niiden keräämistä, tallentamista ja säilyttämistä, tiedonhakujen tekemistä, tietojen lähettämistä muille henkilöille tai tietojen asettamista muiden saataville sekä myös tietojen saannin estämistä, tietojen poistamista ja hävittämistä. Euroopan tietosuojavaltuutettu työskentelee EU:n toimielinten ja muiden elinten tietosuojavaltuutettujen kanssa sen varmistamiseksi, että tietojen yksityisyyttä koskevia sääntöjä noudatetaan.²²⁰

Luottotietolain yleinen valvonta kuuluu tietosuojavaltuutetulle (luottotietolaki 33 §). Tällä säännöksellä tietosuojavaltuutetun toimivalta laajenee aikaisemmasta. Ennen luottotietolakia tietosuojavaltuutettu valvoi vain henkilötietojen käsittelyn lainmukaisuutta. Luottotietolain voimaantulon jälkeen tietosuojavaltuutettu valvoo henkilötietojen käsittelyn lainmukaisuuden lisäksi myös yritystä koskevia tietoja, kun kysymys on luottotietotoiminnasta. Tällainen järjestely on toteutettu muun muassa Ruotsin luottotietolainsäädännössä.²²¹

Tietosuojavaltuutetulla on luottotietolain valvontaa varten salassapitosäännösten estämättä oikeus saada nähtäväkseen ja kopioituna tiedot luottotietojen käsittelystä. Tietosuojavaltuutetun tiedonsaantioikeus on tarpeen tehokkaan valvonnan varmistamiseksi. Tiedonsaantioikeuden nojalla tietosuojavaltuutetun saamien tietojen julkisuus määräytyy viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain mukaisesti. Tietosuojavaltuutetulla on oikeus saada sakon täytäntöönpanosta annetun lain (627/2002) 46 §:ssä tarkoitetusta sakkorekisteristä tiedot, jotka ovat tarpeen valvottavan hallituksen jäsenen tai varajäsenen taikka toimitusjohtajan tai toimitusjohtajan sijaisen laissa säädetyn luotettavuuden selvittämiseksi. Tällä säännöksellä pystytään varmistamaan luottotietotoiminnan harjoittajan johtoon kuuluvien henkilöiden luotettavuus. Oikeudesta saada tietoja rikosrekisteristä säädetään erikseen rikosrekisterilaissa.

Luottotietolain 35 §:ssä säädetään tietosuojavaltuutetun oikeudesta antaa rekisterinpitäjälle määräyksiä. Tietosuojavaltuutetulla on oikeus:

- 1) antaa rekisterinpitäjälle rekisteröidyn hakemuksesta määräys rekisteröidyn tarkastusoikeuden toteuttamisesta tai virheellisen tiedon oikaisemisesta;

²²⁰ Kt. EUROPA – Euroopan unionin virallinen verkkosivusto: Euroopan tietosuojavaltuutettu ja Euroopan tietosuojavaltuutetun kotisivut.

²²¹ HE 241/2006 vp, s. 52.

- 2) velvoittaa luottotietotoiminnan harjoittaja määrääjässä oikaisemaan, mitä yritysluottotietojen käsittelyssä on oikeudettomasti tehty tai laiminlyöty;
- 3) velvoittaa luottotietotoiminnan harjoittaja ryhtymään toimenpiteisiin 3 luvussa säädettyjen velvollisuuksiensa hoitamiseksi.

Tietosuojavaltuutettu voi tekemiensä päätöksensä tehosteeksi asettaa uhkasakon. Luottotietolain 36 §:ssä säädetään, että tietosuojavaltuutettu voi asettaa 34 §:n mukaisen tietojensaantioikeuden ja 35 §:n nojalla tekemänsä päätöksen tehosteeksi uhkasakon siten kuin uhkasakkolaissa (1113/1990) säädetään.

5.3 Rikkomusseuraamukset

Luottotietolain 9 luvussa on säännökset luottotietorekisterin pitäjän oikeudesta tallettaa tietoja tietojen laadun parantamiseksi, luottotietotoiminnan harjoittajan ilmoituksesta, salassapitovelvollisuudesta, vahingonkorvausvastuusta, rangaistuksista sekä muutoksenhausta. Luottotietolain 38 §:ssä säädetään luottotietotoiminnan harjoittajan velvollisuudesta tehdä ilmoitus tietosuojavaltuutetulle. Ilmoitusvelvollisuus koskee luottotietotoimintaa sekä henkilöluottotietojen että yritysluottotietojen tuottamiseksi. Tietosuojavaltuutettu voi ilmoitusta käsitellessään kuulla myös Rahoitustarkastusta, jonka on mahdollista ottaa kantaa erityisesti toiminnanharjoittajan taloudellisiin edellytyksiin hoitaa lainmukaiset tehtävät.²²² Luottotietolain 38 §:ssä säädetään, että luottotietotoiminnan harjoittajan on kolme kuukautta ennen luottotietorekisteriin talletettavien tietojen luovuttamista tai muuta toiminnan aloittamista tehtävä tietosuojavaltuutetulle ilmoitus toiminnastaan. Ilmoituksesta tulee käydä ilmi:

- 1) elinkeinonharjoittajan nimi, toimiala, kotipaikka ja yhteystiedot;
- 2) yhtiön taloudelliset ja muut edellytykset harjoittaa toimintaa tässä laissa säädettyjen edellytysten mukaisesti;
- 3) tiedot toiminnassa käytettävistä rekistereistä, niiden sisältämistä tietotyypeistä ja niiden säilyttämisaajoista sekä luottokelpoisuusluokituksen muodostamisperusteista;

²²² HE 241/2006 vp, s. 53.

- 4) tiedot tietojen käsittelyssä noudatettavista menettelyistä;
- 5) tiedot siitä, miten tietojen suojaus on järjestetty ja miten niiden käyttöä valvotaan.

Kuitenkin tietosuojavaltuutetun kannanoton saaminen ilmoituksen johdosta ei olisi edellytyksenä luottotietotoiminan aloittamiselle.

Luottotietolain 39 §:ssä säädetään salassapitovelvollisuuden ulottuvuutta määrittelevät säännökset. Se, joka käsittelee luottotietolaissa tarkoitettuja luottotietoja, ei saa tämän lain vastaisesti ilmaista, mitä hän tehtäviään hoitaessaan on saanut tietää rekisteröityä koskevista asioista tai luottotietojen käsittelyn suojauksesta. Käytännössä salassapitosäännöksellä on suurempi merkitys henkilöluottotietojen kuin yritysluottotietojen käsittelyssä. Mitä 1 momentissa säädetään, ei estä tietojen antamista poliisi- ja esitutkintaviranomaisille rikoksen selvittämistä ja syytteeseen saattamista varten tai kun velvollisuudesta tietojen antamiseen säädetään laissa. Tietosuojavaltuutetun tiedonsaantioikeuksista säädetään henkilötietolaissa.²²³

Vahingonkorvausvastuuta koskevat säännökset sisältyvät luottotietolain 40 §:ään. Luottotietolain 40.1 §:n mukaan luottotietorekisterin pitäjä on velvollinen korvaamaan luottotietolain vastaisesti talletetun tai muodostetun yritysluottotiedon käytöstä rekisteröidylle aiheutuvan taloudellisen vahingon. Mitä edellä säädetään, sovelletaan myös yrityksen vastuuhenkilöä koskevaan tietoon, jonka rekisterinpitäjä on tallettanut 22 §:n nojalla. Ankaruusvastuu on 1 momentin mukaan myös ulotettu yritysluottotietoja sisältävän luottotietorekisterin rekisterinpitäjään. Korvausvastuu on toisin sanoen riippumatta siitä, vaikka kenenkään ei voida osoittaa syyllistyneen virheeseen tai laiminlyöntiin. Pykälän 1 momentin säännökset koskevat vain yritysluottotietoja. Vastuu virheellisistä henkilöluottotiedoista määräytyy edelleenkin henkilötietolain mukaisesti. Luottotietolain 40.2 §:n mukaan virheellisistä henkilöluottotiedoista ja lainvastaisesta henkilöluottotietojen käsittelystä aiheutuneiden vahinkojen korvaamisesta säädetään henkilötietolaissa.²²⁴ Henkilötietolain 47.1 §:ssä säädetään, että rekisterinpitäjä on velvollinen korvaamaan sen taloudellisen ja muun vahingon, joka on aiheutunut rekisteröidylle tai muulle henkilölle tämän lain vastaisesta henkilötietojen käsittelystä. Lain perusteiden mukaan vastuu kattaa myös henkilölle laittomasta käsittelystä aiheutuneen kärsimykseen²²⁵.

²²³ HE 241/2006 vp, s. 53.

²²⁴ HE 241/2006 vp, s. 53 – 54.

²²⁵ HE 96/1998 vp, yksityiskohtaiset perustelut.

Käsittelyllä tarkoitetaan mitä tahansa henkilötietoihin kohdistuvaa toimenpidettä. Vahingonkorvausvelvollisuus voi seurata millaisesta henkilötietojen lainvastaisesta käsittelystä tahansa. Työnantaja saattaa joutua korvaamaan esimerkiksi vahingon, joka aiheutuu siitä, että henkilötietojen käsittelijä käyttää henkilötietoja niiden käsittelylle määritellyn tarkoituksen vastaisesti. Esimerkiksi virheellisen henkilötiedon käyttämisestä tai luovuttamisesta aiheutunut taloudellinen vahinko on korvattava. Vahingonkorvausvastuu on tuottamuksesta riippumatonta, joten lainvastaista tekoa ei tarvitse arvioida sen tahallisuuden tai huolimattomuuden asteen perusteella. Jos lainvastaisella henkilötietojen käsittelyllä aiheutetaan esimerkiksi työntekijälle vahinkoa, se on korvattava. Jyrkkä kanta voi olla helpommin ymmärrettävissä, jos ajattelee ylipäätään rekisteröityjen tosiasiallista mahdollisuutta vaikuttaa henkilötietojensa käsittelyyn.²²⁶ Luottotietolain 40.3 §:ssä säädetään, että luottotietolain 40 §:ssä tarkoitetun vahingon korvaamiseen sovelletaan muutoin, mitä vahingonkorvauslaissa (412/1974) säädetään. Vahingonkorvausvaatimusten käsittelyssä on otettava myös huomioon vahingonkorvausoikeuden yleiset opit, joiden mukaan korvattavan vahingon tulee olla syy-yhteydessä virheeseen eikä vahinko saa olla virheeseen nähden ennalta arvaamaton.²²⁷

Luottotietolain 41 §:ssä on säädetty muutoksenhausta. Tietosuojavaltuutetun luottotietolain 35 §:n nojalla tekemään päätökseen haetaan muutosta valittamalla, noudattaen mitä hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään. Luottotietolain 42 §:ssä on viittaussäännökset rikoslain ja henkilötietolain rangaistussäännöksiin. Rangaistus henkilörekisteririkoksesta tuomitaan rikoslain (39/1889) 38 luvun 9 §:n mukaan ja henkilörekisteriin kohdistuvasta tietomurrosta rikoslain 38 luvun 8 §:n mukaan. Rangaistus henkilötietorikkomuksesta tuomitaan henkilötietolain 48 §:n 2 momentin mukaan. Rangaistus tämän lain 39 §:ssä säädetyn salassapitovelvollisuuden rikkomisesta tuomitaan rikoslain 38 luvun 1 tai 2 §:n mukaan, jollei teko ole rangaistava rikoslain 40 luvun 5 §:n mukaan tai siitä muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

Luottotietorikkomuksesta säädetään luottotietolain 43 §:ssä. Pykälässä on yritysluottotietojen käsittelyyn liittyvät rangaistussäännökset. Joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta tämän lain vastaisesti

- 1) laiminlyö noudattaa, mitä luottotietorekisteriin talletettavien yritysluottotietojen käsittelystä, yrityksen luottokelpoisuusluokan tai muun luottokelpoisuutta osoittavan arviointitiedon muodostamisessa käytettävistä tiedoista, rekisteröidyn informoimisesta, yritysluottotie-

²²⁶ HE 96/1998 vp.

²²⁷ HE 241/2006 vp, s. 54.

don oikaisusta tai ilmoituksen tekemisestä tietosuojavaltuutetulle säädetään, tai

- 2) antaa tietosuojaviranomaiselle yritysluottotietojen käsittelyä koskevassa asiassa väärän tai harhaanjohtavan tiedon,

ja siten vaarantaa yritysten oikeutta tulla arvioiduiksi oikeiden ja asianmukaisten tietojen perusteella taikka vaarantaa luottotietojen saatavuutta, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, luottotietorikkomuksesta sakkoon. Rikoslain 6 luvussa säädetään samasta teosta määrätyn uhkasakon vaikutuksista luottotietorikkomuksesta tuomittavaan rangaistukseen.²²⁸

²²⁸ HE 241/2006 vp, s. 54.

6 Loppupäätelmät

Luotto- ja rahoitusmarkkinat ovat merkittävä ja keskeinen osa nykyistä markkinataloutta. Näiden avulla on mahdollista siirtää säästövaroja investoinneiksi ja kulutusmahdollisuuksiksi. Luottomarkkinoiden toimivuus on tärkeä asia kaikessa taloudellisessa toiminnassa. Luotot ovat siis välttämätön osa nykyistä markkinataloutta, luottoyhteiskuntaa.

Toimivaa luottojärjestelmää voidaan yleisesti pitää myönteisenä ilmiönä, josta hyötyvät luotonantajat, sijoittajat, luottoa tarvitsevat yritykset ja kuluttajat sekä kansantalous. Yksilötasolla luotot mahdollistavat tulojen ja menojen tarkoituksenmukaisen jaksituksen samoin kuin yrittämisen ja vaurastumisen ilman merkittävää alkupääomaa. Luottotiedot tarkastetaan lähes jokaiselta suomalaiselta jossain vaiheessa henkilön elämää. Kansantalouden kannalta on keskeistä ylläpitää riittävää kulutuskysyntää ja edistää yrittäjyyttä. Luottotappioita, velkaongelmia ja maksuhäiriöitä ei voida välttää markkinataloudessa. Maksuhäiriötilanteiden hoitamista varten yhteiskunnalla pitää olla käytettävissä keinoja, joilla turvataan kaikkien osapuolten oikeudet ja velvollisuudet. Luotonotto ja ennen muuta maksuhäiriöt ja velkaongelmat seuraavat kiinteästi taloudellisia suhdanteita. Taloudelliset taantumukset voivat olla toimialakohtaisia taikka alueellisia, vaikka koko talouden tila ja kilpailukyky olisi hyvä. Mitä korkeampi kotitalouksien velkaantumisaste on, sitä kauemmin kestää talouden selviytyminen taantumista. Toisaalta maksuhäiriöitä ja velkaongelmia syntyy myös hyvän taloudellisen tilanteen vallitessa.

Suomi on sitoutunut useisiin kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin, joissa säännellään yksityisyyden suojan ja henkilötietojen käsittelyä koskevia kysymyksiä. Suomen perustuslain 10 §:n 1 momentissa säädetään, että jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Sääntelyllä, joka koskee luottotietojen käsittelyä ja luottotietotoimintaa, on välittömät liittymäkohdat perustuslaissa säädettyyn yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan sekä oikeuteen työhön ja elinkeinon harjoittamiseen. Yksityisyyden suoja perustuu periaatteeseen, että on olemassa toisaalta julkisen toiminnan piiri ja toisaalta oikeusvaltiossa suojattu yksityiselämä. Yksityiselämästä määräämisen pitää olla ihmisen itsensä päätettävissä niin kauan kuin ei puututa toisten ihmisten yksityiselämään tai julkiseen etuun. Yksityisyyden suojasta on esitetty kansainvälisessä keskustelussa hyvin monenlaisia käsityksiä ja käsitteen epämääräisyys on

tunnustettu. Vaikka yksityisyyden suojan käsitteen epämääräisyys voi vaikeuttaa sen käyttöä lain-säädännössä tarkkarajaisena ja täsmällisenä perusteena toimivallalle ja oikeusvaikutuksille, ajatus yksityisyyden suojasta tarjoaa keskustelupohjan tärkeiden inhimillisten arvojen ja odotusten toteut-tamiselle muuttuvissa tilanteissa. Yksityisyyden tarve on yleismaailmallinen, vaikka yhteisön kult-tuuriset traditiot ja jopa asunto-olot vaikuttavat yksityisyyden suojaa koskeviin odotuksiin. Lähtö-kohtaisesti jokaisella yksilöllä on oikeus elää omaa elämäänsä ilman viranomaisten tai muiden taho-jen mielivaltaista tai aiheetonta sekaantumista hänen yksityiselämäänsä. Toiset tiedot ovat yksityi-sempiä kuin toiset. Yksityisyyden suojaa voidaan pitää yksityiselämän suojaa laajempänä kokonai-suutena, johon kuuluu oikeus tietää ja päättää itseään koskevien tietojen käytöstä.

Suomalaisessa yhteiskunnassa yksityisyyttä pidetään yleisesti ottaen erityisen tärkeänä arvona. Jo suomalaisessa kulttuurissa tarve olla yksin on voimakkaasti läsnä. Yksityisyyden suojaaminen koe-taan suomalaisessa yhteiskunnassa kunnioitusta vaativana, jopa pyhänä asiana. Mielenkiintoinen yksityisyyden suojaamiseen liittyvä piirre on se, että yksityisyyttä halutaan suojata myös silloin, kun mitään salattavaa ei varsinaisesti ole. Oman yksityisyyden varjeleminen ei siis välttämättä tar-koita sitä, että yksityisyyden suojan menettäminen johtaisi yksilön kannalta tosiasiallisesti negatii-visiin seuraamuksiin. Monesti kyse onkin ennemminkin halusta kuin todellisesta tarpeesta suojata omaa yksityisyyttä.

Yksityisyyden väheneminen herättää pelkoa. Uhkina nähdään niin lentokenttien tiukentuneet turva-tarkastukset kuin esimerkiksi luottotietojen joutuminen väriin käsiin. Yksityisyyden suojan louk-kauksen määrä ei juuri riipu aiheutetusta loukkauksesta, vaan tarkkailun kohteeksi joutuminen koe-taan aina loukkaavana. Toisaalta on huomattava myös se, että yksityisyyden suojan raja on liikkuva. Yksityisyyden suojalle annettu arvo nimittäin vähenee sitä mukaan kun yksityisyyttä loukkaavan ti-lanteeseen totutaan. Tilanteen tuttuus vähentää pelkoa yksityisyyden menettämisestä. Tilanteeseen sopeutumista edesauttaa myös jossain määrin kohtalontovereiden olemassaolo. Esimerkiksi lento-kentillä, jokainen matkustaja, sukupuolesta tai yhteiskunnallisesta asemasta riippumatta, joutuu käymään läpi samat turvatarkastukset. Toinen esimerkki liittyy luottotietorekistereihin. Teknisen vian vuoksi luottotietorekisteristä on joutunut luottotietoja väriin käsiin. Yksityisyyttä loukkaava tilanne on ehkä helpompi hyväksyä, jos luottotietojen väärinkäytön kohteena ei ole yksi henkilö vaan väärinkäyttö koskee tuhansia henkilöitä. Yksityisyyttä loukkaava tilanne on näin helppo hy-väksyä, sillä jokainen joutuu altistumaan samanasteiselle yksityisyyden suojan loukkaukselle. Tule-vaisuudessa yksityisyys tulee olemaan entistä suuremmassa arvossa ja sitä pyritään suojelemaan

monin eri tavoin.

Luottotiedot ovat henkilötietojen yksi osa, ja ne kuuluvat yksityisyyden suojan piiriin. 1.11.2007 Suomessa tuli voimaan luottotietoja ja luottotietotoimintaa sääntelevä luottotietolaki (527/2007), joka erityislakina syrjäytti alaa aiemmin säännelleen yleislain henkilötietolain (523/1999). Luottotietolaki on täten lähtökohtana lain soveltamisalan mukaisissa kysymyksissä, mutta henkilötietolailta saattaa kuitenkin olla vielä merkityksensä niissä kysymyksissä, joihin ei löydy vastausta luottotietolaista. On tärkeä huomata, että vaikka on säädetty uusi luottotietolaki, niin henkilötietolaki on edelleen voimassa muutamia muutoksia lukuun ottamatta. Luottotietolakia sovelletaan luottotietojen keräämiseen, tuottamiseen, tallettamiseen, luovuttamiseen, käyttöön ja muuhun käsittelyyn. Luonnollista henkilöä koskevien tietojen käsittelyyn sovelletaan henkilötietolakia, jollei luottotietolaissa toisin säädetä. Luottotietolain tarkoituksena on varmistaa luotettavien luottotietojen saatavuus, turvata luottotietojen käsittelyssä yksityisyyden suoja sekä luonnollisten henkilöiden ja yritysten oikeus tulla arvioiduiksi oikeiden ja asianmukaisten tietojen perusteella sekä edistää hyvää luottotietotapaa.

Luottotiedoilla tarkoitetaan tietoja, jotka koskevat luonnollisen henkilön tai yrityksen maksukykyä tai maksuhalukkuutta taikka jotka muualla tavalla kuvaavat henkilön tai yrityksen kykyä vastata sitoumuksistaan, ja joita käytetään luottoa myönnettäessä tai luottoa valvottaessa. Luottotiedot kuuluvat siis yksityisyyden suojan piiriin. Luottotietojen luovuttamisesta säädetään luottotietolain 19 §:ssä. Säännöksessä määritellään, minkälaisiin tarkoituksiin luottotietoja saa luovuttaa ja käyttää. Nyt luottotietolaissa on määritelty kymmenen eri käyttätarkoitusta, kun aikaisemmin henkilötietolakiin sisältyi kolme käyttötarkoitusta, joihin luottotietoja sai käyttää. Henkilö ei voi siis kieltää luottotietojensa luovuttamista vaan luottotietojen kysyminen on aina sallittua luottotietolain 19 §:n sallimissa tapauksissa. Mikäli tarkistaa toisen henkilön luottotiedot, on tärkeää käsitellä saatuja tietoja huolellisesti. Tietoja ei saa luovuttaa tai kertoa kolmannelle henkilölle tai taholle. Tietoja ei saa myös millään tavalla julkaista. Koska henkilön luottotietoja saa tarkastaa vain lain mukaisiin tarkoituksiin, tietojen kysyjän on tarvittaessa myöhemminkin pystyttävä selvittämään, miksi on kysynyt luottotietoja. Mikäli kysytyllä henkilöllä on luottotietomerkintöjä, hän saa halutessaan tiedon siitä, kuka hänen tietojaan on kysynyt ja milloin. Vain henkilö, jolla on luottotiedoissa merkintöjä saa laillista tarkastusoikeuttaan käyttämällä tietää kenelle hänen luottotietonsa on luovutettu. Esimerkiksi Suomen Asiakastieto Oy:n ei ole luvallista säilyttää luottotietorekisterissä tietoa kyselystä, joka on kohdistunut henkilöön, jolla ei ole luottotietomerkintöjä. Luottotietolain 19 §:n mu-

kaan henkilöluottotietoja saa kysyä seuraavilla perusteilla, joita ovat luoton myöntäminen, luotonvalvonta, perinnän suunnittelu, vastuuhenkilöasema, huoneenvuokrasopimus, työnhakijan tai työntekijän arviointi, viranomaisen lakiin perustuva tiedonsaantioikeus tai viranomaistuen myöntäminen, takaus tai pantin anto, sopimusehtojen määrittely jos sopimuksesta ei voi kieltäytyä ja todistusvelvoitteiden hoitokyvystä ja rahanpesun ehkäiseminen. Lisäksi luottotietoja saa kysyä henkilön nimenomaisella suostumuksella.

Luottotietolaki on selventänyt sallitun ja kielletyn rajaa. Sen sääntelyn on tarkoitus olla sellaisenaan ennaltaehkäisevää. Toisaalta, jos sallitun raja ylitetään, erityisesti yritystoimintaan liittyvät käsittelytilanteet voivat tuottaa jälkikäteisiä vahingonkorvausvaatimuksia. Virheellisten luottotietojen aiheuttamat vahingot ovat suurempia ja myös helpommin osoitettavissa. Keskeistä luottotietolaissa on ollut siirtyminen yksittäisen luottotietorekisterin sääntelystä enemmänkin tietyn prosessin sääntelyyn. Luottotiedon käsitettä on laajennettu siten, että se koskee kaikkia luottokelpoisuuden tarkoituksessa käsiteltäviä henkilötietoja eikä vain laissa tarkoitettuun erilliseen luottotietorekisteriin talletettuja tietoja. Merkittävä muutos on ollut myös luottotietolain soveltamisalan laajentaminen yritysluottoihin. Yritysluottojen osalta keskeinen perusoikeus ei ole yksityisyyden suoja, vaan perustuslain 18.1 §:ssä ilmaistu elinkeinonharjoittamisen vapaus. Tämän vapauden toteuttamiseksi on ensisijaisen tärkeää, että yritystä ja elinkeinonharjoittajaa koskevat tiedot ovat virheettömiä ja riittäviä.

Luottotietolain myötä luottotietoalalla toimivien yritysten on annettava entistä enemmän tietoa asiakkaalleen tämän luottotiedoista. Luottotietorekisterin pitäjän on lähetettävä ensirekisteröintiä koskeva ilmoitus, mitä jo henkilötietolaki edellytti. Koska luottotietojen käyttö ei edellytä rekisteröidyn suostumusta, luotonantajan on ilmoitettava niiden käytöstä esimerkiksi silloin, kun luottoa haetaan. Hylkäävän luottopäätöksen yhteydessä ei kuitenkaan enää tarvitse ilmoittaa, jos hylkäys on johtunut luottotiedoista. Henkilöllä on oikeus myös tarkastaa itseään koskevat luottotiedot ja saada tieto, kenelle niitä on luovutettu. Oikeus lokitietoon pidentyi puolesta vuodesta vuoteen, mikä tarjoaa rekisteröidyille keskeisen keinon valvoa luottotietojensa luovutuksen lainmukaisuutta.

Luottotiedoilla on täsmennetty myös maksuhäiriömerkintöjen säilytysaikoja, ja henkilökohtaisten ja yrityksiä koskevien luottotietojen säilyttämisajoista säädetään erikseen. Säilytysaikoja koskevat säännökset ovat yksi keskeisimmistä luottotietorekisterien sääntelykeinoista. Säilyttämisaajat eivät

koske kuitenkin erilaisten asiakasrekisterien tietoja, vaan niihin sovelletaan henkilötietolain säännöksiä. Luottotietolain myötä myös luottotietorekisterien tietosisältö on tarkentunut. Yksityisyyden suojan kannalta on paljon merkitystä sillä, mitä tietoa luottotietorekistereistä saa. Ei ole sama asia, saako luottotietorekisteristä tiedoksi yleisen merkinnän vai saako sieltä yleisen merkinnän lisäksi myös yksityiskohtaisen tiedon. Näillä on eroa yksityisyyden suojan kannalta. Toisesta saatu tieto menee paljon syvemmälle yksityisyyden piiriin. Luottotietorekisteriin talletetaan edelleenkin viranomaisten ja velkojien ilmoittamia maksuhäiriömerkintöjä, mutta jos maksuhäiriömerkintä on syntynyt takausvastuun seurauksena, se on mahdollista merkitä luottotietoihin. Rekisteröidyn pyynnöstä luottotietorekisteriin merkitään myös tieto siitä, jos maksuhäiriömerkintä on syntynyt saman saatavan laiminlyönnistä.

Positiivisia luottotietoja, esimerkiksi tietoa luottojen hyvästä hoitamisesta, ei luottotietolain mukaan voida Suomessa rekisteröidä. Positiivinen luottotietorekisteri voisi kuitenkin tuoda Suomeen uudenlaisen keinon ehkäistä maksuhäiriöiden syntymistä ja hillitä ylivelkaantumista. Positiiviseen luottotietorekisteriin voitaisiin tallettaa esimerkiksi tiedot kaikista yksityishenkilöiden lainoista ja euromääristä. Tällöin luotonantajat näkisivät, mitä velkaa luotonhakijalla on ja mahdollisesti myös ole-massa olevien luottojen velkasaldot. Täten luotonantajilla olisi keino saada tietää, mikäli luotonhaki-ja olisi ollut epärehellinen lainahakemusta tehdessään. Positiiviset luottotiedot sisältävä rekisteri auttaisi myös tunnistamaan tarpeeksi aikaisessa vaiheessa luotonhakijat, jotka ovat vaarassa ylivelkaantua. Luotonhakijalla voisi olla käytössään yhteinen positiiviset luottotiedot sisältävä luottotieto-rekisteri. Toisaalta positiivisten luottotietojen rekisteröinti ei välttämättä auttaisi ehkäisemään yli-velkaantumista, sillä suuressa osassa yksityishenkilöiden maksuvaikeuksia on kyse ennalta arvaamattomista tilanteista, kuten sairaudesta, työttömyydestä tai avioerosta. Lisäksi positiivisia luotto-tietoja sisältävien rekisterien ylläpito ja etenkin luotettavuuden turvaaminen saattaisi olla vaikeaa.

Kansainvälisten rahoitusmarkkinoiden häiriötila kärjistyi syksyllä 2008 finanssikriisiksi, jonka vaikutukset levisivät nopeasti eri puolille maailmantaloutta. Kriisi vei Suomenkin talouden syvään taantumaan. Finanssikriisi aiheutti syksyllä 2008 suurta vahinkoa eri maiden reaalityalouksille ja syöksi monet maat vaikeaan taantumaan keväällä 2009. Nähtäväksi jää, kuinka kauan taloudellinen taantuma kestää ja luoko se paineita tarkistaa luottotietolakia esimerkiksi juuri positiivisten luotto-tietojen rekisteröinnin kannalta. Velallisten kannustamisessa velvoitteidensa hoitamiseen ei ehkä luottotietolakikaan pysty ihmeisiin. Luottotietolaki on ollut voimassa kohta neljä vuotta, jona aika-na se on turvannut mallikkaasti yksityisyyden suojan toteutumista luottotietojen käsittelyssä.

LIITE I: LUOTTOTIETOMERKINNÄT JA NIIDEN TALLENNUSAJAT

Luottotietomerkinnät ja niiden tallennusajat

Kunkin koodin jälkeen on suluisa kerrottu, kuinka monta vuotta tieto säilyy Suomen Asiakastieto Oy:n luottotietokannassa.

Henkilön maksuhäiriön tallennusaika voi lyhentyä kahteen vuoteen, mikäli saatava maksetaan ja tieto tästä toimitetaan rekisterinpitäjälle.

Maksuhäiriön tallennusaika voi pidentyä (4 vuotta), mikäli rekisteröidylle (henkilö tai yritys) rekisteröidään uusi häiriö tallennusaikana.

Luottosuhteita koskevat maksuhäiriöt

LKP	Tililuottoon tai luottokorttiin liittyvä maksuhäiriö (2)
OSP	Kertaluottoon tai osamaksusopimukseen liittyvä maksuhäiriö (2)
TTT	Osamaksukauppalaan mukainen tilitys ja tavaran takaisinotto (2), yritystä koskeva (3)

Velkomusasiat

YVK	Yksipuolinen tuomio velkomusasiassa (3)
SVK	Velkomusasiassa annettu tuomio (3)
UMV	Ulosottomenettelyssä todettu varattomuus tai muu este (3)
UMS	Velalliselta ei ole suppeassa ulosotossa löytynyt varoja velan suorittamiseksi (3). Tieto poistetaan rekisteristä heti, mikäli velka maksetaan ja tieto maksusta toimitetaan rekisterinpitäjälle.
UM	Verottajan julkaisemat tilittämättömät veronpidätykset ja alv-erät (3)
UTS	Erikoisperintä työnantajamaksuista (3)

Protestoinnit

VP	Vekseliprotesti (3)
MSV	Vekseliprotesti, ei julkaistava (3)
ATR	Yksityisoikeudellinen trattaprotesti (3)
AST	Yksityisoikeudellinen trattaprotesti, ei julkaistava (3)

Kuulutukset

PHK	Kiinteistön pakkohuutokauppakuulutus
PH	Kiinnitetyn irtaimen pakkohuutokauppakuulutus
PHI	Irtaimen omaisuuden pakkohuutokauppakuulutus
PHP	Pakkohuutokauppakuulutuksen peruutus
PTS	Kuulutus palkkaturva-asiassa työnantajalle

Kuulutuksia koskevat tiedot poistetaan luottotietorekisteristä kuukauden kuluessa siitä, kun niitä vastaavat merkinnät on poistettu siitä viranomaisen rekisteristä, josta tiedot ovat peräisin.

Konkurssiasiat

KHI	Velallisen jättämä konkurssihakemus
KHV	Velkojan jättämä konkurssihakemus
KJS	Konkurssihakemus jäänyt sillensä
KHH	Konkurssihakemus hylätty
KRS	Konkurssihakemus rauennut saneerausmenettelyn aloitukseen
KKV	Velallinen asetettu konkurssiin
KHP	Konkurssi peruttu asettamisen jälkeen
KS	Sovinto konkurssissa
KR	Konkurssi rauennut varojen puutteessa
KVS	Konkurssi siirretty julkisselvitykseen
KVA	Konkurssivalvonta
KJV	Jakoluettelon vahvistaminen
KT	Konkurssituomio

Konkurssi-asioiden poisto luottotietorekisteristä

Konkurssia koskevat tiedot poistetaan luottotietorekisteristä viiden vuoden kuluessa konkurssin alkamisesta; tiedot on kuitenkin poistettava kuukauden kuluessa siitä, kun konkurssi- ja yrityssaneerausrekisteristä on poistettu konkurssi-asiain koskevat tiedot sen vuoksi, että konkurssihakemus on hylätty taikka jätetty tutkimatta tai siltänsä taikka että konkurssi on määrätty peruuntumaan (KHV, KHH, KJS, KKV, KHP ja KRS) merkinnät poistetaan 4 kuukauden kuluttua tuomioistuimen päätöksestä.

Konkurssia koskevan tiedon poistuminen määräytyy konkurssin päättymissyyn perusteella.

Tällöin poistetaan myös menettelyn aikaisempia vaiheita koskevat merkinnät. Muissa tapauksissa kaikki konkurssia koskevat tiedot poistetaan 5 vuoden kuluttua konkurssin alkamisesta (konkurssiin asettaminen, KKV).

Konkurssi rauennut varojen puutteeseen (KR) poistetaan kolmen vuoden kuluttua konkurssin alkamisesta.

Yrityssaneerausasiat

FHI	Velallisen jättämä saneeraushakemus
FHV	Velkojan jättämä saneeraushakemus
FHH	Saneeraushakemus hylätty
FHP	Saneeraushakemus peruttu
FVK	Väliaikainen toimenpidekielto
FSA	Saneerausmenettelyn aloittamispäätös
FJS	Saneeraushakemus jäänyt siltänsä
FOV	Saneerausohjelman vahvistaminen
FR	Saneerausohjelman raukeaminen
FOP	Saneerausohjelman päättymisen
FLA	Saneeraus lakannut aloittamispäätöksen jälkeen

Yrityssaneerausasioiden poisto luottotietorekisteristä

Yrityssaneerausta koskevat tiedot poistetaan luottotietorekisteristä kuukauden kuluessa siitä, kun niitä vastaavat merkinnät on poistettu siitä viranomaisen rekisteristä, josta tiedot ovat peräisin. Yrityssaneerausta koskevien tietojen poistumien määräytyy saneerauksen päättymissyyn perusteella.

FHH, FJS ja FHP merkinnät poistetaan 4 kuukauden kuluttua päätöksestä. Tällöin poistetaan myös kaikki aikaisemmat saneerausmerkinnät.

FR merkintä poistuu 3 vuoden (+1kk) kuluttua raukeamisesta. Tällöin poistetaan myös kaikki aikaisemmat saneerausmerkinnät.

FOP merkintä poistuu 6 kuukauden kuluttua ohjelman päättymisestä (loppuselonteon antamisesta). Tällöin poistetaan myös kaikki aikaisemmat saneerausmerkinnät.

FLA merkintä poistuu 3 vuoden kuluttua päätöksestä. Tällöin poistetaan myös kaikki aikaisemmat saneerausmerkinnät.

Velkajärjestelyasiat

HAK	Velkajärjestelyhakemus
HAP	Velkajärjestelyn aloittamispäätös
HVP	Velkajärjestelyn maksuohjelman vahvistaminen
HHP	Velkajärjestelyhakemuksen tai velkajärjestelyn hylkääminen (2)
HRP	Velkajärjestelyn maksuohjelman raukeaminen (2)
HRV	Velkajärjestelyn raukeaminen velallisen itsensä toimesta (2)
HMP	Velkajärjestelyn maksuohjelman muuttuminen
HHS	Velkajärjestelyhakemus tai velkajärjestely jäänyt sillensä tai rauennut (6 kk)

Velkajärjestelyasioiden tallennusajat

Velkajärjestelyä koskevat tiedot poistuvat tietokannasta yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun asetuksen 9 §:n mukaisesti. Velkajärjestelymerkinnät poistuvat tietokannasta maksuohjelman päättyttyä tai koodien HHP, HRP, HRV tai HHS poistuttua saman kuukauden viimeisenä päivänä.

Muut luottotietomerkinnot

TK	Velallinen on tunnustanut suorituksen laiminlyönnin kirjallisesti: (2) vapaaehtoinen velkajärjestely
OLK	Henkilön ilmoittama oma luottokielto, ei maksuhäiriö (2)
HAE	Henkilölle määrätty edunvalvoja
HAR	Henkilölle määrätty edunvalvoja, henkilön toimintakelpoisuutta on rajoitettu
HAV	Henkilö on julistettu vajaavaltaiseksi ja hänelle on määrätty edunvalvoja
JHV	Julkinen haaste velkojille (5)
LTK	Henkilö määrätty liiketoimintakieltoon (kiellon kesto + 3 vuotta)

Toimintakelpoisuutta koskevat tiedot poistetaan, kun ko. tiedot on poistettu holhousasiainrekisteristä.